ORAȘ REGAL

Curtea de la Argeș

Revistă de cultură

Anul XI ■ Nr. 11 (120) ■ Noiembrie 2020

Vechiul monument al eroilor din Domneşti-Argeş

Din sumar:

Revista apare sub egida Centrului de Cultură şi Arte „George Topîrceanu” din Curtea de Argeş şi a Asociaţiei Culturale „Curtea de Argeş”.

Urmuz, urmuzism, urmuzologie

Gheorghe PĂUN

A apărut de curând, cu numărul 23 în „Biblioteca Revistei *Curtea de la Argeş*”, la Editura Zodia Fecioarei din Piteşti, volumul întâi al cărţii *Urmuz sau Despre paradox*, a profesorului-scriitor Lucian Costache, bine cunoscut cititorilor revistei. E în plan ca până la finalul anului să apară şi volumul al doilea (pe total, aproape 900 de pagini). Spun în prefaţa cărţii că, după monografia criticului Nicolae Balotă, *Urmuz,* din 1970 (Editura Dacia, Cluj-Napoca), acesta este un al doilea moment de referinţă în istoria receptării şi valorificării lui Urmuz în literatura noastră.

Pentru că Urmuz este cel mai important scriitor născut la Curtea de Argeş (17 martie 1883), pentru că noiembrie este luna în care şi-a pus capăt zilelor (23 noiembrie 1923, Bucureşti), pentru că „urmuzismul”, fie şi cu o definiţie grăbită, ne bântuie parcă mai abitir ca niciodată, reiau mai jos mare parte din prefaţa amintită, spre a ni-l apropia şi apropria cât se poate pe trist-genialul „*bade* Demetru cratimă Buzău”, cum îl alintă epigramistul George Corbu într-o delicioasă şi plină de miez carte, şi aceasta apărută în Biblioteca revistei, la numărul 22, *Urmuzeu poetic. Epigrame în manieră absurdă*, volum bilingv, cu versiunea franceză aparţinându-i unei alte statornice colaboratoare a revistei, profesoara-scriitor (iată, repetându-se, o combinaţie de mare clasă, de mare eficienţă culturală) Paula Romanescu.

Dacă „urmuz” înseamnă sau nu ceva, atunci când e scris cu iniţială mică, chiar nu ne interesează aici. De interes este că, scris cu majusculă, este numele celui „mai mare dintre scriitorii noştri minori”… Am citit nu de mult formularea, e sonoră şi căutată, *citabilă* chiar, dar superficială.

Urmuz e, pur şi simplu, unul dintre cei mai importanţi scriitori români, „unul din premergătorii revoltei literare universale, unul din profeţii dislocării formelor sociale, ale gândirii şi ale limbajului din lumea asta”. A spus-o Eugen Ionescu, revendicându-şi-l ca înaintaş. Şi l-au revendicat şi dadaiştii/suprarealiştii – aşadar, Urmuz este un important scriitor european, implicit, „din lumea asta”.

A publicat numai câteva zeci de pagini, dar paginile scrise *despre* el, puse împreună, pot alcătui un număr de volume tot de ordinul zecilor.

Maximum de conţinut în minimum de expresie (formulare cu „atingere” matematică, a lui Dan Barbilian/Ion Barbu, referindu-se la Gauss). Nu ştiu pe altcineva căruia fraza să i se potrivească mai bine. În jargonul paragrafului – Urmuz e un *punct de singularitate* în literatura română.

Un clasic în formă, în atitudinea scriitoricească,

în respectul faţă de text şi faţă de cititor, un reformator-revoltat-dezamăgit-înnoitor, „dinamitând” (citez termenul, e sugestiv, dar oximoronic când e asociat cu aparent timidul grefier) modul de a se scrie literatură. O cultură imensă, de la mitologie la muzică, de la ezoterism la literatură, de la religii la filosofie, şi încă altele, o sensibilitate exacerbată combinată cu un simţ ludic salvator (până la un punct), o putere de sugestie-esenţializare ameţitoare.

Parcurgeţi cartea anunţată mai devreme şi veţi vedea la ce mă refer. De pildă, fiecare cuvânt din aproape folclorica „fabulă” *Cronicari* trimite la ceva, are o istorie, o referinţă, incită la un comentariu – dar nicio „descifrare” nu e ultima. Depinde de cititor, depinde de „ochelarii” prin care citeşte.

Iar aici stă fascinaţia operei lui Urmuz. Operă, da, una „rotundă”, pentru că a scris roman, epopee, povestiri, o fabulă, eseuri, însemnări, ba chiar şi o epigramă – toate şlefuite brâncuşian (nu aduc vorba întâmplător), reduse la minimum ca întindere, dar completându-se unele pe altele, coerent şi definitiv până la a nu mai lăsa loc pentru alte scrieri. Coerentă opera şi cu existenţa sa, de la atmosfera familială din copilărie la farsele din liceu, la studiile de medicină, drept şi muzică, la mediocritatea vieţii de grefier – şi până la revolverul dus la tâmplă la 40 de ani.

De acum, având pe masă cartea dlui Lucian Costache, nu mai putem spune „că nu suntem avertizaţi”, „că nu ştim”: Urmuz este cu adevărat un mare scriitor! Unul care „ţine pe umeri” moduri de a fi (pomenitul *urmuzism*, care, în vecinătatea absurdului, parcă a cuprins întreaga planetă…) şi domenii de studiu: *urmuzologia.*

Dacă privim puţin „în jur”, numai *eminescologie* s-a impus (până în dicţionar); pare a fi urmată de *brâncuşiologie.* Câte diferenţe şi câte asemănări între cei trei! Subiect pentru o posibilă/necesară carte, contribuţie la tustrele ştiinţele numite în rândurile de mai sus.

Peste numai trei ani, se va împlini un secol de la „plecarea” lui Urmuz – unde? „în străinătate”? spre Nirvana? spre infinitul mic?...

Niciunde! Vorba autorului cărţii în discuţie, pusă la vedere pe coperta a patra: *Urmuz nu s-a sinucis. Cineva i-a pus revolverul la tâmplă. (…) Urmuz cel născut la Curtea de Argeş şi rebotezat de Tudor Arghezi e viu. Urmuz trăieşte!...*

Domnul Eminescu scris-a

Toate-s vechi şi nouă toate...

Un exemplu izbitor de modul cum prosperă la noi instituţiunile cele mai folositoare este Şcoala de Belle-Arte. Creată în 1864, această şcoală atât de necesară a vegetat în părăsire până astăzi şi ameninţă a se pierde cu totul, din cauză că nu i se dau mijloacele necesare pentru a trăi şi a da roadele ce are drept să aştepte societatea de la o asemenea instituţiune. Un guvern serios ar face din două lucruri unul: or i-ar da mijloacele necesare, or ar desfiinţa-o cu totul. Guvernul de astăzi, guvern al vorbelor sunătoare şi al frazelor seci, se mulţumeşte a conserva titlul de Şcoala de Belle-Arte, fără a-i da mijloacele necesare de a trăi. De aceea on. d. Aman, iubitul nostru pictor, s-a văzut nevoit încă de anul trecut să-şi dea demisiunea ce urmează: (…)

În urma acelei demisiuni i s-a promis din toate părţile concursul pentru a aşeza şcoala pe baze serioase şi puternice. Şi d-l Aman a consimţit a şi-o retrage. Dar speranţele sale au rămas zadarnice. Şi, după ce l-au trimis câtăva vreme de la comisia bugetară la prim-ministru şi de la prim-ministru la comisia bugetară, d-l Aman s-a convins că guvernul nu caută să aibă o instituţie folositoare, ci numai un titlu frumos, Şcoala de Belle-Arte, şi şi-a dat din nou demisiunea ce urmează, de astă dată definitiv.

Astfel prosperă instituţiile cele mai neapărate sub guvernul liberal! Astfel se încurajează chiar oamenii cei mai zeloşi pentru a servi ţara lor.

(*Timpul,* 20 aprilie 1882)

Am constatat asemenea că nicicând în România n-a existat cestiunea agrară. De la începuturile acestor ţări şi până la împroprietărire, regimul moşiilor era proprietatea mare şi cea mică, pe de-o parte, posesiunea ereditară în anume condiţii, stabilite prin tranzacţie liberă, pe de alta. Niciodată nu i-a venit românului în minte de-a pretinde ceea ce nu este al lui, tot precum, pe de altă parte, simţul de drept era atât de puternic în el şi iubirea ogorului atât de înrădăcinată încât pentr-un petec cât de neînsemnat de pământ se judeca pân-în pânzele albe.

În decursul unei vieţi de sine stătătoare de câteva sute de ani poporul nostru n-a avut nevoie nici de Cod civil, nici de Cod penal pentru a avea un adânc sentiment de drept şi, precum roiul de albine nu are lipsă de legi şi regulamente scrise, de recrutări etc., tot aşa şi la poporul nostru toate lucrurile mergeau strună printr-un înnăscut spirit de echitate şi de solidaritate. Fără recrutaţie Mircea şi Ştefan-Vodă ridicau ţara în picioare, ba adesea nici nu puteau s-o înfrâne şi s-o domolească când era vorba de năvăliri în afară. În tot decursul acestei lungi epopei nu găsim însemnându-se de niciunul din cronicarii noştri o mişcare agrară; nicicând acest popor îndărătnic şi viteaz nu atinge nici în clin, nici în mânecă averea sau dreptul altuia; din contra, vedem o energică statornicie în păstrarea şi moştenirea proprietăţii. A înstrăina un petec de moşie în vremea veche era o afacere de stat şi avea nevoie de sancţiunea Domnului şi a sfatului suprem.

Astfel istoria s-a însărcinat, prin mersul ei organic, să dea creştere poporului românesc, o creştere ale cărei principii conservatoare deveniseră atât de abituale, atât de constitutive pentru chipul de a vedea al fiecăruia, încât un om nici nu-şi putea închipui măcar că poate să-şi arunce ochii asupra lucrului altuia.

Dar, pe cât educaţia unui popor se câştigă şi se păstrează cu anevoie, tot atât de lesne se pierde şi se compromite o asemenea moştenire când se dau de sus exemple de neorânduială, de nedreptate, de incoerenţă. A fost destul ca, în curs de câteva luni, un demagog cosmopolit să stea ministru, pentru ca conştiinţa de drept a poporului să înceapă a se întuneca, pentru ca să se nască în el dorinţe nelegitime, care înainte nici prin vis nu i-ar fi trecut, pentru ca să se zdruncine în el complexul de idei abituale care, din neam în neam, constituiseră vederile sale juridice şi morale. (…)

Toate acestea nimicesc influenţa educativă pe care statul o exercită în alte ţări, prin corectitudinea actelor sale, asupra conştiinţei cetăţenilor. Vechi şi drepte vederi de cuviinţă şi de echitate se descompun în această atmosferă, poporul - o fiinţă organizată prin nestrămutate vederi intelectuale şi morale - devine o adunătură inorganică de indivizi, predispusă spre anarhie atât în urma instigaţiunilor vinovate ale agenţilor demagogi ai partidului, cât şi prin lipsa de dreptate şi prin pierderea încrederii în stat.

Oare să fim un popor atât de bătrân încât să fi pierdut memoria trecutului? Să nu ştim că numai în păstrarea bunurilor morale cu greu câştigate în trecut, în păstrarea elementelor educative ale istoriei române e rădăcina spornică a viitorului? Să nu vedem limpede că instinctele demagogice nu sunt decât rămăşiţele invidiei venetice, care duşmănea tot în această ţară: şi familie, şi biserică, şi limbă, şi datină? Oare noi să nu ştim că vrajba socială şi politică n-a avut altă ţintă decât a altera caracterul şi inima dreaptă pe care părinţii din părinţi au lăsat-o moştenire poporului nostru, pentru a le asimila instinctelor bastarde şi veninoase ale rămăşiţelor de venetici?

Monumentul lui Mihai Eminescu de la C. de Argeş

Zilnicele atentate ale guvernanţilor asupra principiilor ce asigură dezvoltarea liniştită a unui popor să nu fie în stare a trezi rezistenţa tuturor elementelor sănătoase din ţară? Coroana poate rămâne îngăduitoare faţă cu tentative capabile a săpa şi dezrădăcina orice societate din lume, necum una şubrezită prin o lungă şi sterilă epocă de tranziţie?

Iată întrebări care se impun de la sine în situaţia grea ce se creează ţării prin rămânerea la putere a partidului roşu, putrezit moraliceşte de variile afaceri impure. (…) Numai un guvern onest şi o administraţie onestă sunt în stare a readuce poporul la ideile sale de drept, a-i reda creşterea şi maniera de-a vedea pe care i-o dăduse în trecut statornicia datinii sale juridice şi simţul său de echitate, nutrit de biserică şi de lege. Astfel, din destrăbălare în destrăbălare, am ajunge a se şterge cu totul din conştiinţa publică deosebirea între bine şi rău, între drept şi nedrept; anarhia de idei ar da naştere anarhiei ordinii materiale.

Dar, în haosul acesta, ce-ar mai fi statornic, ce-ar mai fi sigur? Dacă am trăi încai izolaţi în Peninsula Iberică sau în grupul Insulelor Britanice, descompunerea ar fi foarte păgubitoare progresului, dar nu ar nimici statul. Dar, încleştaţi între mari şi puternice monarhii, mişcările nesănătoase dinlăuntru s-ar preface oricând într-un pericol pentru chiar existenţa statului şi haosul stingerii ar ameninţa însăşi individualitatea etnică şi istorică a poporului românesc. Oare roşii să nu înţeleagă că acel haos i-ar înghiţi şi pe ei împreună cu ţara-ntreagă? Să nu înţeleagă că-n urma repetatelor greşeli de guvernământ e o datorie pentru ei de-a suporta discreditul ce şi l-au grămădit asupră-le şi de-a se curăţi de el? Iată o cestiune pe care n-o punem, se-nţelege, masei interesate a partidului, dar care merită fără îndoială atenţia oamenilor lui conducători.

(*Timpul,* 26 mai 1882)

Curtea de la Argeş

Revistă lunară de cultură

Apare sub egida Centrului de Cultură şi Arte „George Topîrceanu" (Bv. Basarabilor 59) şi a Asociaţiei Culturale „Curtea de Argeş"

Redacţia: Str. Schitului 45A, 115300 Curtea de Argeş

Tiparul: Venus Printing Solutions SRL, Iaşi

ISSN: 2068-9489

E-mail: curteadelaarges@gmail.com

Website: www.curteadelaarges.ro

Abonamente se pot face direct la redacţie, trimiţând contravaloarea (60 lei/an) în contul specificat mai jos şi, prin e-mail, adresa poştală.

Revista poate fi sponsorizată prin Asociaţia Culturală „Curtea de Argeş", CIF 29520540, Banca Transilvania, IBAN RO38 BTRL RONC RT0V 1516 7901.

Homo sapiens

Lupaşcu - poetul

Horia BĂDESCU

Chiar dacă nu-mi era total necunoscut mai înainte, abia în anul 1992, la Madrid, numele lui Ştefan Lupaşcu a prins să capete contur în conştiinţa mea.

Mă găseam în casa uneia dintre cele mai cunoscute şi recunoscute personalităţi ale exilului românesc din Spania, George Uscătescu, care-mi vorbea despre Ştefan Lupaşcu, filosof al ştiinţei, printre cei mai importanţi ai celui de al XX-lea veac. Îl ascultam vorbind şi ceea ce m-a frapat atunci a fost faptul că-l definea pe Lupaşcu drept filosof al ştiinţei. Mă întrebam ce are-a face filosofia, adică iubirea de înţelepciune, cu ştiinţa? Cu ştiinţa care de veacuri a fost atât de nechibzuită.

La vremea aceea eram în curs de elaborare a tezei de doctorat pe tema raporturilor dintre poezie şi sacru. Eram interesat de tot ceea ce proba unitatea şi interdependenţa, sensul universului. N-aş fi putut găsi ceva mai potrivit, o gândire mai apropiată de viziunea mea decât cea lupaşciană. Dar nu era atunci, la Madrid, nici locul, nici momentul unei introduceri aprofundate întru aceasta.

Au trebuit să treacă doi ani, să ajung la Paris şi să-l cunosc pe Basarab Nicolescu, care avea să-mi devină prieten şi cicerone în universul operei atât de fascinante a lui Lupaşcu şi împreună cu care aveam să organizăm, la un deceniu după plecarea marelui logician, în 1988, la Institut de France, cel mai important colocviu dedicat vreodată omului şi filosofului Ştefan Lupaşcu şi operei sale. Publicate în Franţa, lucrările acelui colocviu, traduse în portugheză, aveau să apară şi în Brazilia, ţară cu un apetit evident pentru orizontul transcendenţei şi transdisciplinarităţii.

Şi iată, acum, când se împlinesc 120 de ani de la naşterea sa, îmi îngădui să mă întreb ce va fi găsit acolo, în universul lupaşcian, poetul care sunt, poetul prea puţin obişnuit cu aventura cuantică, dar care era convins că, memorie a Fiinţei fiind, poezia nu e nimic altceva decât reamintirea Sensului în profuziunea formală a lumii? O acţiune dinamică, prin care devenirea acestuia se produce prin chiar esenţa sa, creatoare şi deopotrivă unificatoare, calitate şi funcţie, prin propria-i creaţie. Ca generator al diferitelor niveluri de Realitate, în care şi prin care Sensul se validează el însuşi ca realitate şi ca Fiinţă. Ca putere infinită în chiar infinitatea realităţii sale.

Ce a găsit poetul care spera şi continuă să spere că poezia nu e doar un mijloc de a-l ajuta pe om să existe, ci, mai ales, de a-l învăţa să fiinţeze?

Mai întâi viziunea lupaşciană asupra unităţii indestructibile a lumii, despre care Lupaşcu vorbeşte în cea mai celebră dintre cărţile sale, *Les Trois Matières/ Cele trei materii:* „...nu există element, eveniment, situaţie în lume care să nu fie într-un raport oarecare de legătură sau de ruptură cu un alt element sau eveniment sau situaţie din momentul în care există mai mult de un element sau eveniment, sau situaţie în univers.(...) Totul este astfel legat în lume."

Cum să nu se simtă atras de o asemenea viziune poetul care sunt, când ştiu că tot ce se află în această lume nu e rodul hazardului şi că fiecare lucru e o oglindă a tuturor celorlalte şi când alţi poeţi ne spun precum Shelley: „Poetul e părtaş la veşnicie, la infinit şi la Unu" sau

Michel Camus: „Totul se întreţese. Abisurile fără de capăt de minune se-ating"?

A fost apoi acel magnific *terţ inclus,* acea stare *T* care se află la baza logicii şi ontologiei lupaşciene şi care rezolvă tensiunile iscate de ecuaţia contradicţiei prin „jocul" potenţializării şi actualizării, prin miraculosul schimb între virtualitate şi realitate, între *A* şi *non A,* care se sprijină unul pe altul pentru a se vădi îmbogăţiţi de Sens. Terţul inclus care funcţionează atât de bine şi în poezie. Fiindcă poeticul e lupaşcian prin natura sa. El e starea în care Fiinţa „trăieşte" sfâşietoarea dorinţă de-a fi şi, simultan, de-a nu fi, starea care exprimă şi rezolvă „contradicţia" fundamentală care defineşte însăşi natura Fiinţei. Terţul inclus care asociază dialectica cuantică, dialectica „contradicţiei relativ actualizate prin posibilul ambivalent, prin echivoc". Iar echivocul este principiul de existenţă al metaforei, principiul înscris în triada ocultare/dezvăluire/ocultare revelatoare, soluţia lui *a fi asemănător,* adică *a fi* şi *a nu fi,* ca expresie a unui *este* în natura sa deopotrivă omenească şi cosmică, soluţie prin care se anulează tensiunile dintre *eu* şi *eu-în-lume.*

Dialectica cuantică, dialectica echivocului este cea care dă naştere unei a treia materii, din care se vor ivi fenomenele cuantice, estetice şi fizice, cea de a treia materie în care spaţiul-timp are o natură parmenidiană, spaţiul-timp al unui etern prezent, asemănător spaţiului-timp poetic.

Logica terţului inclus este, se ştie, o logică non-contradictorie în care cei trei termeni, *A, non A* şi *T*, coexistă în acelaşi moment temporal şi prin aceasta ea este profund poetică. Fiindcă cei doi termeni ai trăirii poetice, unitatea şi alteritatea, şi trăirea poetică însăşi, care nu e nimic altceva decât *starea de Fiinţă* ca posibilitate, coexistă în aceeaşi durată, spaţiul-timp al poemului şi eternul său prezent. Poemul este proiect de fiinţare şi fiinţare împlinită poetic, rămânând totdeauna, şi în acelaşi timp, el însuşi un drum al Fiinţei către ea-însăşi.

Şi, nu în ultimul rând, afectivitatea lupaşciană reverberând în proximitatea acelei zone de *rezistenţă absolută* corespunzând sacrului în viziunea lui Basarab Nicolescu. M-am bucurat s-o descopăr, pentru că sunt convins că sufletul formează un sistem coerent de raporturi cu realitatea. Altfel spus, viaţa interioară, afectivitatea e o lectură a realităţii din perspectiva unui proiect virtual; proiect care descinde din Fiinţă, din orizontul sacrului şi în care, prin intermediul imaginarului poetic, Fiinţa îşi aminteşte de ea însăşi. Adusă de către Verb în universul imaginarului poetic, dubla criză a Fiinţei, nostalgia infinitudinii şi eternităţii, dar şi a finitudinii şi timpului, îşi află aici rezolvarea: să fie trăită!

Şi aş adăuga faptul că iubesc logica lui Ştefan Lupaşcu, logica dinamică a contradictoriului care se prezintă... drept *„însăşi logica experienţei* şi, în acelaşi timp, ca *însăşi experienţa logicii*", pentru a-l cita, fiindcă aici îl aud pe Aristotel zicând: „Cel care învaţă să cânte din liră, învaţă cântând" sau pe Valery concluzionând: „Poemul este facerea poemului". Şi acolo unde se aud poeţii şi poezia, răsună vocea Fiinţei.

Despre capital şi avuţie: Sismondi, Haret, Lalescu

Eufrosina OLTĂCAN

Se discută mult astăzi, în familie, în medii sociale şi în cele politice, pe toate canalele media, despre bani, de aceea, cred că ar fi potrivit să ne mai amintim ce sfaturi ne-au lăsat gânditori din vremuri mai mult sau mai puţin îndepărtate. Dacă revenim când şi când la învăţăturile lui Confucius, trăitor cu jumătate de mileniu înainte de era noastră, de ce să nu aruncăm o privire şi asupra a ceea ce au scris creatori ai ştiinţei economice mondiale de acum 200 de ani sau şi cu 100 de ani în urmă, când înţelepţi gânditori români, savanţi patrioţi, au argumentat necesitatea unui anumit comportament de natură economico-financiară?!

Ceea ce voi prezenta mai departe sunt, fără îndoială, lucruri cunoscute de specialiştii ştiinţelor economice din România; ce cred că trebuie făcut este educaţia economică a populaţiei care participă la crearea capitalului ţării şi a modului în care acest capital este folosit.

Merg înapoi cu 200 de ani, pentru a prezenta idei fundamentale conţinute în cartea *Nouveaux principes d'économie politique ou de la richesse dans ses rapports avec la population* (*Noi principii ale economiei politice sau despre bogăţie în raporturile ei cu populaţia*), volumul II, editat la Paris în anul 1819. Autorul este Jean Charles Léonard Simonde de Sismondi (1773-1842), cel care era *correspondent de l'Institut de France,* membru al Academiei Imperiale din Sankt Petersburg, al Academiei Regale de Ştiinţe din Prusia, membru de onoare al Universităţii din Vilnius, al Academiei şi Societăţii de Arte din Geneva, al Academiilor italiene din Cagliani, Pistoia etc.

Aproape fiecare frază pe care o transcriu aici pare a reflecta situaţia economico-politică de la noi, astăzi. Am remarcat şi stilul simplu, ideile fiind clare şi uşor de înţeles chiar pentru oameni de rând, ceea ce este esenţial atunci când se doreşte acest lucru.

Ca să fixez în timp lansarea teoriei şi a cărţii, precizez că avea loc la circa 40 de ani după apariţia cărţii lui Adam Smith *Cercetări asupra naturii şi cauzelor bogăţiei naţiunilor,* la 1776, prima lucrare ştiinţifică de teorie economică din lume, iar primul volum al cărţii lui Karl Marx, *Capitalul,* va apărea în 1867, deci după alţi aproape 50 de ani în urma cărţii lui Sismondi. Am înşirat această ordine, în special pentru a urmări cum ideea muncii, ca factor esenţial al creării bogăţiei şi capitalului, a prins contur în teoria economică.

Din primul capitol al volumului menţionat, care se intitulează *Numerarul, indicativ, garanţie şi măsură a valorilor,* desprindem explicaţii despre rolul banului.

Bogăţiile circulă de la producători la consumatori prin intermediul numerarului în toate cazurile: când mijloacele de producere a bogăţiilor trec de la un proprietar la altul, când pământul sau capitalul mobiliar îşi schimbă stăpânii, când se vinde chiar munca, când obiectul însuşi, care trebuie să fie consumat, ajunge la cel care trebuie să-l folosească. Numerarul este „un lucru pe care-l doresc toţi şi un mijloc de care fiecare va găsi că are nevoie imediată; un mijloc cu care se pot aprecia toate celelalte valori. Numerarul face mai multe servicii în acelaşi timp: este semnul (indicativul) tuturor celorlalte valori; este o garanţie şi o măsură. Transmiţându-se din mână în mână, se transmite un drept asupra tuturor celorlalte valori. Capitalul se fructifică în momentul când numerarul iese din mâini pentru a fi schimbat pe obiecte...; zilierul nu are nevoie de numerar în sine, ci de hrană, îmbrăcăminte, casă, dar numerarul le reprezintă. Şi patronul de atelier ar vrea să-şi schimbe produsele nu pe numerar, ci pe materii prime, pentru a-şi relua munca. Cât timp vânzătorul păstrează numerar, nu are niciun profit; capitalul se fructifică trecând în bunuri reale."

→

Homo sapiens

Următorul capitol, intitulat *Despre proporţia care se stabileşte între avere şi numerar,* vine cu precizări interesante pentru punctul de vedere al autorului. Bogăţia se formează prin muncă şi economie; destinaţia este întrebuinţarea, folosirea de către om. Abundenţa numerarului într-o ţară nu indică în mod necesar şi bogăţia acestei ţări; iar numerar puţin nu indică sărăcie.

Al treilea capitol se intitulează *Diferenţe esenţiale între numerar şi capital.* Citez: „Rolul atât de important pe care îl joacă numerarul în economia politică şi proprietăţile diverse prin care el animă schimburile, le garantează şi le serveşte ca măsură, explică iluzia care a înşelat nu doar populaţia de rând, dar şi cea mai bună parte a oamenilor de stat, care l-a prezentat drept cauza eficienţei muncii şi creatorul întregii bogăţii."

Autorul semnalează erorile: „Nicio activitate, în epoca de civilizaţie în care am ajuns, nu se poate realiza fără un capital care să o pună în mişcare; dar acest capital, aproape mereu reprezentat de numerar, este totuşi altceva decât el. Creşterea capitalurilor naţionale încurajează cel mai mult munca; dar creşterea numerarului nu are un asemenea efect. Capitalurile contribuie puternic la reproducerea anuală a bogăţiei, dau naştere unui venit anual; iar numerarul rămâne steril şi nu naşte niciun venit. Capitalurile acumulate pot să fie împrumutate de guvern în serviciul naţiunii; dar numerarul care serveşte acestei transmiteri nu este decât instrumentul acestui contract."

Nicio muncă nu este posibilă fără un capital preexistent în obiectele de consum, care furnizează materialul şi garanţia acestei munci; şi dacă muncitorul însuşi avansează (lansează) acestea, este pentru că el îndeplineşte în acest obiect o dublă capacitate, de capitalist şi de zilier.

Ceea ce lipsea în timpul foametei era un capital consumabil, care să fi fost transmis pe bani, dar nu aceşti bani în sine. Aceştia nu se împuţinaseră în Europa, în unele locuri chiar se înmulţiseră, acolo unde nevoile de hrană erau presante, dar ei nu mai circulau atât de rapid precum capitalul: fie că acel capital fusese distrus de diverse calamităţi, fie că nu fusese degajat pentru a-şi face datoria. Căci, după ce munca a creat produsul, trebuie aşteptat consumatorul, pentru a se schimba cu acesta obiectul produs, contra venit, iar prima funcţie nu poate reîncepe până când nu s-a încheiat a doua. Aşa cum muncitorul are nevoie de capitalist, capitalistul are nevoie de muncitor, căci capitalul lui este neproductiv dacă este inactiv şi nu intră în circulaţie; şi venitul pe care-l aşteaptă şi cu care el trebuie să trăiască se naşte din munca pe care o fac muncitorii.

Venitul din diverse surse este un lucru material şi consumabil; el generează muncă; este destinat utilităţilor; este de aceeaşi natură cu avansurile pe care le-a făcut fabricantul în salarii şi materii prime; pentru cei care le primesc, devine un venit.

După redarea sensului noţiunii de capital pe care o dădea Sismondi acum 200 de ani, am căutat definiţii ale acestui concept, propuse astăzi în dicţionarele generale:

***Enciclopedia Britanică:* Capital:** depozit de resurse folosit pentru a produce alte bunuri, în prezent şi în viitor. Factor de producţie, alături de muncă şi resurse naturale. Capitalul reprezintă resursele produse de om, inclusiv clădiri, fabrici şi uzine, echipamente, precum şi inventarul rezultat din acestea. Capital financiar: stocuri şi creanţe emise cu scopul de a finanţa achiziţia de bunuri şi de capital (creanţa este dreptul creditorului asupra unei sume de bani). Capital uman: investiţiile pentru educaţie şi instrucţie.

Petit Larousse: Capital: 1. Mulţime de bunuri, monetare sau de alt fel, aparţinând unei persoane sau unei întreprinderi, constituind un patrimoniu şi aducând un venit; 2. O sumă de bani reprezentând elementul principal al unei datorii şi producând dobândă; 3. Capital social: sume sau bunuri aduse unei societăţi, incluzând şi creşterea ulterioară şi figurând în pasivul bilanţurilor. 4. Pentru marxişti, produsul unei munci colective, care nu aparţine celor care îl produc, ci proprietarului mijloacelor de producţie, şi care creşte prin plus-valoarea extorcată producătorilor, adică salariaţilor.

Nu mai redau şi definiţia, trunchiată şi săracă, din *Dicţionarul limbii române* (2011), ci revin la textul lui Sismondi.

Venitul din diverse surse este obiect material şi consumabil; generează muncă, este destinat utilizării. Capitalul pe care el trebuie să-l înlocuiască este, de asemenea, compus din obiecte materiale destinate consumului şi se înnoieşte neîncetat. Numerarul nu serveşte decât ca să-l reprezinte, nu formează niciodată decât partea cea mai mică a fondurilor fiecărui vânzător (proprietar).

Creşterea capitalurilor naţionale este cea mai puternică încurajare a muncii; fie pentru că această creştere presupune o creştere a veniturilor, şi în consecinţă a mijloacelor de consum, fie că aceste capitaluri, nefiind profitabile proprietarilor lor decât dacă sunt folosite, fiecare se străduieşte mereu pentru a crea o producţie nouă care să poată avea debit. Distribuindu-l muncitorilor, el le va constitui un venit care-l pune în starea de a cumpăra şi consuma producţia anului precedent, el vede renaşterea capitalurilor sale, creşterea veniturilor pe care le aşteaptă de la acestea în producţia anului următor. Capitalul, ca şi venitul, se află în realitate în produs şi nu în bani; rezultatul perpetuu al comerţului este schimbul produsului făcut contra produsului de făcut.

Creşterea numerarului unei ţări, fără ca aceasta să-şi mărească capitalul, fără să-şi crească venitul şi consumul, nu aduce nimic pentru prosperitatea

sa şi nu încurajează munca. Dacă ar lipsi banii, treaba ar putea fi îndeplinită; dacă ar lipsi produsele, chiar dacă ar fi bani, administrarea sau apărarea statului ar fi imposibile.

În timpuri normale nu trebuie cheltuită decât o parte a proviziei naţionale, o parte din venit; dar în timp de criză, când existenţa este mai preţioasă decât bogăţia, e necesar să se ia din capital sau din bogăţia acumulată de mai multe generaţii. Risipirea de capital se operează prin împrumuturi, care par a nu fi cerute decât celor care au numerar. Totuşi, nu cei care au numerar sunt cei care-l dau cu împrumut şi nu la ei se înapoiază. Eroarea celor care consideră pe cei care dau cu împrumut adevăraţii proprietari ai masei mari de numerar este obişnuită şi are ceva seducător; părerea nu este bine fondată în realitate (la baza împrumuturile stau nevoile de obiecte materiale).

„Averi colosale s-au format în zilele noastre în Europa prin împrumuturi, care au pus stăpânire pe comerţ. Aceşti bancheri, al căror credit a devenit o putere nouă, sunt intermediarii între guverne şi cei care au capital. Ei îl cumpără pentru a-l revinde înainte de a-l fi plătit şi se angajează să găsească pe cei care dau cu împrumut şi care au provizii de mărfuri acumulate, sunt dispuşi să le lase la consum guvernului pentru o dobândă anuală, mai degrabă decât să le lase la consum muncitorilor productivi, care să obţină anul viitor o cantitate mai mare de produse."

Capitolul IV al cărţii, *Dobânda este fructul capitalului, nu al banilor,* aduce argumente prin aceea că nicio muncă nu poate fi împlinită fără capital care să o pună în mişcare; nicio reproducere a bogăţiei nu poate avea loc fără materiile prime pentru muncă şi fără alimente pentru muncitorul care furnizează aceste materii prime şi aceste alimente – totul ia parte la reproducere; muncitorul este cauza, în mare parte, a ceea ce averea are profitabil, şi el are dreptul cel mai evident de a participa la beneficiu. Munca este prima cauză a reproducerii întregii bogăţii. Interzicerea de către Biserica Catolică a oricărei dobânzi a avut o influenţă negativă asupra progresului bogăţiilor în ţările catolice: a încurajat risipa; capitalul adunat fiind risipit, bunurile nu erau multiplicate, nu era decât o ocazie în plus de a face păcate. Folosindu-se de dobândă, deci un anumit preţ perceput celui care ia numerar împrumut, creditorul face capitalul să lucreze în întreprinderile productive. Dacă nevoia este mare şi mijloacele de muncă mici, atunci dobânda va fi considerabilă; dacă, din contră, este mult capital în circulaţie şi se foloseşte puţin, dobânda va fi scăzută; aceasta se reglează prin cantitatea ofertei de bani pe piaţă.

Mai zice Sismondi că se cade într-o eroare grosieră când se crede că în orice circumstanţă un import considerabil de numerar va face să scadă rata dobânzii (preţul curent) sau că exportul o face să crească. Numerarul este o bogăţie ca oricare dintre valorile obţinute prin muncă şi formează, ca şi ele, o parte a capitalului circulant.

Mă voi opri aici, subliniind aprecierea pe care Sismondi, acum 200 de ani, o dădea rolului esenţial al muncii în bunul mers al societăţii.

După circa 100 de ani de la apariţia cărţii *Noi principii ale economiei politice sau despre bogăţie în raporturile ei cu populaţia,* marele nostru matematician şi reformator al învăţământului românesc, Spiru Haret (1851-1912), în cartea sa *Mécanique sociale* [2], exprima şi preocupări pentru definirea conceptelor de capital şi dobândă, propunând chiar corectarea formulei de calcul al dobânzii. Citez de pe pagina 175 a cărţii: „Capitalul este muncă inteligentă acumulată", iar pe pagina următoare găsim: „Singurele două mijloace care permit creşterea foarte rapidă a capitalului sunt speculaţia şi legea dobânzii compuse… Speculaţia este o operaţie pur intelectuală în care munca propriu-zisă nu intervine în niciun fel; noi înţelegem prin aceasta munca ce dă noi produse sau care face să crească valoarea produselor deja existente. Speculaţia nu-şi realizează enormele beneficii decât prin jocul pur artificial al legii cererii şi ofertei; nici calitatea, nici cantitatea grâului, fierului, pielii, nu pot varia în interval de 24 de ore în proporţiile în care speculaţia face să oscileze preţurile. Aceasta permite oamenilor abili să-şi multiplice de sute de ori capitalul pe seama celor care sunt în afara combinaţiilor lor."

În privinţa dobânzii compuse (prin dobândă compusă, la sfârşitul unui an de la momentul împrumutului, suma rezultată prin dobândă se adaugă sumei împrumutate la începutul anului), Haret spune că aceasta ar trebui să scadă proporţional cu timpul considerat; la o sumă iniţială *A* împrumutată cu o rată a dobânzii *r*, după un număr de *t* ani, suma, devenită *B*, ar trebui să fie egală cu *A* multiplicat cu factorul $(1+r/t)$ ridicat la puterea *t*, nu cu formula folosită, în care factorul multiplicativ este $(1+r)$ la puterea *t*. Haret are următoarele argumente: 1. În cazul formulei utilizate, suma *B* poate creşte la infinit, lucru inadmisibil; 2. Cu trecerea timpului, banii îşi scad valoarea; 3. La suma pe care debitorul o restituie după un an, deci suma împrumutată plus dobânda, pentru această valoare a dobânzii a muncit debitorul şi nu creditorul, deci i s-ar cuveni cel puţin o parte, ca preţ al muncii sale; în consecinţă, această dobândă ar trebui împărţită între debitor şi creditor.

Spune Spiru Haret: „Dacă se menţine organizarea socială actuală, se poate calcula aproape matematic ziua în care tot capitalul Pământului ar fi reunit în mâinile câtorva… nimic nu dă o impresie de mizerie atât de mare ca existenţa unui mic număr de oameni foarte bogaţi planând deasupra unei mase de săraci." Ştim, aflăm zi de zi, câtă dreptatea avea Haret!

Adaug şi faptul că marele *om al şcolii* vedea prosperitatea ţării dată de nivelul şi calitatea învăţământului.

Celebrul matematician român Traian Lalescu (1882-1929), cel care a scris prima monografie de ecuaţii integrale din lume, întemeietor al Şcolii Politehnice din Timişoara, a fost permanent preocupat şi de viaţa economico-financiară a poporului român. Aflat la Paris în anii de mare încrâncenare politică a pregătirii şi semnării tratatelor de pace de la Paris, scria în ziarul *La Roumanie:* „Emiterea exagerată a biletelor de bancă a depreciat valoarea lor, încât săracii cu salariul fix nu mai au din ce trăi. Aceasta este o cauză profundă a răului social care are loc, ca o amară ironie în ajunul Conferinţei de pace permanentă, pentru a aminti puterilor responsabile acest adevăr elementar pe care îl uită cu voie: Suferinţa va rămâne o cauză permanentă a turburării sociale: suferinţa, împinsă până la disperare va naşte totdeauna violenţă."

Homo sapiens

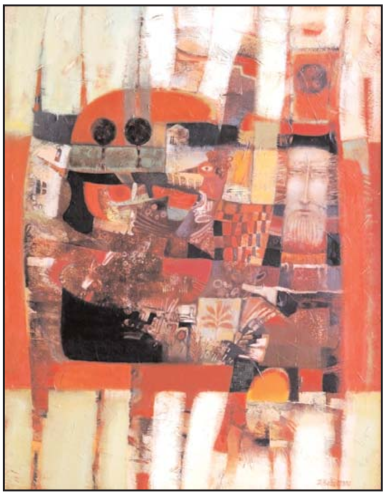
Getica - o „nouă” filă din dosarul continuităţii

Marian NENCESCU

În celebrul manuscris 2306, de la Academia Română, numit, mai degrabă, de Perpessicius un „registru comercial”, deoarece, printre poezii din care nu lipseşte *Rugăciunea unui dac*, ori între coloane de rime, Mihai Eminescu intercalează şi câteva „note domestice”, respectiv liste cu datorii casnice ori evidenţa rufelor date la spălat, editorul „manuscriselor germane” ale poetului, profesorul-academician Alexandru Surdu, identifică un text scris cu caractere gotice, „ce aparţine neîndoielnic lui Eminescu” (Al. Surdu, *Eminescu şi filosofia,* Tg. Mureş, Ed. Ardealul, 2020, p. 117), intitulat *Rösler şi Justinian,* pe care îl reproduce integral, în traducere românească: „Problema istorică litigioasă, dacă romanii răsăriteni de astăzi (românii – n.n.) sunt descendenţi direcţi ai coloniilor traiane din Dacia sau emigranţi din Moesia şi Tracia, ne-a provocat mereu discuţii de amploare. În România s-a scris mai mult, dar, mărginindu-se la publicul şcolar, a rămas necunoscut în străinătate. Problema i-a preocupat în mod special şi pe puţinii învăţaţi din secolul trecut şi s-a găsit într-un fragment de manuscris din anii `70 o indicaţie nu lipsită de interes pentru cercetare, pe care încercăm s-o lămurim în cele ce urmează, pe baza surselor...” Judecând după conţinut („Textul pare scris în mare grabă”, observă editorul, *op. cit.,* p. 119), avem de-a face cu o „ciornă-proiect”, elaborată de Eminescu în vederea unei publicări în străinătate a unui eventual „drept la replică” (Al. Surdu menţionează în acest sens şi o colaborare concretă a poetului la Enciclopedia *Brockhaus Lexicon,* v. art. din *Luceafărul,* XXX, nr. 49, 1987), în sensul susţinerii tezei continuităţii romanităţii orientale, fiind şi un răspuns la mult discutata, în epocă, „teorie” a lui Rösler (Eduard Robert Rösler, 1836-1874, iniţiatorul „luptei ştiinţifice împotriva dreptului românesc în Transilvania”), care susţinea, fără vreun argument ştiinţific temeinic, ideea formării poporului român la sud de Dunăre şi apoi a „emigrării” spre Transilvania. În epocă, savanţi precum Alexandru D. Xenopol, la care face referire explicit Mihai Eminescu, citând un articol din *Convorbiri Literare*, dar şi Dimitrie Onciul, iar mai târziu Vasile Pârvan şi Nicolae Iorga au combătut energic ideile din textul din 1871 al lui Rösler, publicat la Leipzig, intitulat *Cercetări asupra istoriei mai vechi a românilor.*

În esenţă, Mihai Eminescu susţinea, pe bună dreptate, că românii fuseseră prezenţi în Transilvania „înaintea Anonimului”, respectiv a „notarului” Anonymus al regelui maghiar Bella al III-lea, autorul cronicii intitulate *Gesta Hungarorum* (circa 1170-1190 d.Ch.), *ce iscodeşte* istoria maghiarilor prin exploatarea imaginară a creaţiilor populare şi a toponimelor locale, contopind totul într-o veritabilă „creaţie literară”, comparabilă, afirmă editorul român al textului, Paul Lazăr Tonciulescu (1921-2003), cu un alt text medieval celebru, *Cântecul Nibelungilor.*

„Anonimul, notează Eminescu, n-a minţit în însemnările sale. Datele pe care le dă notarul trebuie comparate cu alţi scriitori, iar dacă nu au nici o analogie, să fie lăsate la o parte, ca neîntemeiate... Dacă însă românii erau prezenţi înaintea Anonimului, până la intrarea maghiarilor în Europa, atunci nu este nevoie de nici o dovadă pentru existenţa românilor în Dacia Traiană...” (*ibidem,* p. 119). Tema continuităţii romanilor orientali (a românilor) pe teritoriul Daciei a devenit însă „o problemă” abia după promovarea, prioritar în spaţiul austro-ungar, a tezei rösleriene. Pentru contracararea ei, Mihai Eminescu plănuieşte o adevărată *alternativă* românească, o replică ce ar fi urmat să fie publicată în spaţiul cultural german. Concluzia lui Eminescu este şi un îndemn la continuarea cercetărilor: „O ispitire tulbure... (punctele de suspensie aparţin lui M. Eminescu – n.n.) care este înveninată până în zilele noastre, prin negarea adevărului” (*ibidem,* p. 119).

În spiritul luptei pentru adevăr, am făcut apel la scrierile altui „notar” şi cronicar timpuriu, născut printre goţii aflaţi în Moesia, ulterior romanizat şi latinizat, Iordanes (sec. VI d.Ch.), autorul *Istoriei Geţilor* (*De origine antibusque Getarum,* pe scurt *Getica*), dar şi al unei lucrări mai puţin cunoscute, ce pledează decisiv pentru teza continuităţii, unde apare, pentru prima dată în istoriografia medievală, etnonimul Romania, însoţit de termeni, azi comuni, precum *Pământul Romanilor, Ţara Romanilor,* intitulată *De suma temporum vel origine antivusquae gentis Romanorum,* pe scurt *Faptele Romanilor.*

Ca mulţi goţi romanizaţi, scrie teologul şi scriitorul Mihai-Andrei Aldea, de la Mănăstirea Paltinu, judeţul Neamţ, Iordanes „a încercat să-şi ascundă originea”, revendicându-şi, pentru el şi neamul său, o identitate locală, convins că, prin asimilarea la tradiţia romană, goţii se dezlipeau din grupul migratorilor barbari, civilizându-se. Ca urmare, Iordanes îşi scrie cronicile în calitate de creştin şi de cetăţean roman, fidel ţării de adopţie, căci ne spune în *Faptele Romanilor:* „Neamul hunilor, năvălind asupra goţilor, pe o parte îi supune, pe alţii îi pune pe fugă. Care (goţii – n.n.) venind în Romania sunt primiţi fără depunerea armelor...”

Sintetizând, *Ţara Romanilor,* la care face referire Iordanes, reprezintă, deopotrivă, un termen oficial, dar şi *literar,* ce indică, mai degrabă, o comunitate multi-etnică, aflată în componenţa Imperiului Roman şi din care făceau parte, alături de dacii „de dincolo şi de dincoace de Dunăre”, *pe care o treceau adeseori pe pod de gheaţă, ca să jefuiască,* şi goţi, vizigoţi („Chibzuind ei mult timp, vizigoţii trimiseră, în sfârşit, după o hotărâre comună, delegaţi la Împăratul Valens...”), dar şi huni („Mulţi s-au predat în Romania, devenind supuşi”).

Cu menţiunea că termenul de *Romania,* folosit de Iordanes, este evitat de majoritatea traducerilor „oficiale”, folosindu-se, mai degrabă, versiuni „corecte politic”, parafraze prin care populaţia romanizată era denumită romană, iar nu română, cum ar fi corect, vom menţiona că în vremea Împăratului Justinian (482 – 565 d.Ch., zis şi „Cel Mare”, născut dintr-o familie de traco-romani din provincia Iliria, ultimul mare stăpânitor al imperiului întins pe trei continente), la care face referire şi M. Eminescu în textul său *Rösler şi Justinian,* termenul de *Romania,* sau *Romania Mare,* era folosit în mod oficial, indicând o comunitate distinctă în cadrul confederaţiei romane.

Despre goţi (în gotică, „gutans”), Iordanes ne spune că sunt un popor germanic răsăritean, care au părăsit Scandinavia („Insula Scanza”), stabilindu-se iniţial la gurile Vistulei (Polonia de azi), pentru ca, mai târziu (în secolele III – IV d.Ch.), să emigreze spre sud, poposind în Dacia de est, dar şi în teritorii din Moesia şi Asia Mică. După anul 200 d.Ch. s-ar fi împărţit în vizigoţi (goţii de vest) şi ostrogoţi (goţii de est), înfiinţând, mai târziu, state puternice în Peninsula Italică şi în cea Iberică. Învinşi la Naissus (azi Niš, Serbia, oraşul natal al lui Constantin cel Mare), în 263 d.Ch., goţii au fost „împinşi” spre sud, stabilindu-se, ca triburi independente, pe fostele teritorii ale Daciei.

După ce au învins slavii şi finii (vecini), ostrogoţii au ocupat aproape toată Rusia meridională, reunind-o într-un imperiu puternic, supus, mai apoi, de huni, la 375 d.Ch., după care au cerut Împăratului Valens permisiunea de a se aşeza pe malul stâng al Dunării, traversând, probabil, pe la Durustorum (Silistra de azi, oraş ce a aparţinut, prin tradiţie, Ţării Româneşti încă din vremea lui Mircea cel Bătrân, returnat Bulgariei în 1940, prin Tratatul de la Craiova). În răstimp, vizigoţii, sub Alaric I, au jefuit Roma, în anul 410 d.Ch., apoi, trecând Pirineii, i-au învins pe vandali pe „Câmpiile Catalunice”, ocupând Spania şi formând acolo un regat, cu capitala la Toledo, până când au fost înfrânţi şi supuşi de arabi (în anul 711 d.Ch.).

→

După Marele Război, în România Mare, deputat în Parlamentul României între anii 1922 şi 1926, Traian Lalescu a întocmit *Raportul general asupra Proiectului de Buget General al veniturilor şi cheltuielilor statului pe anul 1925,* raport care a fost „recunoscut de contemporanii săi drept cel mai bun de acest fel din întreaga istorie a parlamentarismului românesc”. Traian Lalescu scrie: „Problema salariaţilor Statului stă de la război încoace mereu la ordinea zilei din cauza nevoii permanente de a adapta salariile funcţionarilor la scumpetea crescândă a traiului. Din nefericire, guvernele care s-au urmat de la 1919 şi până azi n-au putut până acum să privească drept în faţă problema… Rezultatul este că astăzi ne găsim în faţa unei stări nenorocite, care nu mai putea dura fără să ameninţe în mod serios întreaga armătură a Statului.” În volumul *Traian Lalescu. Opere* [3], Daniel Dăianu explică: „Raportul menţionează că în anii anteriori lui 1922 s-a încercat să se mărească salariile funcţionarilor publici, dar, neexistând resurse publice adecvate, s-a făcut apel la Banca Naţională prin împrumuturi forţate de stat. Efectul a fost că Banca Naţională a mărit emisiunea de monedă, ceea ce a alimentat inflaţia. Pentru soluţia dilemei (echilibru bugetar vs. salarii decente), Traian Lalescu observă că soluţionarea înseamnă, fie venituri bugetare mai mari (prin creşteri de impozite), fie o raţionalizare a administraţiei publice (inclusiv prin reducerea numărului de funcţionari publici).” Şi Daniel Dăianu îl citează din nou pe Lalescu: „Numărul funcţionarilor publici continuă să crească în mod îngrijorător, deşi toată lumea este de acord că trebuie dimpotrivă făcute suprimări”. Vorbind despre o regulă a normalităţii în alcătuirea unui buget, anume „regula treimii bugetare”, care ar impune ca cele trei părţi constitutive ale bugetului, serviciul datoriei publice, personalul şi materialele, să aibă ponderi egale, aprecierea pe care o face matematicianul este că ponderea de 60% din cheltuielile alocate pentru „materiale” în bugetul public pe anul 1925 demonstrează că acel buget este unul constructiv. Este formula prin care se „permit investiţiuni din ce în ce mai importante pentru refacerea şi înzestrarea ţării”.

O scurtă concluzie de încheiere: Natura îşi are legile ei, pe care le urmează cu stricteţe, atunci când nu intervine omul. Societatea omenească are şi ea legi; pe unele le descoperă oamenii de ştiinţă şi i le recomandă, pentru a-i asigura o dezvoltate armonioasă. Consecinţă a faptului că reguli simple ale unei politici economice corecte nu sunt respectate, este lumea pe care o vedem şi o trăim.

Bibliografie

1. Sismonde de Sismondi, *Nouveaux principes d’économie politique ou de la richesse dans ses rapports avec la population*, Paris, Delaunay, Libraire, Palais Royal, 1819.

2. Spiru Haret, *Mécanique sociale,* Ed. Dunod, Paris et Bucarest, 1910.

3. Daniel Dăianu, Traian Lalescu despre proiectul de Buget Public din anul 1925 şi finanţele publice ale României interbelice, în volumul *Traian Lalescu. Opere,* Editori Solomon Marcus, Smaranda Lalescu, Traian Alexandru Popa, Ed. Academiei Române, Bucureşti, 2009.

În Imperiul Roman de Răsărit (Bizantin), goţii s-au stabilit pe teritoriul numit de fostul „caesar" (locţiitor de împărat) din vremea lui Constantin cel Mare, Flavius Dalmatius, *Ripa Gothica*, respectiv între Dunăre şi Brazda lui Novac/Traian (*limes Moesiae*), existând indicii că ar fi ocupat şi castrul Pietroasele, azi în judeţul Buzău, abandonat de romani şi unde nobilii goţi (care, între altele, ne-au lăsat şi Tezaurul de la Pietroasa, ne spun unii arheologi), ar fi construit *villae* somptuoase, după modelul bizantin.

Această istorie „oficială" a goţilor, bazată în principal pe lucrarea lui Iordanes – în fapt, nu întru-totul originală, ea fiind, fapt de notorietate, doar o prelucrare după o istorie mai veche, azi pierdută, atribuită lui Cassiodoros (cca 485 – ? d.Ch.), scriitor roman ce a slujit la curtea lui Teodoric cel Mare în vremea dominaţiei ostrogote – reprezintă, în lumina cercetărilor actuale, cel mult o „operă literară", o „confuzie" (apud Gabriel Gheorghe, *Studiu introductiv, Getica*, Bucureşti, Fundaţia Gândirea, 2001, p. VI): „preluată necritic, fie din interes, fie din comoditate de istoriografia modernă şi prelungită până în contemporaneitate".

Privit în ansamblu, textul lui Iordanes, restituit pentru prima dată *in integrum* de Gabriel Gheorghe (1929-2019, inginer de profesie, cercetător pasionat în varii domenii: istorie, lingvistică, etnologie; a înfiinţat, în 1990, Societatea cultural-ştiinţifică *Getica,* dar şi Editura *Gândirea*, promovând susţinut teza conform căreia spaţiul carpato-dunărean este leagănul civilizaţiei indo-europene), în traducerea clasicistului prof. David Popescu şi cu revizia/„lectura de control" a prof. dr. Gheorghe Sterpu, reprezintă, simultan, un *poem liric* (organizat clasic, în 60 de cânturi şi 316 versete), o operă istorică (parţial) şi o mărturie personală în favoarea propriului neam: „Tu, care citeşti acestea, să ştii că eu am urmat scrierilor înaintaşilor, şi din întinsele pajişti ale lor, am cules câteva flori. Şi să nu creadă cumva că în favoarea neamului mai înainte arătat, pentru că-mi trag originea din acest neam, am adăugat ceva în plus peste cele aflate şi citite" (*Getica, op. cit.*, p. 125).

Compoziţional, cartea este mult mai mult decât o cronică istorică propriu-zisă, este o *epopee narativă* menită să perpetueze, în cânturi şi versete, memoria bărbaţilor şi femeilor neamului got. Este o mărturie obiectivă, dar şi un poem mitologic, compus în manieră neo-romană, ce îmbină faptele extraordinare ale „goţilor" (adesea autorul îi confundă cu „geţii", de unde şi ambiguitatea mărturiilor) cu realitatea, împletind imaginarul colectiv cu fapte atestate istoric. De aici rezultă, poate, şi impresia de nenatural, amestec de realitate şi imaginaţie, elemente ce i-au determinat inclusiv pe istoricii scandinavi, altfel interesaţi să identifice elemente în favoarea propriei „mitologii" istorice, să pună la îndoială afirmaţia că Scandinavia străveche/„Scanza", zona cea mai nordică a Europei, acoperită până acum 12.000 de ani de gheţuri veşnice, ar fi putut constitui cu adevărat *officina gentium,* adică „leagănul" neamurilor (v. Christinsen Arne Soby, *Cassiodoros, Iordanes and the History of Goths. Studies on Migration Myth,* 2002).

Realitatea pare mai degrabă cea „zugrăvită" de Vasile Pârvan în *Getica* (1926), prima sinteză arheologică ce a adus în planul cercetării istorice rolul geto-dacilor. Rămas, din păcate, nefinalizat, *Getica* fiind primul volum dintr-o proiectată *trilogie* istorico-arheologică dedicată studierii procesului formării poporului român, *al continuităţii* şi al asimilării alogenilor, în contact cu o romanitate puternică, ce *a prins rădăcini la nord şi la sud de Dunăre,* studiul/proiectul cultural al lui Vasile Pârvan vorbeşte pentru prima dată despre „dacii de la Vistula", a căror vieţuire în bună vecinătate cu lituanienii, letonii şi vechii prusieni „nu a fost o excepţie". Cercetări „recente", efectuate de Mihai Mircea Rădulescu (1889-1946) semnalează aproape 70 de asemănări „frapante" de ordin lingvistic şi antroponimic între limbile baltice şi limba română actuală. În acest fel, s-a născut *legenda,* preluată şi de unii istorici medievali, după care danaii sau danii (strămoşii danezilor de azi) au plecat din Dacia (?) (David Fraesdorf, *Der barbarische Norden,* 2009) şi că, de fapt, „geţii de la Vistula", identici cu sarmaţii, sunt de fapt goţi. „Oare sunt acelaşi popor?" se întreba, retoric, la 1688, istoricul prusac Mathäus Prätorius, în lucrarea *Orbis Gothicus* (1688), în vreme ce unii istorici locali merg până la identificarea goţilor cu geţii.

Aici lucrurile trebuie privite cu precauţie, ne avertizează profesorul-academician Ioan-Aurel Pop, deoarece în Evul Mediu timpuriu exista obiceiul ca referinţele istorico-geografice să nu se facă la denumirile recente ale ţinuturilor, ci la cele antice. În acest sens, termenul de *got,* mai recent, a fost asimilat celui de *get*, iar tradiţia datează de la începutul veacului al V-lea, când istorici precum Cassiodor, iar mai târziu Iordanes, au apelat frecvent la această confuzie, răspândind teza, măgulitoare pentru ei, anume că goţii ar fi, de fapt, geţi. Autohtonii, însă, evitau acest termen, astfel că, generic, geţii nu reprezentau o naţiune anume, ci un conglomerat de popoare, termenul fiind mai degrabă *livresc.* De regulă, se foloseau denumirile locale ale populaţiilor, precum carpii, carpo-dacii etc.

Etimologic, ne atrag atenţia lingviştii, „got" înseamnă „om al râului", în sensul că, în vechime, aceştia controlau locurile de adăpat.

Dincolo de aspectele *mitologice,* prezente preponderent în primele *cânturi* ale *Geticii,* aflăm şi informaţii preţioase despre strămoşii sciţi, a căror împărăţie se întindea de la hotarele Germaniei până la fluviul Tyras (azi, Nistru): „Această patrie, adică Sciţia, se întinde şi se deschide în lung şi în lat... începând de la ţărmul Mării Caspice, învecinându-se, la apus, cu germanii şi cu fluviul Vistula, iar spre ţinutul arctic, adică în partea septentrională, este înconjurată de Ocean, iar la sud se găsesc Persia, Albania, Iberia, Pontul şi albia Istrului, care se numeşte Dunărea, de la gură până la izvor/*atque extremo alveo Istri, qui dicitar Danubius, ab ostea sua usque ad fontem*" (*ibidem,* p. 12).

Despre goţi, aflăm că, iniţial, au poposit „în mlaştina Meotidă" (denumirea antică a Mării de Azov, termenul indicând un loc mlăştinos), apoi în Misya (Asia Minor, azi coasta Turciei, nu departe de vechea Troie) pentru a se stabili definitiv în Sciţia, la Marea Pontică (Neagră). „N-am găsit nicăieri poveştile care spun că au fost duşi robi în Britania sau în altă insulă, şi că au fost scăpaţi de cineva, cu preţul unui cal. Dacă cineva va spune altceva despre obârşia lor, la mine nu va găsi credit, căci eu mă încred mai degrabă în cele citite de mine, decât în povestiri băbeşti/*nos enim potius lectioni credimus quam fabulis anilibus consentimus*" (*op. cit.,* p. 14). Tot în Sciţia locuiau şi gepizii, la apus, „pe un teritoriu străjuit de două mari fluvii, Tisa, la nord-vest, iar la sud însăşi Dunărea cea mare". În acea perioadă (în anul 375 d.Ch. ne spun istoricii, sub hanul Balamir, sau Balamber), hunii trec Volga, apoi distrug formaţiunea statală a regelui ostrogot Emanaric, iar în anii următori îi înving şi pe vizigoţii lui Athanaric, ajungând, din Caucaz, până la Dunărea de Jos, de unde se extind, dincolo de Munţii Carpaţi, până în Câmpia Panonică. Invazia hunică este descrisă de Iordanes astfel: „Un popor foarte viteaz care, ca o buruiană, ce se răspândeşte foarte repede, au pricinuit o dublă urgie altor popoare" (*ibidem*, p. 13).

Iniţial, goţii, ne spune Iordanes, erau luptători, închinându-se cu precădere lui Marte, zeul războiului, căruia îi dedicau prăzile luate de la duşmani. Principala lor armă era arcul, de unde şi expresia antică „Întindeau arcuri armeneşti cu coarde getice/ *Armenios arcus Geticis intendite nervis*", iar, după obiceiul local, getic, au deprins a-şi cânta faptele de vitejie însoţiţi de citere („*citheresque canebant*"). Acelaşi obicei, de a „bate" citerele, este atribuit de Iordanes şi geţilor, semn că, de fapt, avem de-a face cu o *contaminare,* autorul, în graba lui de a atribui goţilor ce e mai nobil din obiceiurile locale, transferând de la un popor la altul părţile bune.

Astfel, doar printr-o „scăpare" intenţionată se explică episodul primirii de către geţi a regelui macedonean Filip, tatăl lui Alexandru Macedon, cu un alai de preoţi „oameni pioşi" („*Sacerdotes Gothorum*", în realitate preoţi geţi), ce i-au ieşit în cale îmbrăcaţi în alb şi cântând din citere („*Subito patefactis portis cum citharis et vestibus candidis obviam egresi...*"), episod ce i-a surprins pe macedoneni: „Văzându-i cu câtă credinţă îi întâmpină, s-au zăpăcit şi, dacă este îngăduit a spune, deşi înarmaţi, s-au speriat de preoţii neînarmaţi" (*ibidem,* p. 25).

Aceeaşi „confuzie" o întâlnim şi atunci când Iordanes ne informează că peste „goţi" domnea Burebista „în timpul în care puterea la romani o avea Sylla", care, luându-l lângă el pe Deceneu, „i-a dat putere aproape regală", după care, la sfatul acestuia, goţii „au devastat pământurile germanilor, pe care le stăpânesc în prezent francii" (?). Ulterior, goţii devin geţi, iar, în timpul Împăratului Valens, se aşază în „părţile Moesiei", creştinându-se („Astfel vizigoţii au fost făcuţi, de împăratul Valens, mai degrabă arieni decât creştini" – p. 52), după ce, anterior, fuseseră refuzaţi de Împăratul Honoriu (384 – 423 d.Ch.) a se stabili în Italia „şi să trăiască împreună cu poporul roman, ambele popoare, ca şi cum ar fi unul singur". Temându-se de ei, Honoriu ţinu sfat cu Senatul, apoi îi izgoni din Italia, dar la anul 409 d.Ch., goţii ocupară Roma şi eliberară provinciile de obligaţiile imperiale. Mai târziu, Alaric, cel născut în Dobrogea (cca 370 – 410 d.Ch.), pe insula/grindul Peuce, din Delta Dunării, invadă Tracia, apoi Grecia, şi trecu în Italia cu 10.000 de oşteni „goţi" şi, după ce jefui mai multe cetăţi (Aquileia, Cremona), asedie Roma, iar în anul 410 d.Ch. o supuse şi o jefui, apoi, ne spune Iordanes, „regele goţilor, cu avuţiile Italiei întregi, pe care le ridicase ca pradă, voi să treacă, prin Sicilia, în Africa, unde omul e liber să dispună de ceva fără voia lui Dumnezeu", dar scufundându-i-se corăbiile, „fu răpit pe neaşteptate de o moarte timpurie şi părăsi cele omeneşti" (*ibidem,* p. 61).

Date cu totul interesante ne oferă Iordanes despre Attila „singur stăpân al tuturor hunilor/ *Hunnorum omnium dominus et paene totius Scythie gentium solus mundo regulator*" şi stăpân peste toate neamurile Sciţiei, ce locuiau într-o cetate/„zic sat" „fortificată cu scânduri lustruite", localizată azi în zona Satu Mare: „Scund, cu pieptul lat, cu capul mare, cu ochii mici, cu barbă rară, cu părul încărunţit, cu nasul cârn, cu faţa negricioasă, Attila trăda semnele etniei sale" (*op. cit.*, p. 71). Despre moartea lui Attila aflăm că nu a pierit de sabie şi nici de trădare, ci „teafăr şi bucuros", în urma unui ospăţ de nuntă. Fu înmormântat într-un sicriu de aur, pus într-unul de argint, apoi într-unul de fier, „iar toţi groparii care l-au pus în mormânt cu arme şi cu bijuterii cu tot fură ucişi şi vârâţi în aceeaşi groapă pe care ei au săpat-o" (p. 101).

În ciuda acestor informaţii stufoase, uneori greu de identificat, alteori de-a dreptul mitice, istoria „goţilor" este departe de a fi elucidată. Chiar şi denumirea de got este contestată, neavând suficiente elemente pentru a identifica o etnie anume. La fel, variantele denumirilor, respectiv când get, când got, creează confuzie. După sfatul lui Mihai Eminescu, ar trebui procedat la fel ca în cazul cronicii „Anonimului". Ce este adevărat, ce se confirmă, merită păstrat, ce nu, şters din memoria colectivă.

Operă literară, istorie imaginară sau simplă lucrare cu conţinut politic, *Getica* lui Iordanes poate constitui, în sine, o nouă filă din dosarul continuităţii. Mai presus de toate, rămâne însă *stilul eroic,* exaltarea acestor luptători, ce ne duce cu gândul la *Rugăciunea unui dac*, a lui Mihai Eminescu: „Ce altă deprindere aveţi decât aceea de a lupta? Sau ce e mai plăcut pentru un bărbat viteaz să se răzbune cu mâna sa? Este un mare dar din partea naturii să vă alinaţi dorul sufletesc prin răzbunare" (p. 79).

Homo sapiens

Locul Junimii în istoria neamului românesc

Simion MEHEDINŢI

Simion Mehedinţi s-a născut la 19 octombrie 1868, în Soveja, judeţul Vrancea, şi a murit la 14 decembrie 1962, în Bucureşti. Membru titular al Academiei Române din 19 mai 1915, membru corespondent din 5 aprilie 1908; scos din Academie în 1948, repus în drepturi pe 3 iulie 1990. Preşedinte al Secţiunii istorice (1928-1929).

Discurs de recepţie: *Caracterizarea etnografică a unui popor prin munca şi uneltele sale* (6 iunie 1920).

Studii liceale la Focşani şi Bucureşti (1880-1888) şi universitare (Facultatea de Litere şi Filosofie, 1888-1892) la Bucureşti. Şi-a continuat specializarea în geografie la Paris (1893), Berlin şi Leipzig (1894), unde şi-a susţinut, în 1899, teza de doctorat *Die Kartographische Induktion*. A fost profesor la prima catedră universitară de geografie din cadrul Universităţii din Bucureşti (1900-1938), director al *Anuarului de geografie şi antropogeografie* (1910-1914) şi preşedinte al comitetului de redacţie al *Buletinului Societăţii Regale Române de Geografie* (1921-1942); ministru al Cultelor şi Instrucţiunii Publice (1918). Creator al şcolii române de geografie, a avut un rol deosebit în dezvoltarea gândirii geografice din România, manifestând preocupări pentru stabilirea obiectului geografiei, pentru precizarea locului ei în sistemul ştiinţelor, pentru determinarea legilor, a categoriilor geografice şi a metodelor de cercetare ale acestei ştiinţe: *Locul geografiei între ştiinţe* (1894); *Obiectul şi definiţiunea geografiei* (1901); *Introducere în studiul geografiei* (1904); *Terra – introducere în geografie ca ştiinţă* (2 vol., 1931).

A creat o adevărată filosofie geografică. Pentru învăţământul secundar a elaborat „metoda Mehedinţi", preconizând predarea de la îndepărtat la apropiat. Consacrarea ca întemeietor şi mentor de şcoală geografică este relevată de sistemul de concepţii şi principii ale teoriei şi metodologiei geografice. Viziunea sa modernă s-a concretizat cu pregnanţă în descoperirea şi formularea legii subordonării cauzale a învelişurilor planetare, a legii subordonării cauzale a zonelor geografice (pe orizontală) şi a categoriilor geografice. În precizarea obiectului geografiei fizice a pornit de la principiile evoluţionismului, pe care le-a adaptat creator la explicarea geografică (*Eterogenitatea celor patru sfere,* 1900). Autor al unor lucrări de etnografie geografică, de geografie umană, de geografie economică şi de geografie regională: *Problemele geografiei contemporane ca ştiinţă despre Cosmos* (1900); *Die rumanische Steppe* (1904); *Aplicări antropogeografice în sfera etnografiei, istoriei şi a altor ştiinţe* (1910); *Cadrul antropogeografic. Transilvania, Banatul, Crişana şi Maramureşul* (vol. I, 1918-1928); *Observări asupra Dobrogei* (1919); *Premise etnografice în istoria românilor* (1922); *Dacia pontica şi Dacia carpatica* (1923; ed. II, 1928); *Vechimea poporului român şi legătura cu elementele alogene* (1924); *Le pays et le peuple roumain* (1927); *Cadrul antropogeografic al Ardealului* (1929); *Coordonate etnografice* (1930); *Quelques observations sur l'évolution de la géographie en Roumanie* (1937); *Geografie şi geografi la începutul sec. XX – Însemnări cu privire la dezvoltarea ştiinţelor şi a învăţământului în România* (1938); *Deliormanul, o verigă între Carpaţi şi ţărmul Mării Negre* (1938); *Legăturile noastre cu Dunărea şi Marea* (1938); *Ethnos, o introducere în istoria omenirii* (apărută postum, 2008) ş.a. S-a manifestat ca scriitor şi eseist: *Ideile lui J.J. Rousseau asupra educaţiei* (1892); *Către noua generaţie* (1912); *Primăvara literară* (1914); *Legea Eforiilor* (1918); *Altă creştere: şcoala muncii* (1919); *Religia ca mijloc de caracterizare a unui popor* (1924); *Titu Maiorescu* (1925); *Şcoala română şi capitalul biologic al poporului român* (1927); *Direcţia „Convorbirilor literare" şi îndrumarea poporului român* (1927); *Coordonate etnografice: civilizaţia şi cultura* (1930); *Optimismul lui Eminescu* (1936); *Trilogia ştiinţei. Cercetător – erudit – savant* (1939); *Trilogii: ştiinţa – şcoala – viaţa* (1940); *Creştinismul românesc* (1941) ş.a.

Vicepreşedinte al Societăţii Române de Geografie (1932-1942). Urmând voinţa soţului său, doamna Maria Mehedinţi a donat, în 1963, locuinţa din Bucureşti (str. Dimitrie Racoviţă, nr. 12) Academiei R.P.R., în folosul Institutului de Geografie al Academiei.

Afară de literatură şi de artă, ţinta cea mai înaltă a Junimii a fost să dea poporului nostru câteva modele de înaltă rectitudine morală; iată de ce, junimiştii au avut în viaţă atât de puţini partizani, iar după moarte niciun urmaş.

Convorbirile Literare au împlinit 70 de ani. Ca martor al revistei timp de aproape două decenii, mi s-a dat însărcinarea să răspund la această întrebare: *Care a fost firul conducător în cugetarea şi în felul de a lucra al Junimii?*

Teama de a nu greşi ne îndeamnă să adăugăm însă şi o altă întrebare: Sosit-a oare timpul să putem arăta exact locul acelei societăţi în istoria culturii româneşti, precum şi partea sa de influenţă asupra vieţii publice?

Judecăţi despre „valoare" nu-s cu putinţă decât în ştiinţele a căror structură este destul de închegată. Dar nu acesta e cazul ştiinţelor privitoare la om. Începând cu tehnica materială sau civilizaţia şi sfârşind cu tehnica sufletească sau cultura (ştiinţă, etică şi artă), toate ramurile de cercetare în această latură sunt încă pe cale de înceată organizare. Şi fiindcă rolul Junimii a fost îndeosebi cultural, greutatea răspunsului iese de la sine la iveală.

În adevăr, dacă înţelegem prin cultură suma tuturor creaţiunilor sufleteşti ale unui neam şi dacă treapta cea mai înaltă a culturii este aceea care integrează toate elementele sufletului etnic până la *unitatea de stil,* vede orişicine ce grea problemă ne stă înainte; e cu atât mai grea, cu cât nici măcar noţiunile de „civilizaţie" şi „cultură" nu sunt încă destul de bine lămurite, cu toată zilnica întrebuinţare a acestor termeni şi enorma îngrămădire de material în biblioteci şi muzee.

De aceea, ne vom mărgini aci la câteva scurte caracterizări, mai ales că, nu de mult, tot în paginile acestei reviste, am mai spus ceva despre bărbaţii însemnaţi ai Junimii, iar într-o schiţă intitulată *Oamenii mari* (volumul în legătură cu sărbătorirea Junimii la Iaşi, în mai 1936, e încă sub tipar) am atins aceeaşi problemă.

I. Junimea s-a manifestat mai ales în două direcţii: întâi în literatură, apoi în politică, şi a avut doi corifei: Maiorescu şi Carp.

În latura culturală, deosebim iarăşi două mari manifestări: una literară – Creangă şi Eminescu, iar alta critică – Titu Maiorescu.

Creangă reprezintă culminarea sufletului românesc, aşa cum era înainte de atingerea cu influenţele străine. „Moş Ion Roată" este figura reprezentativă în care cititorul vede mai bine decât orişiunde fizionomia ţăranului român: deştept, cuviincios, cu umor şi, în toate împrejurările, cu un mare simţ al demnităţii personale.

Eminescu, din contra, este culminarea sufletului nostru etnic după atingerea cu cultura altor neamuri. Spre deosebire de talentele secundare, poetul *Satirelor* şi al *Luceafărului* reprezenta atunci şi reprezintă şi până azi cea mai înaltă potenţă a românismului în toată dezvoltarea lui istorică. E semnificativ însă că personificarea vredniciei autohtone (Mircea la Rovine) are şi la Eminescu tocmai caracterele românului zugrăvit de Creangă: adânc la cuget, modest până la smerenie („şi la vorbă, şi la port"), dar plin de interioară demnitate şi gata să le dea, cum se zice, toate pe una…, necruţând nicio jertfă când e *la adică.* Mircea cel Bătrân, Ştefan Vodă şi Matei Basarab sunt marile modele de umanitate eminesciană, toate desenate după canonul sufletesc al neamului întreg, aşa cum îl cunoscuse Eminescu de la Nistru până la Tisa şi din zilele noastre până la Dacii lui Zamolxe.

Aşadar, cu popularul Creangă şi cu rafinatul artist Eminescu, poporul nostru s-a ridicat definitiv peste creaţiunea anonimă a folclorului, ca să ia loc în istoria literaturii, alături de neamurile cu o cultură superioară. Din magma nu destul de întărită, atunci s-au desprins cele dintâi cristale cu forma deplină, pe care să le poată măsura şi admira oricine şi oriunde până în vecii tuturor vecilor.

Junimea a fost, aşadar, mediul de cristalizare al culturii româneşti în latura artei înalte. Cât despre latura criticii, e de prisos să mai stăruim. Ceea ce se cheamă critică în sensul european al cuvântului, abia cu Maiorescu a început; şi tot el o reprezintă şi până azi la noi, în ce priveşte caracterele ei esenţiale: judecată impersonală şi deplina închinare în faţa operei de artă (condiţia indispensabilă pentru o dreaptă apreciere). „Însemnările" de curând apărute ne arată cu de-amănuntul în ce condiţiuni excepţionale s-a format gustul estetic şi judecata aceluia care a fost comparat chiar de străini cu Lessing şi care a ajuns apoi îndreptarul limbii, literaturii şi al întregii noastre culturi.

Tainică, dar logică îmbinare a împrejurărilor! Cine are pietre scumpe trebuie să aibă şi o foarte fină balanţă pentru exacta lor cântărire. Alături de arta adevărată trebuia să se ivească şi critica adevărată.

II. În politică, reprezentantul cel mai de seamă al Junimii a fost la început P. Carp. După cum cultura românească nu se putea sprijini numai pe împrumut şi imitaţii, tot aşa politica nu se putea rezema pe abilitate şi cârpeli, ci numai pe o exactă apreciere a împrejurărilor poporului şi statului nostru – iată în două cuvinte principiul Junimii expus în *Era nouă* de P. Carp.

Formele lui sunt de o rectitudine geometrică.

În politica internă, pe lângă un program de guvernare, a mai pus înainte şi axioma: *corect în viaţa privată şi dezinteresat în viaţa publică.* Cu acest „fier roşu" el a marcat pentru totdeauna fruntea adversarilor săi, care personificau politica de partid cu toate compromisurile şi compromiterile ei.

În politica externă, rigiditatea sa a ieşit şi mai mult la iveală. Discutând orientarea ţării, în momentul cel mai critic al războiului mondial, Carp, măcar că era izolat, a putut înfrunta în plină Cameră pe Take Ionescu cu această cumplită apostrofă (rămasă totuşi fără replică): *Talentul nu scuză toate incarnaţiile, după cum frumuseţea nu scuză prostituţia.*

E drept că în prevederile sale asupra încheierii războiului, intransigentul Carp a greşit. Privind însă cu luare aminte, trebuie să deosebim şi aci două lucruri:

→

Text reluat din volumul *Convorbiri literare 70*, coordonat de Al. Tzigara-Samurcaş, *Convorbiri Literare*, ianuarie-mai 1937.

Homo sapiens

În ce se atinge de Rusia, vederile sale au fost clare, ca şi la 1870. S-a dovedit cu vârf şi îndesat că puterea moscovită, fie ca duşmană, fie ca aliată, este un pericol de moarte pentru poporul nostru. Iată de ce, în preziua războiului franco-german (5 iulie 1870), ca ministru de Externe, Carp a declarat categoric: „Acolo unde sunt ginţile latine, acolo va fi şi inima Românilor" (răspuns către Ion Brătianu, momit de pe atunci cu formula dubioasă „Acolo, unde este Ortodoxia, acolo e şi România"!).

Dar la 1914, când Franţa se nimerise alături de Rusia (balaurul înghiţitor de neamuri), iar noi, de teama aceleiaşi Rusii, ne aflam aliaţi cu Germania care îşi realizase unitatea naţională şi făgăduia s-o respecte şi la alţii, Carp a rămas neclintit în convingerea sa despre pericolul rusesc. Apa e apă şi focul e foc. La un loc nu se poate… Iar istoria i-a dat deplină dreptate. Chiar după răsturnarea regimului ţarist, în loc de pacea şi dreptatea pe care o aştepta toată lumea, ruşii au declarat din capul locului „război permanent" tuturor ţărilor care nu vor adopta concepţia socială şi politică a comunismului instalat la Kremlin. În partea aceasta, deci, îndărătnicia bătrânului de la Ţibăneşti a fost deplin justificată. (Aproape octogenar, după ce-şi pierduse fiul pe front, Carp a apucat zilele amare, când armata rusească privea toată Moldova ca o „nouă Rusie"!)

Însă, cu privire la germani, el s-a înşelat. I-a fost dat să vadă odiosul tratat de la Iaşi (semnat la Buftea), prin care România era sfârtecată, jefuită şi înjosită, cum nu fusese nici pe vremea turcilor. Dar puterea militară a germanilor el o apreciase destul de exact. E destul să amintim că însuşi mareşalul Foch a avut mari îndoieli până în ultimele luni ale războiului. Aşadar, Carp nu e singurul care să poată a fi cenzurat. Ca el crezuse şi scrupulosul rege Carol I, ba, un moment – când trădarea rusească pusese în primejdie chiar familia regală, blocată de bolşevici în Iaşi – putem spune că toţi crezuseră la fel, rămânând doar regina Maria cu speranţă în biruinţa Aliaţilor, atât de izolată în părerea sa, încât cei dimprejur o şi evitau. („Fu un moment teribil, când îmi dădui seama că rămăsesem singură cu opinia mea … că nimeni nu se mai ralia în jurul meu ... Lumea începuse să se teamă de a mai veni la mine." Vezi *Convorbiri Literare,* 1935, p. 412.)

Prin urmare, cu intuiţia justă a pericolului rusesc, cu frumosul curaj al celui care declarase la 1870 (deşi ministru al unui Hohenzolern) că inima Românilor este lângă ţările latine, Carp a rămas şi rămâne în politica externă pe un piedestal de înaltă rectitudine sufletească, chiar dacă urmaşii nu i-ar ridica statui. Iar adversarii, oricâte statui ar dobândi, trebuie să le supună cenzurii sale necruţătoare: să răspundă adică, în faţa istoriei, dacă au fost realişti în program, „corecţi în viaţa privată şi dezinteresaţi în viaţa publică". Fără această supremă verificare, statuile de partid (oricât ar fi de multe şi mari) nu-s decât piatră moartă şi metal mort, fără sunet, necum cu răsunet în istoria neamului.

III. Poate că nu e lipsită acum de interes şi o altă întrebare: *În ce raport stă Carp faţă de Maiorescu în ce priveşte politica?*

În calitate de profesor şi neadormit educator, Maiorescu a servit „Era nouă" în sensul cel mai nobil al cuvântului: cu vorba şi cu fapta, el a sprijinit modernizarea vieţii noastre publice. Politica însă nu l-a atras mai deloc pe criticul de la Junimea. De aceea, deşi casa din strada Mercur nr. 1 a fost un fel de mic forum, unde se întâlneau adesea fruntaşii vieţii politice spre a descurca firele (încurcate uneori chiar de „gesturile frumoase", dar nu totdeauna prudente ale lui Carp), totuşi Maiorescu, prin firea sa, înconjura, pe cât putea, tevaturile politicii, îndrumând pe cei care îl consultau să caute răspunsuri şi dezlegări la „şef", adică la Carp. Pe cât de mult îl ademeneau literatura şi arta, pe atât îl plictisea „bucătăria de partid" şi „clubăria", cu oamenii ei de bâlci şi – ceea ce era pentru el şi mai grav – cu idei de bâlci.

Dar, soarta are ironiile ei. Tocmai din cauza temperamentului său calm şi a impersonalităţii sale exemplare, lui Maiorescu i-a fost să ajungă şi în politică la rezultate unice.

Pacea de la 1913, punctul culminant al domniei regelui Carol I, s-a încheiat sub un guvern prezidat de Titu Maiorescu. Semnificarea ei istorică iese deplin la iveală, dacă ţinem seamă că la 1877 fuseserăm târâţi în vârtej de planurile Rusiei şi ieşiserăm la mal cum ieşiserăm: cu Basarabia pierdută, ba şi cu ameninţarea să fim dezarmaţi! Din contra, la 1913, România, din proprie iniţiativă, făcuse un gest de politică externă, plin de cele mai grave urmări. Şi totuşi, izbutise în chip strălucit. Exact la un secol după pacea de la Bucureşti (1812), prin care pierdusem jumătate din Moldova, fără să fim măcar întrebaţi, şi la mai puţin de patruzeci după tratatul de la Berlin, unde fuseserăm doar auziţi, dar nu ascultaţi şi ne aleseserăm cu trei judeţe răpite, iată acuma o nouă pace, tot la Bucureşti, dar prezidată de un român şi urmată de întinderea hotarelor, precum şi de afirmarea primatului României în Sud-Estul Europei.

Fără nicio exagerare, a fost momentul culminant al domniei primului rege, lăudat atunci de toată Europa şi răsplătit cu bastonul de mareşal, trimis de ţarul tuturor Rusiilor, apoi de alt baston de mareşal, primit din Berlin.

Dar episodul cu pacea de la Bucureşti nu este cel mai de seamă din cariera sa ca om de stat. Opera sa politică cea mai însemnată s-a legat de zilele grele ale bătăliei de la Mărăşeşti.

Circumspect ca totdeauna, Maiorescu fusese la începutul războiului pentru neutralitatea armată. În momentul înfrângerii însă, când acuzările şi bănuielile plouau din toate părţile asupra celor de la cârmă, el a rămas deplin leal faţă de suveran şi n-a primit să aibă nicio atingere cu armata de invazie. Lipsa de orice ambiţie personală ori de partid i-a permis astfel respectatului bătrân să împiedece agitaţia antidinastică, precum şi imensa ruşine a organizării unei armate din prizonieri aflaţi în Germania, destinată apoi să ajute cucerirea Moldovei… (Şi faţă de Cuza el fusese leal, neluând parte la conspiraţie, împreună cu Carp şi ceilalţi, iar când separatiştii de la Iaşi au făcut încercarea de a rupe Unirea, Maiorescu s-a coborât chiar la lupta din stradă, ceea ce nu l-a împiedicat totuşi să acorde ocrotire nechibzuitului mitropolit care se pusese în capul răscoalei.) O armată română, lovind în vara lui 1917 frontul de la Galaţi ocupat de ruşi (adică neapărat) şi căzând în spatele armatei române de la Mărăşeşti! În adevăr, stă mintea în loc. Ar fi fost o crimă pe care nimeni, niciodată şi cu nicio dialectică n-ar fi putut-o scuza. Neamul românesc ar fi ajuns un fel de paria moral pentru întreaga omenire.

Dacă această supremă nenorocire, cu toate consecinţele ei militare şi politice a putut fi evitată, meritul cel dintâi al lui Titu Maiorescu este. Prin atitudinea sa, *frontul moral* fuse întregit înainte ca germanii să fi pornit ofensiva de la Mărăşeşti. Şi, fără biruinţa de la Mărăşeşti, ce s-ar fi ales de toate jertfele noastre?! O strivire în 1917 şi cucerirea Moldovei, după ruşinea de la Turtucaia, ar fi însemnat o piatră pe mormântul demnităţii naţionale. (A ne fi prezentat după aceea la Versailles, fără victorie, ba încă cu doi regi şi două parlamente, ar fi fost o eternă descalificare pentru tot neamul românesc. Faptele au fost povestite într-o şedinţă a Academiei Române, îndată după război, când cei vinovaţi de şovăire sau de agitaţie erau încă în viaţă, fără ca vreunul să fi dezminţit măcar un cuvânt.)

Şi tocmai aici iese la iveală tainica împletire a împrejurărilor pe care le numim de obicei soartă. După cum în copilărie, fiul profesorului Ion Maiorescu fusese, de bună seamă, cel dintâi şcolar care, despărţindu-se de camarazi, le-a spus „la revedere în România unită" (1850), şi după cum, mai târziu, în timpul crizei religioase de la Theresianum, a fost, poate, cel dintâi tânăr român care a căutat să se mângâie de pierderea credinţei în dogme, prin încrederea în viitorul naţiunii, tot aşa, la bătrâneţe soarta l-a menit să înlesnească biruinţa finală a ţării, prin lealitatea sa neclintită faţă de regimul legal. Astfel, fără să bănuiască măcar cele ce se petreceau în dosul frontului, el a putut neutraliza în mare parte, chiar de la început, efectele trădării militare, pusă la cale (ba, în parte, şi executată) de un mediocru care judeca evenimentele după îngusta perspectivă a momentului.

Cu această istorică împrejurare s-a încheiat cariera politică a lui Maiorescu şi, după câteva luni, s-a terminat şi firul vieţii sale, însoţită, cum vedem, până în ceasurile din urmă, de conflicte deosebit de grele, sub aparenţa unei linişti de nimeni şi de nimic turburată. Dar, după cum o viaţă banală se încheie tot în chip banal, de asemenea, o viaţă puţin obişnuită are parte şi de un sfârşit cu împrejurări neaşteptate. La mormântul celui mai strălucit orator al românilor nu s-a spus niciun cuvânt, iar din vechea societate a Junimii nu se mai afla în capitala ocupată de armatele duşmane decât unul singur, P. Carp. Glaciala sa indiferenţă (n-a venit nici măcar să vadă mormântul prietenului său de o viaţă întreagă) îndreptăţeşte ironica, dar şi amara observare a lui La Bruyère: „L'on sait des gens qui avaient coulé leurs jours dans une union étroite: leurs biens étaient en commun, ils n'avaient qu'une même demeure, ils ne se perdaient pas de vue. Ils se sont aperçus à plus de quatre-vingts ans qu'ils devaient se quitter l'un l'autre et finir leur société; ils n'avaient plus qu'un jour à vivre, et ils n'ont osé entreprendre de le passer ensemble; ils se sont dépêchés de rompre avant que de mourir, ils n'avaient de fonds pour la complaisance que jusque-là; ils ont trop vécu pour le bon exemple, un moment plutôt ils mouraient sociables, et laissaient après eux un rare modèle de la persévérance dans l'amitié."

Se înţelege, posteritatea îşi păstrează dreptul de a judeca pe toţi oamenii, cântărind toate faptele lor. De nedreptate să nu se teamă nimeni… În ce priveşte pe corifeii Junimii, judecata istorică a şi început.

Lui P. Carp, chiar a doua zi după moarte, i s-a recunoscut partea ce i se cuvenea. Însăşi Regina Maria, martora tuturor nenorocirilor războiului, a mărturisit (într-o scrisoare ce se află acum sub ochii tuturor, vezi C. Gane, *P.P. Carp şi locul său în istoria politică a ţării,* 2 vol. Bucureşti, 1936), că bătrânul de la Ţibăneşti nu măsura cu mai multe măsuri, ci avea una singură pentru toţi: deplina sinceritate, chiar când urmările acestei sincerităţi nu-i erau spre folos. Din scrisul memorialistic al Suveranei, pagina despre Carp este, de bună seamă, superioară tuturor, nu numai ca fineţe de cugetare politică, dar şi ca nobleţe de simţire omenească.

În ce-l priveşte pe Maiorescu, el n-a primit până azi niciun testimoniu. Întâi, fiindcă nu greşise cu nimic; apoi şi din lipsa unui judecător cu o agerime de judecată la fel cu a părintelui criticii române – Delavrancea îi mai zicea şi „părintele bunului-simţ" – precum şi cu o rectitudine publică egală cu a lui. Până azi, un astfel de cenzor nu s-a ivit, iar dacă se va ivi, figura istorică a lui Maiorescu nu se teme de nicio diminuare în latura politică, după cum nimeni nu-i va putea scădea nici rolul său în dezvoltarea culturii române.

Ca om, se înţelege, va fi greşit şi el destul, după cum greşesc toţi muritorii. „Rătăceşte omul cât trăieşte" (Goethe). Dar în viaţa publică, el nu s-a despărţit niciodată de linia interesului obştesc. Cine l-a văzut mai de aproape, cu ce scrupul cântărea în toate împrejurările *ce se cuvine şi ce nu se cuvine,* nu l-ar putea asemăna decât cu bărbaţii din alte timpuri, închinaţi până la smerenie în faţa Dreptului şi a Dreptăţii. „Iar eu, *ştiind ce ştiu şi câte nu ştiu,* am zis şi lui Bogdan şi Măriei Sale: Asta nu se poate şi nu se cade; asta se cuvine lui Trotuşan... Şi am rămas pârcălab şi portar al Sucevei" (Luca Stroici).

Maiorescu: „Duceţi-vă şi spuneţi Mareşalului că eu sunt o persoană privată... Dacă are ceva de propus ... s-o spună Regelui. Eu n-am telegrafie fără fir (bătrânul arăta cu degetul prin aer, ca şi cum le-ar fi explicat intuitiv ce trebuie să facă)".

Aşa a isprăvit Maiorescu.

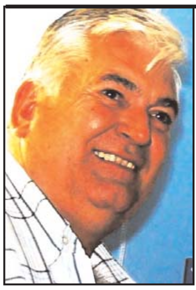
De aceea, el a rămas nu numai întemeietorul criticii române, nu numai profesor fără egal, educatorul tineretului şi istoricul cel mai veridic al epocii contemporane, dar şi cel mai pilduitor între toţi oamenii noştri de stat, singurul până acuma care poate primi în faţă lumina celei mai amănunţite critici fără să clipească.

Ba i-a fost dat – şi aceasta e şi ultima antinomie (vezi, *Soveja, Titu Maiorescu*, p. 100, şi *Primăvara literară*, p. 225) a vieţii sale atât de bogată în contraste – să ajungă deasupra tuturor până şi în ramura de activitate pe care el o privea peste umăr, politica!

De aceea, după „fenomenul Eminescu", izvorul de lumină pentru tot tineretul sănătos de azi, începe să iasă tot mai clar la iveală şi „fenomenul Maiorescu", servind ca un nou izvor de întremare a spiritului public. Iar aceasta e dovada cea mai sigură că începe a se ridica acuma o generaţie cu adevărat „nouă", la nivelul nevoilor Neamului şi Statului român.

În această generaţie, se vor ivi şi destule modele de înaltă rectitudine morală – aşa cum doriseră corifeii Junimii.

Istoria de lângă noi

Întemeierea şi decăderea Mitropoliei Severinului (I)

Florian COPCEA

Reorganizarea Mitropoliei „a toată Ungrovlahia” prin segmentarea în două eparhii cu statut identic, pe de o parte, *Mitropolia Ungrovlahiei* (cu jurisdicţie confesională în ţinuturile de la răsărit de Olt) şi, pe de altă parte, *Mitropolia Severinului* (cu influenţă canonică la vest de acelaşi râu), nu a slăbit în Ţara Românească puterea Bisericii Creştin-ortodoxe aflate sub oblăduirea Patriarhiei Ecumenice din Constantinopol, autoritate supremă a Ortodoxiei. Raţiunea pentru care s-a recurs la acest demers de întemeiere, în 1370, a Mitropoliei Severinului este bine reliefată în chiar textul actului său de naştere emis de Patriarhia Bizanţului: „Cu trecerea timpului, neamul acestui loc (al Ţării Româneşti – n.n.) s-a nimerit să fie numeros şi aproape nemărginit, încât un singur arhiereu nu mai e de ajuns la atâta popor spre a-i putea supraveghea pe aceştia în privinţa celor duhovniceşti şi a-i învăţa lucrurile cele folositoare sufletului şi mântuitoare, de unde a fost necesar să mai fie hirotonit încă un arhiereu pentru locul acela, lucru pe care şi de această dată l-au cerut stăpânii de acolo”.

Se ştie că în luna octombrie 1370 Sinodul Patriarhiei Ecumenice recunoscuse cererile voievodului Ţării Româneşti, Nicolae Alexandru Basarab, şi al „păstorului legiuit a toată Ungrovlahia cu rangul de mitropolit preacinstit, spre binecuvântarea şi îndreptarea duhovnicească a domnitorului, copiilor lui şi a întregii sale domnii”, Iachint, că o singură eparhie nu putea face faţă nevoilor creştine ale românilor. Drept urmare, s-a luat act de multele lor cereri îndreptate spre capitala bizantină şi s-a hotărât înfiinţarea Mitropoliei Severinului. De fapt, la această decizie sinodală au concurat mai mulţi factori: Mitropolia Ungrovlahiei nu mai putea ţine piept prozelitismului heterodox, extinderii catolicismului, încălcarea canoanelor de mitropolitul Ioanichie al Bisericii Ortodoxe Sârbe, care îşi luase titlu de patriarh, ridicând arhiepiscopia de Pec la rang de patriarhie (cu jurisdicţie asupra credincioşilor ortodocşi din Serbia şi din celelalte ţinuturi slave din jurul Serbiei) şi nu se identificase o altă soluţie pentru aplanarea „conflictului” generat de unele delaţiuni la adresa lui Iachint, socotit „un călcător şi dispreţuitor” al Bisericii celei Mari.

Trei documente cuprinse în *Acta Patriarchatus Constantinopolitani,* publicate în 1860 (volumul I) şi în 1862 (volumul II) de Franz Miklosich şi Josephs Muller, ne oferă valoroase informaţii legate de întemeierea celei de a doua mitropolii în Ţara Românească. Unul dintre ele (vezi vol. I, pp. 532–533), datat august 1370, provine chiar de la dikeofilax-ul Daniil Kritopulos, în care mărturiseşte că patriarhul ecumenic Philotheos Kokkinos şi sinodul „l-au înaintat la demnitatea arhierească”. El recunoaşte că a fost pus în situaţia ingrată de altfel, lucru ce ar presupune că i-ar fi fost pusă la îndoială fidelitatea şi buna credinţă, să îşi ia angajamentul că în nicio împrejurare „nu va lucra în contra Mitropolitului Ungrovlahiei”, Iachint, şi „nici nu va aţâţa asupra-i pe Voievodul ţării, ci îi va da toată cinstea şi respectul cuvenit şi chiar în cazul când s-ar deschide vreodată vreo acţiune în contra Mitropoliei Ungrovlahiei va avea faţă de el […] aceeaşi consideraţiune, ca şi Patriarhul şi sinodul patriarhal…”

Istoricul Nicolae Dobrescu (n. 1874 – d. 1914) în *Întemeierea Mitropoliilor şi a celor dintâi mănăstiri din ţară* (Tipografia cărţilor bisericeşti, Bucureşti, 1906) considera că făgăduiala lui Daniil Kritopulos a fost cerută fiindcă, presupunea, sigur exista bănuiala că după hirotonie va pricinui „duşmănoasă turburare […] în contra mitropolitului existent sau să uneltească (fiind mitropolitul de faţă la Constantinopol sau în absenţa sa) la sinodul patriarhal contra lui…”

Fără îndoială, lucrarea lui Nicolae Dobrescu este, de departe, una dintre cele mai bogate surse privind cele două mitropolii ale Ţării Româneşti: Mitropolia Ungrovlahiei şi Mitropolia Severinului. Asupra unora dintre ele ne vom focaliza atenţia în demersul nostru de a arăta atât împrejurările în care au apărut aceste structuri ecleziastice, cât şi pentru a evidenţia importanţa lor pentru viaţa bisericească bizantină de pe teritoriul României de azi. Spiritualitatea religioasă a populaţiei românofone din Peninsula Balcanică este demonstrată de existenţa Arhiepiscopiei de Ohrida care, în perioada anilor 1018–1186, nu numai că asigura înfăptuirea serviciilor bisericeşti, dar şi îndruma eparhiile ortodoxe ale acesteia. Sub împăratul bizantin Vasile al II-lea Bulgaroctonul/ „omorâtorul de bulgari” (n. 958 – d. 1025), cele din urmă au fost „încorporate scaunului patriarhal din Constantinopol sau mitropoliţilor din Tesalonic, Larisa şi Dyrrachion”. La cele de mai sus se adaugă faptul că între comunităţile din stânga şi din dreapta Dunării au continuat să existe, în pofida vicisitudinilor istorice, legături spiritual-creştine neîntrerupte. Între secolele XI–XIV, confirmă izvoarele, a existat o episcopie a vlahilor, supusă canonic Arhiepiscopiei de Ohrida, al cărei sediu se stabilise la Vreanoti (azi Vranje, Serbia). Dintr-o *Notitia Episcopatuum,* datând din secolul al XIII-lea, aflăm că episcopul vlahilor se afla la Vreanoti. Pe un manuscris din secolul al XI-lea, aflat în biblioteca Bisericii Sfântul Climent din Ohrida, aflăm şi semnătura unui preot: „Ioan preotul preasfintei episcopii a vlahilor”. Într-un hrisov din anul 1019, Vasile al II-lea aminteşte, în perimetrele teritoriale Dunăre – Rtanj şi Morava – Cibrice, printre altele, centrele creştine arondate episcopiei vlahe: Meridio (Baranica lângă Njaževac), Margi Horreum (Cuprija), Ratiaria (Arcari), unele funcţionabile încă din secolele III–IV în cadrul Episcopiei Aquis.

Înfiinţarea celui de-al doilea imperiu bulgar în urma violentei răscoale vlaho-bulgare conduse de Petru (Teodor) şi Asan a prilejuit întemeierea, în 1186, a Mitropoliei de Târnovo, de care au depins şi scaunele episcopale din Vidin, Niş şi Branicevo. De menţionat, cei doi fraţi au solicitat Constantinopolului să le acorde în grijă păstorirea neamurilor care li se alăturaseră, între acestea fiind identificate şi cele ale românilor şi cumanilor din stânga Dunării. Foarte interesantă este informaţia că Petru, *Blachorum dominus,* în 1189, voia coroana domnească, tocmai în Constantinopol. Cutezanţa lor îi va determina pe bizantini să le curme viaţa. Totuşi, ţelul lor de a lărgi hotarele ţaratului vlaho-bulgar va fi desăvârşit de Ioniţă Caloian, şi el asasinat în anul 1207. Ţarul Ioan Asan II (n. aprox. 1190 – d. 1241), părăsind unirea cu Roma, va reuşi întărirea Ortodoxiei şi va înălţa la treapta de patriarhat, în 1235, Arhiepiscopia de Târnovo, desigur, cu binecuvântarea patriarhilor orientali. Tot aici se va deschide şi va funcţiona mult timp şi o şcoală teologică unde învăţau tineri bulgari, vlahi şi sârbi.

Cam în aceeaşi perioadă începe unirea formaţiunilor dispersate ale sârbilor. Ţarul Ştefan Namanja, „Marele Jupân”, va consolida astfel statul sârb şi va acţiona pentru a avea propria biserică, motiv pentru care declanşează „lupta cu Bizantinii pentru ca să libereze pe Sârbi de sub stăpânirea lor”.

În urma victoriei repurtate în faţa acestora şi a „stăpânitorilor sârbi deposedaţi” de anumite privilegii, el a pus temelia unei mitropolii proprii, aşezând în scaunul acesteia pe fiul său, care, ajungând călugăr, luase numele de Sava, cunoscut azi sub numele de Sfântul Sava. În 1219 acesta a înfiinţat Mitropolia de la Zitscha, organizează în teritoriul ei 12 episcopii, cele mai apropiate de Dunăre fiind la Belgrad şi Branicevo. Recunoaşterea episcopiei bulgarilor şi a mitropoliei sârbilor de către Bizanţ a dus la diminuarea jurisdicţiei episcopului de Ohrida, acesta ajungând să aibă influenţă canonică doar asupra a cinci dintre cele 31 de eparhii, câte avea iniţial sub autoritate între anii 1019–1020.

În veacul XI este documentată, în oraşul greco-roman Axiopolis, fondat de Lisimach, regele Traciei, în secolul al II-lea î.Hr. în Dobrogea, la sud de Cernavodă, existenţa unei episcopii şi a ruinelor unor bazilici din secolul IV, toate atribuite epocii lui Constantin cel Mare. O descoperire similară s-a făcut şi la Dinogetia, fortăreaţă romană construită, notează Ptolemeu (*Geografia*, III, 8, 2, 10, 1) pe vatra unei aşezări geto-dace pe malul stâng al Dunării, la vărsarea Siretului. În incinta acestui sit s-au scos la iveală, în urma săpăturilor arheologice, ruinele unui *praetorium*, ale unei basilici, şi ale casei/*domus*-ul unui aristocrat ş.a., toate refăcute în timpul lui Anastasius şi Iustinian. Se presupune că în acest ţinut ar fi rezidat un ierarh ortodox, anterior celui de la Vicina. Textele antice ne oferă mărturii şi cu privire la numele a doi mitropoliţi dobrogeni din sec. X–XI: Anichit şi Vasile. Aceştia, poate nu singurii, exercitau o autoritate canonică şi în stânga Dunării, în întreg teritoriul românesc unde fiinţau biserici şi mănăstiri bizantine, consacrând episcopi, horepiscopi sau episcopi itineranţi. Dovezi grăitoare care confirmă legăturile acestora cu Biserica Răsăriteană avem: în apropiere de localitatea clujeană Dăbâca, unde este semnalat un vestigiu chirilo-metodian din anul 1068, Kyrieleis (de la *Kyrie eleison* = Doamne miluieşte); la Arad, în albia râului Mureş, o cruce bizantină episcopală (emailată), datând tot din secolul XI; la Hlincea, judeţul Iaşi, o cruciuliţă de plumb; în aşezarea vasluiană Dodeşti, o psalie de os şi o mărgică de plumb (ambele ornamentate cu semnul crucii); la Obârşia, judeţul Olt, două pandantive de plumb şi un inel de bronz purtând încrustată Sfânta Cruce, databile în secolele VIII–IX; la Odorheiul Secuiesc, o cădelniţă din secolele X–XI. Toate acestea ne obligă să acceptăm, fără niciun risc, ipoteza că mai ales în secolul XI fiinţau scaune episcopale româneşti pe lângă voievodatele româneşti din Dăbâca, Bălgrad, Biharea, Morisena/Tibiskos (Timişoara), care au fost înlocuite apoi cu instituţii ecleziastice ce îşi revendicau stăpânirea de la împăraţii Constantinopolului.

Preotul profesor Mircea Păcurariu în *Istoria Bisericii Ortodoxe Române* (Editura Andreiana, Sibiu, 2007) stabilea că în secolul al XIV-lea în teritoriile româneşti s-a ajuns la o organizare ecleziastică centralizată, unitară chiar, cu un singur mitropolit. Bineînţeles că aceasta îşi avea rădăcina plecată de la Vicina, chiar dacă nu se poate fundamenta cu exactitate data întemeierii arhiepiscopatului de Vicina. Asupra unui sigiliu de plumb aparţinând patriarhului niceean Gherman (1222–1240), artefact valoros, cu o deosebită semnificaţie pentru relaţiile Bisericii dobrogene cu Patriarhia ecumenică, deşi ar forma un indiciu oarecum vag privind data aproximativă a înfiinţării arhiepiscopiei, nu ne putem pronunţa. Putem însă aprecia că ridicarea episcopiei Vicinei la rangul de mitropolie ar fi avut loc prin 1259–1260, în felul acesta confirmându-se părerea lui V. Laurent că Eclesia de Constantinopol dispunea de o autoritate activă în eparhiile dobrogene încă înainte de anul 1204.

Aradul în avangarda luptei pentru unire

Olimpia IORGA-POPESCU

Ceea ce voi relata în continuare este tot ce mi-a rămas după o vizită făcută în 1988, în bogata bibliotecă a unui mare matematician, academicianul Caius Iacob, şi din mărturiile sale ca locuitor cu familia în Arad, în anul 1918. De la început am ştiut că nicio clipă vizita nu va fi pentru a-mi prezenta cărţi de matematică sau mecanică teoretică (specialitatea noastră), ci numai documente istorice şi fapte pe care, deşi şcolar pe atunci, savantul le memorase şi le analizase cu multă obiectivitate şi seriozitate. Deci, toate adevărurile pe care le voi scrie au aceeaşi puritate şi rigoare ca şi adevărurile matematice care i-au adus savantului numeroasele şi înaltele distincţii şi ele redau faptele aşa cum s-au petrecut ele în acele zile, în Arad.

În primul rând, am văzut în colecţia ziarului *Românul* numărul 1, din 8 noiembrie 1918 (deci, înainte de 1 Decembrie 1918), în care era publicat *Apelul către naţiunea română,* elaborat de Consiliul Naţional Central Român, care indica primele măsuri urgente de organizare a naţiunii române şi de constituire a gărzilor naţionale române. Acest număr, după cum mi-a explicat savantul, era primul care apărea după ce ziarul fusese interzis timp de doi ani. În acelaşi apel, am citit că soldaţii români transilvăneni sunt dezlegaţi de jurământul faţă de împăratul Austro-Ungariei. Încă din luna octombrie a anului 1918, la Oradea se difuzase declaraţia Partidului Naţional Român, dar care, din cauza interzicerii ziarului, avea să fie publicată abia acum, la Arad, şi în care se spune: „Pe temeiul dreptului firesc că fiecare naţiune poate dispune, hotărî singură liber de soarta ei – un drept care este recunoscut acum şi de către guvernul ungar prin propunerea de armistiţiu a monarhiei – naţiunea română din Ardeal şi Ungaria doreşte acum să facă uz de acest drept şi reclamă în consecinţă şi pentru ea dreptul ca liberă de orice înrâurire străină, să hotărască singură plasarea ei printre naţiunile libere". Recunoaştem în acest text multe idei şi mulţi termeni din principiile wilsoniene care au dus la destrămarea centrifugă a Imperiului Habsburgic. Consiliul Naţional Central Român, cu sediul în Arad şi care luptase pentru reapariţia ziarului, era format din dr. Teodor Mihail, Vasile Goldiş, dr. Al. Vaida Voievod, dr. Stefan Ciceo Pop, dr. Aurel Vlad, dr. Aurel Lazăr, oameni cărora posteritatea trebuie să le cinstească numele şi faptele. Numerele care au urmat după 8 noiembrie 1918 ale ziarului *Românul* şi care au apărut tot la Arad, arătau că în judeţe şi oraşe ca Bihor, Târnava-Mare, Caransebeş, Alba Iulia, Brad, Şiria, Pecica, Hălmagiu, Beiuş, Satu Mare, Şimleul Silvaniei, Sibiu se constituiseră consilii naţionale române, se manifesta cu febrilitate dorinţa de unitate a naţiunii române, dorinţă cu care România intrase în luptă în 1916.

În acelaşi ziar, se informa că regimentele de infanterie 64 din Viena şi 51 din Praga, compuse din soldaţi români, s-au pus imediat la dispoziţia Consiliului Naţional Central Român din Arad. Cu o repeziciune care uimeşte, la dispoziţia aceluiaşi consiliu se puseseră şi soldaţii români reveniţi de pe fronturile din Italia, Galiţia şi Bosnia şi Herţegovina, înrolaţi în trupele austro-ungare, iar marinarii români din Pola, unitate în care îşi făcuse armata şi Aurel Vlaicu, nu au mai aşteptat instrucţiuni din Arad, ci cu mare bucurie au arborat steaguri româneşti pe vasele de război.

Întreaga populaţie românească din Arad şi din împrejurimi urmărea rapida succesiune de evenimente: Carol de Habsburg, regele Ungariei, abdică (13 nov. 1918), Wilhelm al II-lea se refugiază în Olanda, trupele sârbeşti şi franceze înaintează în Voevodina, Mackensen grăbeşte retragerea trupelor din România, Clemenceau anunţă victoria trupelor aliate şi încheierea armistiţiului, în Camera Deputaţilor a Franţei, unde este aplaudat. La 20 noiembrie 1918, la Arad apare apelul marelui sfat al naţiunii române, către popoarele lumii, în care se exprimă speranţa că „în năzuinţa ei pentru libertate, o va ajuta întregul neam românesc cu care una voim a fi de aici înainte".

În succesiune cronologică, la 21 noiembrie, la Arad se publică, sub semnătura marelui sfat al naţiunii române, apelul pentru convocarea Marii Adunări Naţionale de la Alba Iulia, în care se spune: „Istoria ne îndeamnă la fapte. Mersul irezistibil al civilizaţiei omeneşti a scos şi neamul nostru românesc din întunericul robiei la lumina conştiinţei de sine… Toate neamurile din preajma noastră şi-au determinat viitorul prin rezoluţiuni în conformitate cu sufletul lor naţional. E rândul nostru acum." În continuare, se arată că la adunare trebuie să participe delegaţi din toate cercurile electorale locuite de români (câte 5), din partea episcopiilor şi protopopiatelor române, a societăţilor culturale, a şcolilor medii, pedagogice, teologice, a gărzilor naţionale, a reuniunilor de meseriaşi şi a celor de femei ş.a.

Academicianul Caius Iacob mi-a povestit cum în familiile româneşti din Arad, copiii învăţau imnurile *Deşteaptă-te române, Trei culori, Pe-al nostru steag,* care le sporeau mândria de a fi români, iar bunicul său matern, învăţătorul Iosif Moldovan, nu numai că învăţa cu elevii aceste cântece la şcoală, ci le şi difuza prin oraş. (Iosif Moldovan a fost învăţătorul compozitorului Tiberiu Brediceanu şi al matematicienilor Tiberiu Popovici şi Caius Iacob.) În ajunul datei de 1 Decembrie 1918, în familia academicianului Caius Iacob, la Arad, a fost mare sărbătoare, deoarece plecau la Marea Adunare Naţională de la Alba Iulia, ca delegaţi cu drept de vot, bunicul matern, învăţătorul Iosif Moldovan, unchii săi, Ioan Iacob şi Iosif Iacob, avocaţi, şi tatăl său, Lazăr Iacob, profesor universitar, doctor în teologie. Din 8 noiembrie 1918 şi apoi în aproape toate numerele ziarului *Românul,* Lazăr Iacob, tatăl savantului, membru ASTRA, membru al consistoriului eparhial Arad, a scris numeroase articole în care susţinea lupta pentru unire, mai ales atunci când linia de demarcaţie stabilită de puterile aliate lăsa în afara ei Crişana şi Banatul. Deoarece în acest timp în Arad se produceau multe incidente şi ordinea era greu de restabilit, din motive de precauţie, Lazăr Iacob îşi semna articole cu iniţialele. În articolul *Preoţi cu cruce-n frunte* şi semnat LI, din 13 noiembrie, se elogiază iniţiativa episcopilor români de a se alătura la realizarea „aspiraţiilor naţionale, a visului neîmplinit stropit cu lacrimi ale neamului… În aceste zile se scrie pe veacuri cartea neamurilor şi cartea neamului românesc. De se va scrie bine, fericiţi vom fi, de se va scrie rău şi acum, nenorociţi vom rămâne în vecii vecilor." Într-un alt articol semnat tot LI se scrie: „Români din patru unghiuri, bărbaţi, bătrâni şi tineri, învăţători, preoţi şi ţărani, grăbiţi la Alba Iulia… unde se pecetluieşte soarta neamului. Vorbiţi cu curaj, căci dacă nu veţi îndrăzni nici acum, pietrele vor grăi."

Deşi încă din 11 decembrie 1918 se adoptaseră la Bucureşti Decretele-lege nr. 3631 şi 3632, care recunoşteau Consiliul Dirigent de la Sibiu ca for politic conducător în Ardeal, până „la totala organizare a României întregi", şi pentru că trupele române, la chemarea Marelui Sfat Naţional Român, intrau la 14 decembrie în Sibiu, la 21 decembrie în Cluj, nedepăşind linia Ciucea-Zam, în Arad au sosit abia la începutul verii anului 1919. În această perioadă (dec. 1918 – iunie 1919), viaţa românilor din Arad a fost foarte grea, au căzut multe victime nevinovate. La solia de pace cu care generalul Berthelot intra în Arad, în 2 ianuarie 1919, după ce împreună cu misiunea franceză luptase alături de generalul Averescu pe frontul din Moldova, iar arădenii îmbrăcaţi în straie de sărbătoare, cu şube albe, fluturau steaguri româneşti, aceştia au fost atacaţi de trupe ungureşti. Cum să nu-l aplaude toată românimea din Arad pe Berthelot la solia lui de speranţă când le spunea: „V-am văzut în Carpaţi, v-am văzut la Mărăşeşti, v-am văzut flămânzi, v-am văzut desculţi, v-am văzut bătuţi, dar tot înainte. Acum sunteţi liberi – aveţi numai răbdare şi încredere." Ordinea în Arad nu s-a putut păstra decât prin ocuparea acestuia de către trupe franceze, sosite la intervenţia generalului Berthelot. Acţiunile fruntaşilor Consiliului Naţional Central Român, Ştefan Ciceo Pop, Vasile Goldiş, Gh. Pop de Băseşti, Ioan I. Pap, episcopul Aradului, Al. Vaida Voievod ş.a. vor continua chiar şi în acea perioadă grea, plină de conflicte, iar N. Iorga, conform principiului său că „şi cel mai puternic om are nevoie, din când în când, de o încurajare", la 6 noiembrie 1918, de la Iaşi, unde continua să fie alături de trupele din Prahova, transmite redacţiei ziarului *Românul,* la Arad, următorul îndemn: „Între alte nerăbdătoare gânduri bune care zboară astăzi spre voi, primiţi şi rostirea acestui gând al unuia care s-a apropiat de voi, cercetând de mult, smerit, urmele trecutului, fără a-şi putea face închipuirea că viitorul va prelungi aşa de repede până la eliberare acest drum de lacrimi şi de sânge."

Toată această vastă bibliotecă, bogată în documente istorice, a fost donată, în 1992, după decesul academicianului Caius Iacob, Institutului de Matematică Aplicată „Gh. Mihoc – Caius Iacob" al Academiei Române.

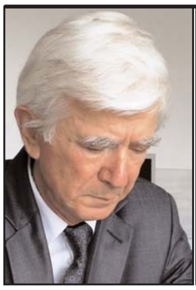
Bibliografie

1. Florica Banu, *Caius Iacob, viaţa şi opera,* Editura Crater, 1998.
2. Caius Iacob, *Răsfoind paginile ziarului Românul din Arad*, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al BOR, 1979.

Într-o scrisoare din 1234 a papei Grigore al IX-lea se arată că în Moldova de sud localnicii *Walati,* sau români, ascultă, ceea ce devine revoltător, de nişte „pseudo-episcopi" de rit grec, foarte dinamici şi convingători dacă şi unii minoritari (secui şi saşi) preferau să devină ortodocşi. Dacă aceştia erau numiţi vlădici-egumeni necanonici, cu apartenenţă la Biserica Bizanţului, sau exponenţi ai clerului bulgar, cum opiniază istoricii, un lucru este destul de clar: vlădicii nu puteau fi altceva decât căpetenii ale unei Biserici autohtone rudimentare, un fel de horepiscopi călători, întreţinând legături directe cu un anume scaun episcopal din Dobrogea, dacă nu cu însăşi eparhia Vicinei. Unul dintre mitropoliţii Vicinei, Iachint, va ajunge în 1359 primul mitropolit al Ţării Româneşti.

Revenind la *Acta Patriarchatus Constantinopolitani,* vom constata că al doilea document olograf aparţine mitropolitului Ungrovlahiei, Iachint, şi este adresat Patriarhiei Ecumenice, se pare, la hirotonirea lui Daniil. Cuviosul Iachint îşi justifică absenţa de la Constantinopol punând-o pe seama „lungimii drumului, nu mai puţin [pe] slăbiciunea sa, provenită din cauza vârstei şi a boalei". În realitate, deducem din cuprinsul scrisorii, Iachint nu a dorit să se supună „poruncii patriarhului" de a ajunge la Constantinopol datorită „puţinei consideraţiuni" din partea acestuia, „care îi stă ca o săgeată în inimă", astfel nu s-ar explica, îşi exprima mitropolitul temerea, de ce dăduse crezare unor prelaţi care l-au aţâţat împotrivă-i. Scrisoarea nu a rămas, cum bine ştim, fără urmări, benefice pentru bătrânul mitropolit. Patriarhul îşi va da seama de buna sa intenţie şi, fără să-l sacrifice, îl va păstra în scaunul „unei jumătăţi" a Mitropoliei Ungrovlahiei. (Va urma)

Centenarul Marii Uniri

„Memoriile de război” ale lui Camil Petrescu

Constantin C. PETOLESCU, Iulian Stelian BOŢOGHINĂ

Scriitorul Camil Petrescu (1894-1957) a fost un erou al Marelui Război pentru Întregirea Patriei. După terminarea liceului, în 1913, s-a înscris la Facultatea de filosofie din Bucureşti, dar nu a apucat să-şi dea licenţa (o va face abia în anul 1919), deoarece, la 1 august 1916, a fost mobilizat, în Regimentului 3 Dâmboviţa No 22, având gradul de sublocotenent în batalionul III.

În ziua de 14 august 1916, când România a declarat război Austro-Ungariei, Regimentul 22 Infanterie era dislocat pe frontieră, având batalioanele II şi III la Bran, iar batalionul I la Predeal.

Consultarea ordinii de bătaie a batalionului III de la această dată, la Arhivele Militare (U.M. 02405) din Piteşti, ne-a prilejuit două surprize deosebite. În compania I, între cei trei comandanţi de pluton, apare sublocotenentul (rezervist) Lambrino Scarlat (mai târziu profesor de istorie antică la Universitatea din Bucureşti şi director al Muzeului Naţional de Antichităţi; ulterior directorul Şcolii Române din Roma, iar după război profesor la Lisabona). De asemenea, în compania a 9-a apare, în calitate de comandant de pluton, sublocotenentul rezervist Petrescu Camil: marele scriitor Camil Petrescu, autorul romanului *Ultima noapte de dragoste. Întâia noapte de război,* în care îl întruchipează pe sublocotenentul Ştefan Gheorghidiu şi descrie participarea la campania din Transilvania.

Recitirea romanului, trecând peste ficţiunile literare, mai ales din prima parte a cărţii (*Ultima noapte de dragoste*), ne-a prilejuit acum compararea cu datele certe ale izvoarelor arhivistice militare la care ne-am referit.

Observăm astfel că, în roman, ordinul de război transmis de comandantul batalionului în ziua de 14 august 1916 lasă impresia unei transcrieri autentice, posibil după un jurnal ţinut de viitorul scriitor (astfel, batalionul III apare constituit din companiile 9, 11 şi 12, aşa cum apare în documentele de arhivă).

„Hotarul nedrept” a fost trecut la Rucăr, în seara zilei de 14 august; primul erou al epopeii a fost chiar comandantul regimentului, *colonelul P…B...;* personaj real, locotenent-colonelul Gheorghe Poenaru-Bordea. Ar fi poate interesant ca o cercetare să încerce să decripteze şi numele altor ofiţeri, unii personaje pitoreşti în romanul lui Camil Petrescu.

Unul dintre aceştia a fost *căpitanul Corabu*, personaj asupra căruia scriitorul se opreşte cu admiraţie în mai multe rânduri în paginile romanului.

Camil Petrescu îl caracterizează pe Corabu: „Tânăr şi crunt ofiţer, cu şcoală germană, justiţiar neînduplecabil, «spaima regimentului»”; iar în alt loc, „Căpitanul Corabu, cum am spus, e spaima regimentului. Are o figură de inchizitor tânăr, cu faţa osoasă, cu mustaţa tunsă scurt, neagră. Şi-a înnebunit oamenii şi ofiţerii cu severitatea lui, chiar comandantul «cel mare» al regimentului, speriat de atâta disciplină, a scris că socoate că *primul glonţ al companiei a II-a va fi pentru comandantul ei.* În batalionul nostru de oameni cumsecade şi necăjiţi, cum ne erau toţi ofiţerii, de păreau mai curând nişte dascăli provinciali cu ticuri şi nevoi, Corabu era militar cu studii severe la Viena.”

Personajul este real: Ioan (Iancu) Coravu, născut la 9 ianuarie 1896, în satul Dudaşi, comuna Cerneţi, judeţul Mehedinţi, fiul învăţătorului Lăpădat Coravu. A urmat se pare Liceul Militar „Mănăstirea Dealu” (dar afirmaţia scriitorului cum că ar fi fost „ofiţer *cu şcoală germană”* este doar o figură de stil); s-ar părea că a fost ridicat la rangul ofiţeresc încă din timpul liceului. Oricum, dintr-unul din dosarele consultate, aflăm că la sfârşitul anului 1913 (când încă nu împlinise 18 ani!) era locotenent, având funcţia de comandant al unui pluton de elevi de la Liceul Militar „Mănăstirea Dealu” – ceea ce întăreşte presupunerea că era un absolvent al acestui liceu.

Anii neutralităţii armate favorizează avansarea lui rapidă. Într-un alt document, din 1916, „Ordinea de bătaie a Regimentului 3 Dâmboviţa No 22 întocmită în ziua de 1 iunie 1916”, apare cu gradul de căpitan, comandant al companiei 11 din batalionul III.

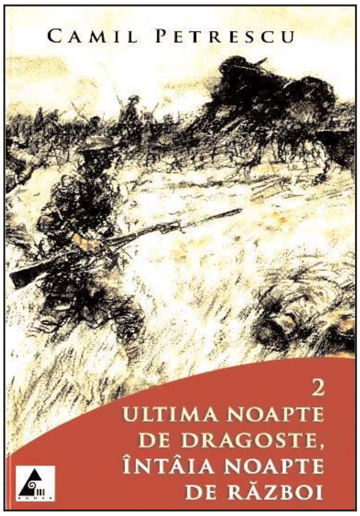
În ordinea de bătaie din 14 august 1916 căpitanul Coravu apare la aceeaşi poziţie (batalionul III, comandantul companiei 11).

Dar intervenţia trupelor germane în Transilvania a schimbat soarta războiului. Diviziile germane, bine antrenate în cursul celor doi ani de război, pe frontul din Franţa, pun în impas armata română. Sublocotenentul Camil Petrescu (în roman, Ştefan Gheorghidiu) este rănit şi evacuat la un spital militar din ţară. Pe patul de spital, sublocotenentul Gheorghidiu, împreună cu un camarad, ascultă cu înfrigurare comunicatele militare, aflând că retragerea a fost dramatică. Iată un nou pasaj din romanul istoric al lui Camil Petrescu:

„Peste câteva zile, în comunicatul oficial e totuşi o floare de bucurie. Trupele noastre au luat Muntele Roşu, făcând prizonieri, capturând mitraliere şi material. Ştim că pe acolo s-a retras regimentul nostru. Îi arăt lui Orişan bănuiala că nu poate să fie străină de Corabu asemenea ispravă. El surâde, cu îndoială. Peste alte câteva zile însă, un rănit, abia sosit, îmi întăreşte presupunerea. Dorind să se distingă neapărat, dornic de înaintare, cu ambiţie de general napoleonian, şi simţind mai ales că ar putea muri, inutil, căpitan, a comunicat diviziei că dacă i se dă comanda unui batalion, e gata să cucerească Muntele Roşu. După oarecare codeală, oferta a fost acceptată şi căpitanul Corabu a izbutit să dea acea floare comunicatului nostru. Dar i s-a luat imediat comanda… împrumutată. A doua zi însă, muntele a fost din nou pierdut… Acum căpitanul Corabu a primit… ordin să-l cucerească iarăşi. Mă întreb, cu gândul prelungit, melancolic, ce ar însemna pentru armata noastră să i se dea acestui ofiţer o comandă mai importantă.”

Ficţiune scriitoricească? Evident, chiar dacă descrierea campaniei din Transilvania din romanul lui Camil Petrescu conţine elemente verosimile, profesia de istorici ne obligă a lua acest fragment de „memorii” (cele de război) ale autorului *grano salis.*

Şi totuşi… Într-adevăr, Regimentul 22 Dâmboviţa a purtat lupte grele, în care s-a distins din nou căpitanul Ioan Coravu, ceea ce l-a determinat în două rânduri pe comandantul regimentului să propună comandantului Brigăzii II Infanterie înaintarea bravului ofiţer la gradul de maior; iată câteva spicuiri din acest raport păstrat în Arhivele militare

din Piteşti: „În mod deosebit acest ofiţer s-a distins în luptele ce s-au dat la pasul Bratocea, pentru *cucerirea şi recucerirea Muntelui Roşu*, unitatea sa fiind cea dintâi dintre celelalte ale batalionului III care a pus stăpânire pe acest munte, luând prizonieri şi material de război”. În încheiere, aflăm: „Acest ofiţer a fost propus la înaintare în mod excepţional şi în luna octombrie 1916 şi nu ştiu cărei împrejurări se datoreşte că nu a fost înaintat. Merită cu prisosinţă să fie înaintat la gradul de maior.” Dar şi de astă dată propunerea a rămas neluată în seamă la comandamentul brigăzii.

Între timp, Capitala era pierdută, iar armata română se retrage în Moldova.

Pentru Regimentul 22 Dâmboviţa a urmat o perioadă lungă şi frământată de refacere. Treptat, golurile au fost umplute cu soldaţi, subofiţeri şi ofiţeri, regimentul revenind la organizarea pe trei batalioane; cu sprijinul instructorilor misiunii franceze, pregătirea armatei române se ridică la nivelul celorlalte armate (aliate sau inamice). Căpitanul Ioan Coravu este la comanda companiei sale, aşteptând marea confruntare.

De asemenea, Camil Petrescu, după însănătoşire, a fost mobilizat din nou. El apare, tot ca sublocotenent, comandant de pluton, în Regimentul 16 Infanterie Suceava.

Pe frontul din Moldova, ambele regimente au luptat sub ordinele generalului Ion Averescu, comandantul Armatei a II-a.

Bătălia a fost precedată de o amplă pregătire de artilerie începând din ziua de 9/22 iulie, ora 12, până în noaptea zilei următoare. În zorii zilei de 11/24 iulie 1917, la ora 4 dimineaţa, s-a dat ordinul de atac. Armata a II-a declanşează ofensiva pe tot frontul, de la Oituz la Mărăşeşti, dând peste cap Armata 9 Germană.

Episodul cel mai important, aşa cum a apărut în percepţia contemporanilor, a fost bătălia de la Mărăşti, desfăşurată între 11/24 iulie şi 19 iulie/1 august 1917. Satul Mărăşti, un sat neînsemnat din comuna Răcoasa, judeţul Putna, a avut astfel „şansa” istorică de a intra în memoria naţională. În *Enciclopedia României* (vol. I, Bucureşti, 1938), în capitolul *Războiul pentru întregirea neamului,* Mircea Vulcănescu nu ezită să-l numească pe căpitanul Coravu „cuceritorul satului Mărăşti”.

Defecţiunea armatei ruse aliate din Moldova, pătrunsă de spiritul revoluţionar, determină Marele Cartier General să ordone generalului Averescu, la 12 iulie, încetarea ofensivei. Dar Averescu se opune şi convinge Marele Cartier să împingă înaintarea.

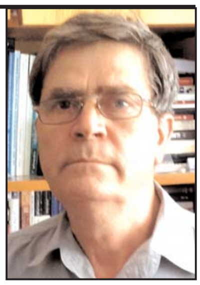
Totuşi, inamicul mai dispunea de poziţii puternice pe dealurile Ceardac şi Teiu, reuşind a opri înaintarea trupelor române; în faţa acestora erau două companii din Regimentul 22. „Dar comandantul lor e căpitanul Coravu, cuceritorul satului Mărăşti. El se aşază în fruntea celor două companii şi porneşte la asaltul dealului Teiului, cu cel dintâi val de asalt, cu câte o grenadă în fiecare mână şi cu buzunarele pline. Soldaţii celor două companii sunt decimaţi de focurile încrucişate ale duşmanului. Coravu cade ciuruit de gloanţe, lăsând nepieritoare amintirea unui adevărat erou, fericită îmbinare de înălţător idealism, de cultură solidă şi de avânt dispreţuitor de moarte”, relatează istoricul Constantin Kiriţescu (*Istoria războiului pentru întregirea României.* 1916-1919, II, Bucureşti, 1926, p. 481). Alături de comandantul lor, au căzut alţi 118 soldaţi români.

Datele oferite de documentele păstrate în Arhivele Militare din Piteşti au însă valoarea unor documente mai autentice, ieşite din pana unor participanţi la evenimente. Astfel, există un amplu *Rezumat asupra Dării de seamă a luptelor de la 11 la 18 iulie 1917.* De asemenea, într-un istoric al Regimentului 22 Infanterie (manuscris dactilografiat, la aceleaşi Arhive Militare) întâlnim o amplă prezentare a faptelor de vitejie ale căpitanului Coravu şi moartea sa eroică din ziua de 13 iulie 1917. A fost citat prin ordin de front pe armată şi înaintat, *post-mortem,* la gradul de maior. După război, trupul i-a fost adus în Mausoleul de la Mărăşti, unde numele său apare în fruntea bravilor săi camarazi, care s-au jertfit pentru Patrie. În *Cartea de Aur a Eroilor Mehedinţeni din Războiul Nostru pentru Întregirea României,* prezentată cu ocazia inaugurării Monumentului Eroilor din Drobeta-Turnu Severin, la 25 octombrie 1933, căpitanul Ioan Coravu este pomenit printre cei peste 12.000 de fii ai judeţului Mehedinţi căzuţi pentru Patrie.

→

Centenarul Marii Uniri

Regina Maria şi rolul său în făurirea României Mari (III)

Ilie POPA

La negocieri, I.I.C. Brătianu intră în conflict deschis cu prim-ministrul Franţei, Georges Clemenceau, datorită resentimentelor acestuia faţă de acceptarea de către Guvernul Român a păcii separate din 1918 şi delegaţia României părăseşte conferinţa. Această atitudine, care i-a deranjat profund pe delegaţii celor 4 mari puteri (Franţa, Statele Unite, Marea Britanie şi Italia), i-a determinat pe aceştia să adopte o atitudine dură faţă de România, susţinerea intereselor naţionale ale României fiind serios periclitate. Politicienii români caută o ieşire din această situaţie şi, la propunerea ministrului Franţei la Bucureşti, contele Saint-Aulaire, Regina Maria este trimisă la Paris, într-o ultimă încercare de recăpătare a bunăvoinţei Aliaţilor. Regina este încântată de rolul care i se oferă, iar prinţul Barbu Ştirbey îi dă asigurări „să nu obiecteze la cuvântul «neoficial sau incognito» pentru că, odată ajunsă acolo, totul se va transforma într-o primire oficială”. (Ion G. Duca, *Amintiri politice*, volumul I, Jon Dumitru Verlag, München, 1981–1982, p. XXIV)

La sosirea Reginei Maria la Paris pentru a susţine interesele României, generalul Mordacq, şeful Cabinetului Militar al prim-ministrului Georges Clemenceau, face următoarea prezentare a Reginei României: „Se spunea – şi nu erau departe de adevăr – că ea era adevăratul bărbat al familiei regale române. În cercurile oficiale se ştia foarte bine că în momentul în care armatele germane victorioase, dar puţin numeroase (1917), încercau să impună pacea României, doar ea a declarat că onoarea şi interesul obligau să se lupte până la capăt, că făcuse eforturi supraomeneşti pentru a împiedica tratativele, dar că fusese totuşi nevoită să cedeze în faţa politicienilor români. În Franţa au fost întotdeauna apreciaţi oamenii îndrăzneţi, de orice sex ar fi, ceea ce explică popularitatea Reginei Maria încă de la sosirea în ţara noastră.” (Constantin Botoran, Ion Calafeteanu, Eliza Campus, Viorica Moisuc, *România la Conferinţa de Pace de la Paris (1918-1920). Triumful principiului naţionalităţilor,* Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1983, pp. 328-336)

La 6 martie 1919, Regina Maria ajunge la Paris şi, a doua zi, la 7 martie, este primită de Georges Clemenceau, prim-ministru al Franţei şi, totodată, preşedintele Conferinţei de Pace de la Paris.

La 8 martie 1919, Regina Maria este primită la Palatul Élysée de preşedintele Franţei, Raymond Poincaré, care îi înmânează Marele Cordon al Legiunii de Onoare, decoraţie care se conferea şefilor de stat în exerciţiul funcţiunii.

Stă la Paris o săptămână şi apoi pleacă la Londra, unde este primită de Regele George al V-lea şi Regina Maria, apoi are întrevederi cu Loyd George, prim-ministru al Marii Britanii, lordul Curzon, Winston Churchill, Waldorf şi Nancy Astor.

La 10 aprilie 1919, Regina Maria revine la Paris, pentru a se întâlni cu preşedintele american Woodrow Wilson.

În luna mai 1919, Regele Ferdinand I şi Regina Maria, îmbrăcată în costum popular românesc, au făcut o vizită în Transilvania, oprindu-se la Braşov, Făgăraş, Sibiu, Blaj, Alba Iulia, Brad, Ţebea, Abrud, Câmpeni, Turda, Cluj, Bistriţa, Careii Mari, Baia Mare, Oradea.

La 4 iunie 1920 se semnează, la Versailles, Tratatul de la Trianon, prin care este recunoscută oficial unirea Transilvaniei, Bucovinei şi a Banatului cu România, la care se adaugă tratatul privitor la Unirea Basarabiei cu România de la Paris, din 28 octombrie 1920 (doar Rusia Sovietică nu a recunoscut niciodată această unire, http://www.istoria.md/articol/496/Tratatul_de_la_Paris_28_octombrie_1920), confirmându-se pentru prima dată, în mod oficial, graniţele României Mari.

Regina Maria a continuat să pledeze cauza României şi să promoveze valorile ţării dincolo de graniţe, chiar şi după înfăptuirea şi recunoaşterea României Mari de către marile puteri ale lumii.

A urmărit constant întărirea legăturilor dintre România, Marea Britanie, Franţa şi Statele Unite, dovedind reale calităţi diplomatice în susţinerea şi apărarea intereselor României.

Încoronarea, vizita în Statele Unite, boala şi decesul. La 15 octombrie 1922, la Catedrala Reîntregirii din Alba Iulia, a avut loc ceremonia încoronării perechii regale, Ferdinand şi Maria, fapt ce a reprezentat simbolul actului unirii tuturor provinciilor istorice româneşti sub sceptrul aceluiaşi monarh. La ceremonie au participat capete încoronate şi alţi lideri din Europa, America sau Asia, printre care, viitorul rege George al VI-lea al Marii Britanii, tatăl actualei regine Elisabeta a II-a, şi generalul Henri Berthelot. Pentru a relata despre fastuosul eveniment, cele mai importante agenţii de presă internaţionale şi-au trimis reporterii la Alba Iulia.

Regina Maria a fost aleasă Membru de Onoare al Academiei Române la 11 iunie 1925.

În perioada 18 octombrie – 24 noiembrie 1926, Regina Maria a României a făcut o vizită în Statele Unite ale Americii (Adrian-Silvan Ionescu, *Regina Maria şi America*, NOI Media Print, 2009), îndeplinindu-şi astfel o dorinţă pe care şi-a exprimat-o încă din ultimii ani ai Primului Război Mondial.

La o întrebare pusă în timpul vizitei, Regina Maria a răspuns: „De ce am venit aici? Ei bine, am fost la Conferinţa de Pace de la Paris după război, şi ei mi-au pus această întrebare şi le-am spus: «Fiecare ţară are nevoie de o faţă. Deci când vă adunaţi cu toţii pentru deliberări, vreau ca România să aibă o faţă. Sunt aici să fiu acea faţă, să fac România ceva mai personal decât statistici şi hărţi.»”

Însoţită, printre alţii, de doi dintre copiii ei, Principesa Ileana şi Principele Nicolae, călătoria a parcurs Statele Unite de la Est la Vest, chiar şi puţin din Canada.

Indienii Sioux din Mandan, Dakota de Nord, i-au spus suveranei „Winyan Kipanpi Win” („Femeia pe care o chemi”) şi i-au făcut onoarea de a-i dărui o coroană din pene de vultur.

A fost o călătorie fascinantă, aşa cum o caracteriza însăşi regina, iar Gene Smith, în 1994, făcând o analiză a vizitei, concluziona: „În nebunia anilor ’20, Regina Maria a fost, pentru scurtă vreme, cea mai populară femeie din ţară”.

La 20 iulie 1927, ca urmare a unei boli de cancer depistat la sfârşitul anului 1926, Regele Ferdinand I a decedat.

După moartea soţului ei şi până la 8 iunie 1930, regina nu a primit dreptul de regenţă care ar fi urmat să îndeplinească atribuţiile unui monarh adult până la majoratul principelui Mihai.

La 8 iunie 1930, a urcat pe tronul regatului României fiul său, Carol al II-lea, care a reuşit îndepărtarea Reginei Maria din viaţa politică, obligând-o, practic, să trăiască într-un soi de exil intern la reşedinţele sale de la Balcic şi Bran. Dar a rămas permanent o prezenţă activă în fruntea tuturor societăţilor care aveau ca obiectiv construirea de monumente închinate eroilor, cum ar fi: crucea de pe Caraiman, inaugurată la 14 septembrie 1928; mausoleele de la Mărăşti, inaugurat tot în 1928, şi Mărăşeşti, început în 1924, dar terminat în 1938, după moartea reginei, indiferent de problemele familiale cu care s-a confruntat.

În ultimii doi ani de viaţă, bolnavă fiind, s-a tratat la diferite sanatorii din Europa, suferind de hemoragii repetate şi epuizare. În termenii medicali de astăzi, Regina Maria a suferit de ciroză hepatică postvirală, agravată de o insuficienţă cronică venoasă a membrelor inferioare, care a determinat imobilizarea ei la pat, care i-a impus ulterior deplasarea doar în scaunul cu rotile.

În vara anului 1938 a revenit în ţară şi, la 18 iulie, ora 5,38 după-amiază, a decedat la reşedinţa sa de la Pelişor din Sinaia. Avea 62 de ani. În ultimele ei clipe, alături de Regină s-au aflat fiul ei Carol, fiica ei cea mare Elisabeta şi nepotul ei, viitorul rege Mihai I.

A cerut prin testament ca trupul să-i fie înhumat în Biserica episcopală de la Curtea de Argeş, iar inima să-i fie păstrată într-o raclă la capela Stella Maris a reşedinţei din Balcic. După cedarea Cadrilaterului în 1940, inima reginei a fost mutată la Bran.

Pe 20 iulie corpul neînsufleţit al Reginei Maria a fost adus la Bucureşti, unde a fost expus pe catafalcul de onoare în salonul alb de la Cotroceni, apoi, peste câteva zile, trupul Mariei a fost pus într-un vagon deschis pentru călătoria la Curtea de Argeş. „În mod normal, era un drum de două ore de la Bucureşti, peste Câmpia Română, până la vechiul oraş de la poalele munţilor, dar trenul a trebuit să oprească de atât de multe ori, încât au fost necesare şase ore ca să acopere distanţa. Mii de ţărani, cu lumânări aprinse în mâini, însoţiţi de preoţii lor de ţară, îngenuncheau lângă calea ferată ca să-şi aducă ultimul omagiu. S-a spus că atât de multe flori fuseseră aruncate pe sicriul din vagonul deschis, încât soldaţii din garda de onoare care stăteau în poziţie de drepţi riscau să fie sufocaţi.” (https://www.historia.ro/sectiune/general/articol/ultimul-drum-al-marii-regine-imagini-de-la-funeraliile-reginei-maria)

(În fotografie: Încoronarea Regelui Ferdinand I si a reginei Maria; Ihttps://www.digi24.ro/ special/campanii-digi24/coroana-de-otel/15-octombrie-1922-ziua-incoronarii-suveranilor-unirii-1013821)

→

Camil Petrescu a luat şi el parte la luptele din Moldova, ca sublocotenent în Regimentul Suceava Nr. 16. În Arhivele Militare din Piteşti există câteva documente privitoare la această perioadă. A luat parte la luptele de la cota 789; aici a fost rănit în ziua de 26 iulie 1917, căzând prizonier şi fiind deportat în lagărele de prizonieri din Sapronyek (Ungaria) şi Plan (Boemia). S-a întors din prizonierat la 24 martie 1918.

A meditat mai bine de un deceniu la vremurile mari prin care a trecut. Abia în anul 1930 apărea romanul *Ultima noapte de dragoste. Întâia noapte de război,* care l-a consacrat ca scriitor.

Nu ştim dacă, după episodul din Transilvania, cei doi ofiţeri români s-au mai întâlnit, pe frontul din Moldova. Camil Petrescu a aflat, desigur, de sfârşitul eroic al fostului camarad de arme. Apoteoza i-a făcut-o însă un alt scriitor, Constantiu Coravu, în romanul *Conacul blestemelor* (Bucureşti, 1946).

*

În antichitatea greco-romană, istoria era considerată operă literară. De altfel, observaţia este valabilă şi pentru cronicarii noştri: cele mai gustate pagini sunt cele de istorie „contemporană”. Prin urmare, credem că nu este exagerat a recunoaşte acestui roman, măcar părţii a doua, caracterul unor măiestrit scrise „memorii de război”.

Centenarul Marii Uniri

Trebuie precizat că spiritualitatea şi o neclintită credinţă în Dumnezeu au călăuzit-o pe Regină de-a lungul întregii sale vieţi. Dar ea, pe lângă religia protestantă căreia îi aparţinea, a fost şi o adeptă a religiei Bahá'í exprimată deschis din mai 1926. Credinţa Bahá'í sau religia bahaistă este o religie monoteistă întemeiată de *Mírzá Husayn-Alí Núrí,* poreclit *Bahá'u'lláh* (în limba arabă „Slava Domnului"), în secolul al XIX-lea (23 mai 1844) în Persia. Credinţa Bahá'í este o religie universală dedicată înfăptuirii unităţii între oameni. Scrierile Bahá'í promovează pacea mondială, unitatea în diversitate, existenţa unei singure familii umane în care nu există prejudecăţi legate de rasă, religie, clase sociale, sex. (https://www.historia.ro/sectiune/general/articol/regina-maria-si-credinta-baha-i) Numărul bahaiştilor în lume este de aproximativ 6 milioane, fiind răspândiţi în peste 200 de ţări. În multe dintre oraşele mari ale lumii se află aşezăminte, uneori şi temple bahaiste. În Bucureşti există o casă bahaistă în zona pieţei Romane.

Fiind o iubitoare şi o mare colecţionară de artă, Regina Maria a susţinut o serie de personalităţi artistice şi literare cu burse şi bani. De asemenea, este autoarea unor interesante scrieri memorialistice, precum şi a unor poveşti şi versuri pentru copii.

Deşi relaţia cuplului princiar, apoi regal, Ferdinand şi Maria, a fost una complexă şi cu o evoluţie sinuoasă în timp, atât Ferdinand cât şi Maria au făcut permanent disocierea clară între viaţa publică şi cea privată, în viaţa publică dovedind un acord aproape total. Ei nu au lăsat niciodată ca problemele personale sau de cuplu să primeze în detrimentul funcţiunilor publice pe care le aveau la nivelul societăţii, focalizându-şi energiile şi eforturile într-un mod concertat, pentru îndeplinirea misiunii care le revenea. Iată ce scria Maria: „Preocuparea noastră cinstită a avut întotdeauna un singur obiect: România. Orice greşeli vom fi făcut, pe noi ne-au animat de fiecare dată intenţiile cele mai bune şi sunt convinsă că şi poporul ştie acest lucru." (Marie, Queen of Rumania, *My Life as a Crown Princess,* part 1, în *The Saturday Evening Post*, 14 April 1934, p. 214)

„Noi suntem naturi total diferite, nu putem înţelege anumite lucruri pentru că mintea noastră lucrează complet altfel. În tinereţea noastră ne făceam unul pe altul să suferim, eram ca doi cai rău împerecheaţi, deşi erau întotdeauna probleme asupra cărora cădeam de acord." (Eugen Wolbe, *Ferdinand I Întemeietorul României Mari. O biografie,* Editura Humanitas, Bucureşti, 2004, p. 122)

Fiind temperamental mult diferiţi, exista percepţia că, în anumite momente, Ferdinand ar fi fost sub dominaţia energicei sale soţii, ceea ce era de multe ori doar o aparenţă. Chiar dacă regele lua hotărârile cu greutate şi de multe ori ajutat de alţii, inclusiv regina, el nu lua decât acele hotărâri la care singur ajunsese la concluzia că sunt cele corecte. Iată ce spunea regina legat de acest aspect:

„Din pricină că fusese prea îndelung subjugat şi apăsat, Regele Ferdinand avea nevoie adesea să fie înviorat şi întărit. Felul meu de a fi îi insufla curaj şi nădejde. În ceasurile de îndoială, găsea în mine o încredere de oţel, pe care singur n-o avea. Mână în mână, eram mai puternici. Nu era în firea soţului meu să mă recunoască în văzul tuturor ca pe o colaboratoare. [...] Dar avea încredere în mine,

eram o tovarăşă plină de veselie, uneori cam nesupusă, care însă niciodată nu-l dezamăgea. Afară de aceasta, menirea şi ţelurile noastre erau aceleaşi şi trăiam amândoi pentru acelaşi ideal: binele ţării noastre. Aceasta ne făcea răbdători unul faţă de altul şi ne insufla fiecăruia îngăduinţă pentru cusururile celuilalt." (Maria, Regina României, *Însemnări zilnice (ianuarie 1921-31 decembrie 1922*), Vol. III, Editura Albatros, Bucureşti, 2004, pp. 14-15)

Referitor la tumultoasa lor convieţuire, Regina Maria îi vorbea, la un moment dat, Regelui Ferdinand, astfel: „Ce păcat că a trebuit să irosim atâţia ani ai tinereţii ca să învăţăm cum să convieţuim!" (Marie, Queen of Rumania, *My Life as a Crown Princess*, part 1, în *The Saturday Evening Post,* 14 April 1934, p. 214)

Cu toate deosebirile dintre ei, inclusiv iubirile Regelui Ferdinand şi ale Reginei Maria, în timp, relaţia lor de cuplu s-a consolidat, între ei s-a stabilit o toleranţă amabilă, un respect şi un devotament sincer al unuia faţă de celălalt, interesele lor comune fiind cele pentru ţară şi pentru familie. Ea îl respecta ca rege şi bărbat în public, el se pleca în faţa ei în viaţa particulară, pentru că ştia că ea înţelegea lumea mai bine decât el. (Ion G. Duca, *Amintiri politice,* volumul I, Jon Dumitru Verlag, München, 1981–1982, p. 22)

Distincţii şi operă

De-a lungul vieţii sale, Regina Maria a primit următoarele 12 ordine naţionale sau ale altor ţări (*Heraldica – British Royalty Cadency*):

- Marea Cruce a Ordinului Coroana României (România);
- Marea Cruce a Ordinului Carol I (România);
- Legiunea de Onoare (Franţa; Saint Aullaire Auguste Felix Charles de Beaupoil, *Confession d'un vieux diplomate,* Flamarion, Paris, 1953, p. 41);
- Medalia Militară (Franţa);
- Ordinul Coroana Italiei (Italia; Maria, Regina României, *Însemnări zilnice,* Vol. I-VIII, Editura Albatros, Bucureşti, 2002-2013, p. 131);
- Ordinul Imperial al Coroanei Indiei (Marea Britanie);
- Ordinul Crucea Roşie Regală (Marea Britanie);
- Ordinul Victoria şi Albert (Marea Britanie);
- Ordinul Sfântului Ioan (Marea Britanie; Saint Aullaire Auguste Felix Charles de Beaupoil, *Op. cit.,* p. 59);
- Ordinul Vulturul Alb (Serbia);
- Ordinul Sfântul Sava (Serbia);
- Ordinul Regina María Luisa (Spania).

Regina Maria a scris numeroase cărţi şi articole despre România, în speranţa înlăturării sentimentelor negative faţă de ţara pentru care ajunsese să nutrească o iubire atât de profundă:

Cărţi (Saint Aullaire Auguste Felix Charles de Beaupoil, *Confession d'un vieux diplomate,* Flamarion, Paris, 1953, p. 59): în limba română – 11; în limba engleză – 28; în limba franceză – 3.

Articole extrase din scrieri publicate în periodice: în limba română – 1; în limba engleză – 12; în limba franceză – 2.

Manuscrise nepublicate: în limba română – 6; în limba engleză – 29.

(În fotografie: Una dintre întâlnirile Reginei Maria cu triburi de indieni americani, https://www.historia.ro/multimedia/ foto/regina-maria-in-america#3756)

(Va urma)

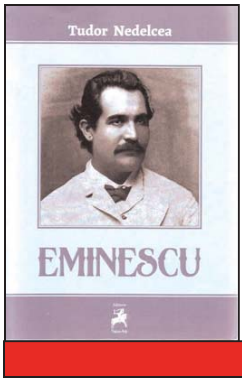
Semn(al) de carte

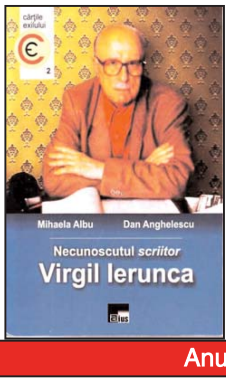
Tudor Nedelcea, *Eminescu,* ediţia a doua, revăzută şi adăugită, Editura Tracus Arte, Bucureşti, 2020 (prefaţă de acad. Mihai Cimpoi, cuvânt-înainte de Theodor Codreanu, postfaţă de Victor Crăciun)

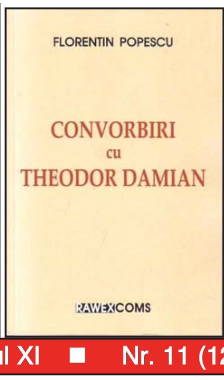
Tudor Nedelcea s-a angajat, după 1990, într-o acţiune reparatorie pe care o aşteptam de mult: detabuizarea unor dimensiuni ale personalităţii lui Eminescu şi valorificarea integrităţii acesteia. Dând dovadă de perseverenţă şi acribie filologico-editorială, de o lucrare serioasă în spiritul dreptei cumpene eminesciene, a procedat la readucerea în actualitate a unor texte importante şi la scrierea unor studii ample din perspectiva exegetică a zilei de azi. Sub semnul zeiţei Isis a adunat într-un întreg aceste *membra disjecta*, demonstrând că e vorba de un corpus bine articulat, care nu poate fi supus fragmentării, trunchierii şi categorisirii injuste în valoros/nevaloros. (Mihai Cimpoi)

Tudor Nedelcea nu este un spirit speculativ, un teoretician, ci un cercetător aplicat, scotocitor de arhive şi de bibliografii specializate lăsând imaginea unui erudit multi... şi interdisciplinar, abordând domenii dintre cele mai variate: istorie şi critică literară, istoriografie, eminescologie, istoria religiilor şi a Bisericii Ortodoxe Române, brâncuşiologie, varii alte aspecte culturale de interes local sau naţional. (Theodor Codreanu)

Acţiunea sa este de cercetător, îndrumător, dascăl şi scriitor, laturi care configurează o personalitate complexă, un vârf de susţinere al edificiului spiritual contemporan. L-am definit mai întâi în calitate de eminescolog, pentru că acesta este domeniul în care s-a edificat în peste zece volume, în ultimii 25 de ani, vreme în care neiubitorii specificului naţional au încercat să sape la rădăcina columnei neamului, avându-l ca ţintă nu numai pe Eminescu. (Victor Crăciun)

Mihaela Albu, Dan Anghelescu, *Necunoscutul scriitor Virgil Ierunca,* Editura Aius, Craiova, 2020, nr. 2 în Colecţia Cărţile exilului

După cum se cunoaşte, în perioada comunistă, nu s-a permis – oficial – să se vorbească despre exil sau să se scrie despre cărţile ori activitatea scriitorilor plecaţi din ţară. Chiar si numele lor erau interzise.

Dacă nu li s-ar reedita astăzi operele, dacă nu am scrie despre acestea, ar însemna să participăm, cu bună ştiinţă, la ceea ce Virgil Ierunca numise „pedagogia uitării" şi chiar „voinţa de clasă a uitării".

De aceea, această carte (a doua în colecţia „Cărţile exilului") îl (re)aduce în atenţie pe unul dintre cei mai importanţi reprezentanţi ai exilului, scriitorul Virgil Ierunca, perceput însă de marele public mai ales ca jurnalist, ca „vocea" de la Europa Liberă.

„Eşti un mare scriitor'", îi scrisese Mircea Eliade lui Ierunca după lectura unor fragmente din *Jurnalul* acestuia.

Urmând aprecierea lui Eliade, ne-am propus în volumul de faţă ca, pe lângă (re)actualizarea unor date asupra vieţii şi activităţii lui Virgil Ierunca, în contextul istoric şi social de după 1944, să atragem atenţia (şi) asupra valorii literare a scrisului său. (Autorii, pe coperta a patra)

Florentin Popescu, *Convorbiri cu Theodor Damian,* Editura Rawex Coms, Bucureşti, 2020

De îndată ce mi-a venit ideea să adun într-o carte convorbirile cu prietenul meu Theodor Damian, pe care de multe ori am impresia că-l cunosc de o viaţă, mi s-au înfăţişat o mulţime de posibilităţi. (…)

În final, după îndelungi deliberări cu mine însumi am ajuns la concluzia că niciuna din aceste modalităţi n-ar fi fost cea mai potrivită şi nici cea mai exactă, fiindcă volumul de faţă doreşte a fi – ca şi personajul lui – ceva care iese din tipare.

Dar, la urma urmelor, ce poate fi mai convingător pentru un cititor decât un dialog viu, spontan şi sincer dintre doi prieteni pe care îi leagă multe fire de gând şi de simţire şi care nu au a-şi ascunde nimic? (Autorul, la începutul cărţii)

Ştiinţa, parte a culturii

Traian Vuia şi cunoştinţele sale în domeniul ştiinţelor exacte

Radu HOMESCU

Puţină lume ştie că marele inventator Traian Vuia făcuse doar un an de studii la Universitatea Tehnică din Budapesta, unde taxele de şcolarizare erau foarte mari, el beneficiind doar de 300 de florini, de la Fundaţia Gojdu (în locul opţiunii sale pentru o bursă de studii în domeniul electrotehnicii la München, neaprobată), iar familia sa nu avea cum să contribuie financiar pentru terminarea studiilor inginereşti în capitala Ungariei. Aici studiază, în perioada 1892-1893, disciplinele: analiza matematică, geometria, geometria descriptivă, desenul tehnic, chimia, fizica experimentală, alte elemente complementare de matematici superioare, precum şi estetică. Pe lângă obligativitatea prezenţei la cursuri, seminarii şi efectuarea lucrărilor practice de laborator, era nevoit să locuiască într-un oraş costisitor. După absolvirea cu brio a singurului an de studii, tânărul bănăţean este sfătuit să urmeze Facultatea de Drept, la forma de învăţământ cvasi-fără frecvenţă, la care se plăteau taxe academice modice. Regulile universitare, la acea vreme, îi permiteau să lucreze ca student-stagiar, opţiunile sale fiind cabinetul avocatului Coriolan Brediceanu (Lugoj, 1895-1897), al lui Vladimir Spătaru (Vârşeţ, 1898-1899) şi din nou la Lugoj, în aceeaşi cancelarie a lui Coriolan Brediceanu, iar în final în cea a avocatului George Dobrin. Se va înscrie în anul universitar 1893-1894 la Facultatea de Drept a Universităţii de Ştiinţe din Budapesta, pe care o absolvă în 1901, obţinând titlul de *Doctor Iuris Universi,* după cum rezultă din impozanta diplomă scrisă în limba latină şi acordată de *Regia Scientiarum Universitas Hungarica* din Budapesta. Disertaţia de doctorat a intitulat-o *Militarism şi industrialism, regimul de status şi contractus,* temă de drept internaţional cu consecinţe economice majore.

Contribuţia marcantă a lui Traian Vuia în domeniul aeronauticii, prin invenţii şi realizări de pionierat la nivel mondial, nu ar fi fost posibilă fără o cunoaştere profundă a ştiinţelor tehnice, a fizicii, matematicii, mecanicii, aerodinamicii, mecanicii fluidelor, termodinamicii, termotehnicii şi chimiei combustibililor. Inventatorul nostru s-a preocupat constant de noutăţile care, la vremea începuturilor construcţiei de aeroplane, deşi numeroase, erau greu de găsit, din cauza circuitului restrâns din lumea universitară al comunicărilor, revistelor, tezelor de doctorat, tratatelor etc., precum şi din cauza puţinelor institute de cercetare ştiinţifică şi a laboratoarelor uzinale greu de penetrat.

Cu toate greutăţile inerente începutului, Traian Vuia, printr-o perseverenţă demnă de admirat, dar şi printr-o curiozitate ştiinţifică de nebănuit şi o disciplină de studiu remarcabile, a pătruns în sfera publicaţiilor din specialităţile menţionate, procurându-şi documentaţia necesară, care a stat la baza invenţiilor sale şi contactând marile personalităţi ştiinţifice şi tehnice ale vremii, fie ele pariziene sau din alte ţări. Despre documentarea lui „la vârf" în toate domeniile de interes, inclusiv în privinţa realizării bibliotecii sale personale deosebit de bogate, a relatat prietenul său devotat, generosul moldovean Petru Ciolan. Astfel, în biblioteca sa, Vuia avea o sumedenie de cărţi de fizică şi de extrase din importantele reviste editate de Academia Franceză, de Institutul de Radium condus de savanta Marie Sklodowska Curie, Universitatea Sorbona etc. Mai mult decât probabil, cercetarea relaţiilor sale personale în lumea ştiinţifică franceză ne va conduce cândva la conexiuni cu marii fizicieni ai vremii.

Un domeniu care l-a captivat enorm a fost descoperirea radioactivităţii naturale care, după sosirea sa la Paris, în 1902, a antrenat lumea ştiinţifică a vremii, inclusiv în sfera aplicaţiilor. Nu trebuie să ne mire această preocupare a lui Vuia pentru radioactivitate, deoarece motoarele termice, de randament scăzut, îşi puteau procura energia termică transformabilă în lucru mecanic din substanţele radioactive pe care azi le numim combustibili nucleari. O posibilă intuiţie de acest gen nu poate fi exclusă.

Este fascinant interesul lui Traian Vuia pentru studiul profund al fenomenului fizic al radioactivităţii, precum şi propovăduirea în ţară a importantei descoperiri, în rândul cititorilor ziarului *Drapelul* din Lugoj, difuzat în întregul său Banat, în întinsa Transilvanie, unde publicaţia editorului şi proprietarului acestei gazete, dr. Valeriu Branişte, avea o sumedenie de abonaţi. Sub semnătura sa prescurtată, V (care din eroare de zeţărie apare Y, fapt cert, rezultat din amintirile lui V. Branişte strânse într-un volum de amintiri), în numărul 12 din 27 ianuarie/ 9 februarie 1904, Traian Vuia publică la rubrica *Foiţa Drapelului* articolul *Radioactivitatea. Convorbire ştiinţifică.* Articolul, extrem de bine documentat, aminteşte la început despre Wilhelm Conrad Röntgen – descoperitorul razelor X (1895), Edouard Branly – fizicianul francez care a realizat în 1890 cunoscutul „cohereur", dispozitivul de detecţie a undelor electromagnetice, şi Guglielmo Marconi – radiotehnicianul italian, autodidactul şi marele inventator al telegrafiei fără fir, primul şi ultimul dintre cei menţionaţi fiind laureaţi ai Premiului Nobel. Acestora li se adaugă descoperitorul radioactivităţii naturale spontane (1896), fizicianul Antoine Henri Becquerel, şi soţii Pierre şi Marie Curie, care au descoperit în tandem radiul şi poloniul (1898) şi care au demonstrat că şi toriul este radioactiv. În cercetările lor, aceştia au utilizat, pentru studiul ionizărilor produse de substanţe radioactive, electroscopul construit, în 1894, de Dragomir Hurmuzescu, absolventul Sorbonei.

Traian Vuia suscită interesul cititorului pentru seria de impresionante descoperiri care aveau să revoluţioneze fizica modernă, dezvoltând, totodată, aplicaţii de nebănuit la acea vreme. Animat de o profundă înţelegere, autorul explică în articol fenomenul radioactivităţii naturale, arătând că aceşti iluştri savanţi au descoperit că radiaţiile spontane sunt proprii atât toriului şi uraniului, cât şi sărurilor de uraniu, respectiv că din sărurile de bismut şi de bariu se pot extrage alte elemente radioactive, precum poloniu, actiniu şi radiu, a căror radioactivitate este de sute de mii de ori mai mare ca intensitate decât cea a uraniului.

Vuia descrie proprietăţile radiaţiilor emise de aceste substanţe, arătând asemănarea, chiar echivalenţa naturii radiaţiilor *gamma* cu aceea a razelor X, ele putând penetra prin folii subţiri de plumb sau din alte materiale, impresionând plăcile fotografice, putând, de asemenea, decolora corpurile, precum sticla colorată sau anumite săruri alcaline, şi „dezorganizând ţesăturile vii" (ţesuturile – n.n.), producând „răni greu de vindecat". În acest context, el menţionează că s-a „încercat chiar cu succes de a le folosi spre vindecarea lupusului şi a cancerului". Continuând descrierea proprietăţilor radiaţiilor radioactive, Vuia arată că „radiul emite ... lumină, ba ... transmite această lumină şi obiectelor puse în sfera sa de activitate. Radiul emite şi căldură astfel că temperatura lui e întotdeauna cu un grad şi jumătate deasupra temperaturii ambiante. Căldura pe care o produce e evaluată la 100 de calorii mici per gram şi pe oră, o bucată deci cât pumnul ar fi suficientă spre încălzirea unei case întregi, fără foc, fără fum, fără cenuşă şi, ce e mai mult, fără deperdiţie (epuizare – n.n.)... Emiterea acestor raze se întâmplă prin o volatilisaţie fără sfârşit." „Descoperirea radiului – continuă Vuia – care pare o dezminţire a tot ce am învăţat până azi asupra conservaţiunii energiei şi a indestructibilităţii materiei, ar fi cea mai mare revoluţie, pe care şi-a putut-o cândva închipui omul în încălzit, luminat, în producerea puterii motrice, scurt, în toate condiţiile industriei, dacă acest metal nu ar fi atât de scump."

Autorul interesantului şi convingătorului articol, luând în seamă literatura de specialitate a vremii, citându-i pe Gustave Le Bon, Henri Poincaré, William Crookes, Philipp Edward Anton Lenard, Lord Kelvin şi alţii, conchide: „Toate corpurile sunt radio-active în o anumită măsură. Radio-activitatea e deci o putere «intra-atomică», inerentă materiei şi condensată în aceasta, în o măsură atât de mare, că o cantitate de câteva grame dă o cantitate de muncă echivalentă de mai multe mii de tone de cărbune. Disciplinarea acestei puteri intraatomice, azi încă miraculoase, va produce schimbări în lumea tehnică, pe care nici imagina nu am cuteza azi. Să nu credem că acestea sunt visuri, sau utopii! – anticipa Vuia. N-avem decât să ne uităm în jurul nostru şi să privim la descoperirile lui Volta, Ampère şi Faraday. Cine ar fi cugetat pe timpul lor la revoluţia produsă în urma descoperirii lor?"

Cunoaşterea noutăţilor din domeniul fizicii de către Traian Vuia – să nu uităm anul de referinţă, 1904, luna februarie – ne-a determinat a reflecta asupra condiţiilor avute de inventator în mediul parizian al începutului de secol 20, de a se documenta, de a studia cu temeinicie fenomenul radioactivităţii, proprietăţile radiaţiilor emise de elementele şi substanţele radioactive şi aplicaţiile posibile ale acestor proprietăţi, inclusiv în domeniul sensibil al medicinii, la vremea la care aceasta se afla la începuturile terapiei eficiente a lupusului eritematos (adică în etapa neoclasică a istoriei maladiei), folosindu-se chinina descoperită abia în 1894. În privinţa tratamentului cancerului prin iradiere, problema abia se intuia, mai mult, terapia maladiei era la începuturile chimioterapiei, respectiv la debutul perfecţionării tehnicilor chirurgicale.

Ne-am pus, de asemenea, întrebarea: care au fost sursele documentare ale pionierului aviaţiei mondiale pentru scrierea articolului publicat la Lugoj în 1904? În acest fel, am parcurs lucrările ştiinţifice ale corifeilor radioactivităţii, constatând următoarele:

• În privinţa lui Antoine Henri Becquerel, descoperitorul radioactivităţii spontane (1896), Vuia a studiat: (1) *Annales de Physique et de Chimie*; (2) *Comptes Rendus de l'Académie des Sciences, Paris,* 122, 1086 (1896); (3) lucrarea *Sur la radioactivité de l'uranium* (1901) şi (4) *Mem.[oires] Acad. Sci., Paris,* 46 (1903),

• iar dintre lucrările Mariei Sklodowska Curie, lucrarea de căpătâi, *Recherches sur les Substances Radioactives,* Paris, Gauthier–Villars (1904), apărută la sfârşitul lunii ianuarie.

• Având legături importante în lumea ştiinţifică, Traian Vuia a cercetat reviste precum *Journal de Physique, C.R. Acad. Sci. Paris,* precum şi alte publicaţii de specialitate editate de institutele de cercetare ştiinţifică din Franţa în domeniul fizicii, inclusiv în *termodinamică* (studierea ciclului Sadi Carnot), care i-au folosit la inventarea generatorului cu aburi de mai târziu, generator de mare randament şi care îi poartă numele. În plus, dispunea de extrase ale articolelor de care era interesat din revistele menţionate, în biblioteca sa din Garches fiind identificate astfel de *tirages à part.*

• Studiosul Traian Vuia frecventa cursuri universitare profilate pe domenii de interes ingineresc şi nu numai, ca de pildă la Collège de France în 1903, obţinând şi certificatele de studii. Aceste cursuri finalizate cu atestate îi erau necesare la brevetare, lipsa specializării universitare obstrucţionând înregistrarea invenţiei. Aşa erau atunci regulamentele şi standardele oficiilor pentru invenţii şi inovaţii din majoritatea ţărilor.

→

Declaraţia universală a drepturilor omului

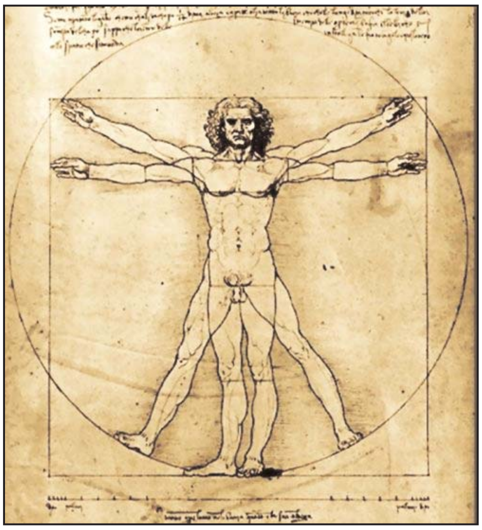
De atâtea ori invocată (cu bună-credinţă sau doar ca pretext), dar nu la fel de bine cunoscută, *Declaraţia universală a drepturilor omului* a fost adoptată de Adunarea Generală a O.N.U. la 10 decembrie 1948. „După acest act istoric, Adunarea Generală a recomandat statelor membre să nu precupeţească niciunul din mijloacele care le stau la dispoziţie pentru a publica în mod solemn textul Declaraţiei *şi pentru a face astfel ca el să fie distribuit, afişat, citit şi comentat, în principal în şcoli şi în alte instituţii de învăţământ, indiferent de statutul politic al ţărilor sau teritoriilor.*” (http://www.anr.gov.ro/docs/legislatie/internationala/Declaratia_Universala_a_Drepturilor_Omului.pdf)

Preambul

Considerând că recunoaşterea demnităţii inerente tuturor membrilor familiei umane şi a drepturilor lor egale şi inalienabile constituie fundamentul libertăţii, dreptăţii şi păcii în lume,

Considerând că ignorarea şi dispreţuirea drepturilor omului au dus la acte de barbarie care revoltă conştiinţa omenirii şi că făurirea unei lumi în care fiinţele umane se vor bucura de libertatea cuvântului şi a convingerilor şi vor fi eliberate de teamă şi mizerie a fost proclamată drept cea mai înaltă aspiraţie a oamenilor,

Considerând că este esenţial ca drepturile omului să fie ocrotite de autoritatea legii pentru ca omul să nu fie silit să recurgă, ca soluţie extremă, la revoltă împotriva tiraniei şi asupririi,

Considerând că este esenţial a se încuraja dezvoltarea relaţiilor prieteneşti între naţiuni,

Considerând că în Cartă popoarele Organizaţiei Naţiunilor Unite au proclamat din nou credinţa lor în drepturile fundamentale ale omului, în demnitatea şi în valoarea persoanei umane, drepturi egale pentru bărbaţi şi femei, şi că au hotărât să favorizeze progresul social şi îmbunătăţirea condiţiilor de viaţă în cadrul unei libertăţi mai mari,

Considerând că statele membre s-au angajat să promoveze în colaborare cu Organizaţia Naţiunilor Unite respectul universal şi efectiv faţă de drepturile omului şi libertăţile fundamentale, precum şi respectarea lor universală şi efectivă,

Considerând că o concepţie comună despre aceste drepturi şi libertăţi este de cea mai mare importanţă pentru realizarea deplină a acestui angajament,

Adunarea Generală

proclamă prezenta declaraţie universală a drepturilor omului, ca ideal comun spre care trebuie să tindă toate popoarele şi toate naţiunile, pentru ca toate persoanele şi toate organele societăţii să se străduiască, având această declaraţie permanent în minte, ca prin învăţătură şi educaţie să dezvolte respectul pentru aceste drepturi şi libertăţi şi să asigure prin măsuri progresive de ordin naţional şi internaţional, recunoaşterea şi aplicarea lor universală şi efectivă, atât în sânul popoarelor statelor membre, cât şi al celor din teritoriile aflate sub jurisdicţia lor.

Art. 1

Toate fiinţele umane se nasc libere şi egale în demnitate şi în drepturi. Ele sunt înzestrate cu raţiune şi conştiinţă şi trebuie să se comporte unele faţă de altele în spiritul fraternităţii.

Art. 2

Fiecare om se poate prevala de toate drepturile şi libertăţile proclamate în prezenta declaraţie, fără niciun fel de deosebire ca, de pildă, deosebirea de rasă, culoare, sex, limbă, religie, opinie politică sau orice altă opinie, de origine naţională sau socială, avere, naştere sau orice alte împrejurări. În afară de aceasta, nu se va face nicio deosebire după statutul politic, juridic sau internaţional al ţării sau al teritoriului de care ţine o persoană, fie că această ţară sau teritoriu sunt independente, sub tutelă, neautonome sau supuse vreunei alte limitări de suveranitate.

Art. 3

Orice fiinţă umană are dreptul la viaţă, la libertate şi la securitatea persoanei sale.

Art. 4

Nimeni nu va fi ţinut în sclavie, nici în servitute: sclavajul şi comerţul cu sclavi sunt interzise sub toate formele lor.

Art. 5

Nimeni nu va fi supus la torturi, nici la pedepse sau tratamente crude, inumane sau degradante.

Art. 6

Fiecare om are dreptul să i se recunoască pretutindeni personalitatea juridică.

Art. 7

Toţi oamenii sunt egali în faţa legii şi au, fără nicio deosebire, dreptul la o egală protecţie a legii. Toţi oamenii au dreptul la o protecţie egală împotriva oricărei discriminări care ar viola prezenta declaraţie şi împotriva oricărei provocări la o asemenea discriminare.

Art. 8

Orice persoană are dreptul la satisfacţia efectivă din partea instanţelor juridice naţionale competente împotriva actelor care violează drepturile fundamentale ce-i sunt recunoscute prin constituţie sau lege.

Art. 9

Nimeni nu trebuie să fie arestat, deţinut sau exilat în mod arbitrar.

Art. 10

Orice persoană are dreptul în deplină egalitate de a fi audiată în mod echitabil şi public de către un tribunal independent şi imparţial care va hotărî fie asupra drepturilor şi obligaţiilor sale, fie asupra temeiniciei oricărei acuzări în materie penală îndreptată împotriva sa.

Art. 11

1. Orice persoană acuzată de comiterea unui act cu caracter penal are dreptul să fie presupusă nevinovată până când vinovăţia sa va fi stabilită în mod legal în cursul unui proces public în care i-au fost asigurate toate garanţiile necesare apărării sale.

2. Nimeni nu va fi condamnat pentru acţiuni sau omisiuni care nu constituiau, în momentul când au fost comise, un act cu caracter penal conform dreptului internaţional sau naţional. De asemenea, nu se va aplica nicio pedeapsă mai grea decât aceea care era aplicabilă în momentul când a fost săvârşit actul cu caracter penal.

Art. 12

Nimeni nu va fi supus la imixtiuni arbitrare în viaţa sa personală, în familia sa, în domiciliul lui sau în corespondenţa sa, nici la atingeri aduse onoarei şi reputaţiei sale. Orice persoană are dreptul la protecţia legii împotriva unor asemenea imixtiuni sau atingeri.

Art. 13

1. Orice persoană are dreptul de a circula în mod liber şi de a-şi alege reşedinţa în interiorul graniţelor unui stat.

2. Orice persoană are dreptul de a părăsi orice ţară, inclusiv a sa, şi de a reveni în ţara sa.

Art. 14

1. În caz de persecuţie, orice persoană are dreptul de a căuta azil şi de a beneficia de azil în alte ţări.

2. Acest drept nu poate fi invocat în caz de urmărire ce rezultă în mod real dintr-o crimă de drept comun sau din acţiuni contrare scopurilor şi principiilor Organizaţiei Naţiunilor Unite.

Art. 15

1. Orice persoană are dreptul la o cetăţenie.

2. Nimeni nu poate fi lipsit în mod arbitrar de cetăţenia sa sau de dreptul de a-şi schimba cetăţenia.

Art. 16

1. Cu începere de la împlinirea vârstei legale, bărbatul şi femeia, fără nicio restricţie în ce priveşte rasa, naţionalitatea sau religia, au dreptul de a se căsători şi de a întemeia o familie. Ei au drepturi egale la contractarea căsătoriei, în decursul căsătoriei şi la desfacerea ei.

2. Căsătoria nu poate fi încheiată decât cu consimţământul liber şi deplin al viitorilor soţi.

3. Familia constituie elementul natural şi fundamental al societăţii şi are dreptul la ocrotire din partea societăţii şi a statului.

Art. 17

1. Orice persoană are dreptul la proprietate, atât singură, cât şi în asociaţie cu alţii.

2. Nimeni nu poate fi lipsit în mod arbitrar de proprietatea sa.

→

Personalitate multilaterală, cu vaste cunoştinţe în arii diverse ale ştiinţelor exacte, tehnicii, economiei, ştiinţelor juridice, filosofiei, istoriei, politicii şi diplomaţiei, Traian Vuia se înscrie în galeria eruditilor pe care România a avut şansa să-i aibă, dar pentru care, până azi, recunoaşterea acestor extraordinare calităţi intelectuale ale sale este doar parţială şi, nu în ultimul rând, din păcate, ignorată. În Timişoara, Traian Vuia nu are un bust lângă ceilalţi mari bărbaţi ai neamului, pe aleea personalităţilor Banatului dintr-un parc circulat, darmite o statuie sau un monument într-un loc public, de mare vizibilitate, în mijlocul Cetăţii. O astfel de statuie-monument ar constitui un semn de consideraţie adus poziţiei sale de pionier al aviaţiei mondiale şi de mare patriot, implicat în demersurile recunoaşterii internaţionale a Marii Uniri din 1918 şi consfinţirii acestui măreţ act istoric prin Tratatele de la Versailles şi Trianon, din perioada 1919-1920.

(Comunicare la Sesiunea *Aniversări aeronautice 2017: 145 de ani de la naşterea lui Traian Vuia; 135 de ani de la naşterea lui Aurel Vlaicu şi George de Bothezat; 45 de ani de la moartea lui Henri Coandă; 95 de ani de la moartea lui Alexandru Ciurcu,* CRIFST, Academia Română, 20 iulie 2017)

Art. 18

Orice om are dreptul la libertatea gândirii, de conştiinţă şi religie; acest drept include libertatea de a-şi schimba religia sau convingerea, precum şi libertatea de a-şi manifesta religia sau convingerea, singur sau împreună cu alţii, atât în mod public, cât şi privat, prin învăţătură, practici religioase, cult şi îndeplinirea riturilor.

Art. 19

Orice om are dreptul la libertatea opiniilor şi exprimării; acest drept include libertatea de a avea opinii fără imixtiune din afară, precum şi libertatea de a căuta, de a primi şi de a răspândi informaţii şi idei prin orice mijloace şi independent de frontierele de stat.

Art. 20

1. Orice persoană are dreptul la libertatea de întrunire şi de asociere paşnică.
2. Nimeni nu poate fi silit să facă parte dintr-o asociaţie.

Art. 21

1. Orice persoană are dreptul de a lua parte la conducerea treburilor publice ale ţării sale, fie direct, fie prin reprezentanţi liber aleşi.
2. Orice persoană are dreptul de acces egal la funcţiile publice din ţara sa.
3. Voinţa poporului trebuie să constituie baza puterii de stat; această voinţă trebuie să fie exprimată prin alegeri nefalsificate, care să aibă loc în mod periodic prin sufragiu universal, egal şi exprimat prin vot secret sau urmând o procedură echivalentă care să asigure libertatea votului.

Art. 22

Orice persoană, în calitatea sa de membru al societăţii, are dreptul la securitatea socială; ea este îndreptăţită ca prin efortul naţional şi colaborarea internaţională, ţinându-se seama de organizarea şi resursele fiecărei ţări, să obţină realizarea drepturilor economice, sociale şi culturale indispensabile pentru demnitatea sa şi libera dezvoltare a personalităţii sale.

Art. 23

1. Orice persoană are dreptul la muncă, la libera alegere a muncii sale, la condiţii echitabile şi satisfăcătoare de muncă, precum şi la ocrotirea împotriva şomajului.
2. Toţi oamenii, fără nicio discriminare, au dreptul la salariu egal pentru muncă egală.
3. Orice om care munceşte are dreptul la o retribuire echitabilă şi satisfăcătoare care să-i asigure atât lui, cât şi familiei sale, o existenţă conformă cu demnitatea umană şi completată, la nevoie, prin alte mijloace de protecţie socială.
4. Orice persoană are dreptul de a întemeia sindicate şi de a se afilia la sindicate pentru apărarea intereselor sale.

Art. 24

Orice persoană are dreptul la odihnă şi recreaţie, inclusiv la o limitare rezonabilă a zilei de muncă şi la concedii periodice plătite.

Art. 25

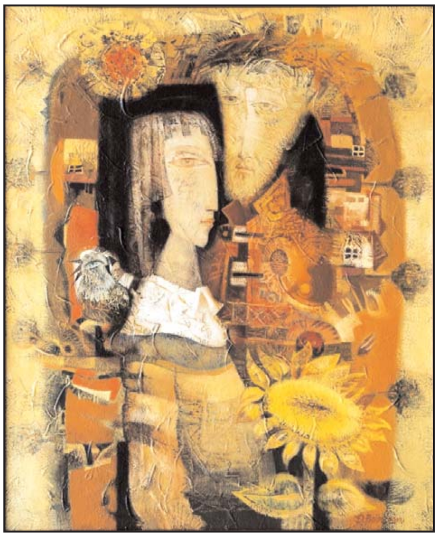
1. Orice om are dreptul la un nivel de trai care să-i asigure sănătatea şi bunăstarea lui şi familiei sale, cuprinzând hrana, îmbrăcămintea, locuinţa, îngrijirea medicală, precum şi serviciile sociale necesare; el are dreptul la asigurare în caz de şomaj, boală, invaliditate, văduvie, bătrâneţe sau în celelalte cazuri de pierdere a mijloacelor de subzistenţă, în urma unor împrejurări independente de voinţa sa.
2. Mama şi copilul au dreptul la ajutor şi ocrotire deosebite. Toţi copiii, fie că sunt născuţi în cadrul unei căsătorii sau în afara acesteia, se bucură de aceeaşi protecţie socială.

Art. 26

1. Orice persoană are dreptul la învăţătură. Învăţământul trebuie să fie gratuit, cel puţin în ceea ce priveşte învăţământul elementar şi general. Învăţământul tehnic şi profesional trebuie să fie la îndemâna tuturor, iar învăţământul superior trebuie să fie de asemenea egal, accesibil tuturora, pe bază de merit.
2. Învăţământul trebuie să urmărească dezvoltarea deplină a personalităţii umane şi întărirea respectului faţă de drepturile omului şi libertăţile fundamentale. El trebuie sa promoveze înţelegerea, toleranţa, prietenia între toate popoarele şi toate grupurile rasiale sau religioase, precum şi dezvoltarea activităţii Organizaţiei Naţiunilor Unite pentru menţinerea păcii.
3. Părinţii au dreptul de prioritate în alegerea felului de învăţământ pentru copiii lor minori.

Art. 27

1. Orice persoană are dreptul de a lua parte în mod liber la viaţa culturală a colectivităţii, de a se bucura de arte şi de a participa la progresul ştiinţific şi la binefacerile lui.
2. Fiecare om are dreptul la ocrotirea intereselor morale şi materiale care decurg din orice lucrare ştiinţifică, literară sau artistică al cărei autor este.

Art. 28

Orice persoană are dreptul la o orânduire socială şi internaţională în care drepturile şi libertăţile expuse în prezenta declaraţie pot fi pe deplin înfăptuite.

Art. 29

1. Orice persoană are îndatoriri faţă de colectivitate, deoarece numai în cadrul acesteia este posibilă dezvoltarea liberă şi deplină a personalităţii sale.
2. În exercitarea drepturilor şi libertăţilor sale, fiecare om este supus numai îngrădirilor stabilite prin lege, exclusiv în scopul de a asigura cuvenita recunoaştere şi respectare a drepturilor şi libertăţilor altora şi ca să fie satisfăcute justele cerinţe ale moralei, ordinii publice şi bunăstării generale într-o societate democratică.
3. Aceste drepturi şi libertăţi nu vor putea fi în niciun caz exercitate contrar scopurilor şi principiilor Organizaţiei Naţiunilor Unite.

Art. 30

Nicio dispoziţie a prezentei Declaraţii nu poate fi interpretată ca implicând pentru vreun stat, grupare sau persoană dreptul de a se deda la vreo activitate sau de a săvârşi vreun act îndreptat spre desfiinţarea unor drepturi sau libertăţi enunţate în prezenta declaraţie.

Poezie fără frontiere

Traduceri de Gabriela CĂLUŢIU SONNENBERG şi Germain DROOGENBROODT

Învolburare

Angela Valle (Honduras)

Vezi cum, odată cu venirea ta,
mi se agită păsările în suflet...
Privirea ta le face să tresalte,
înaripate făpturi îndoliate...
Insolitele zbateri din aripă
se aud numai în prezenţa ta.
Înfrigurate îşi caută cuibul,
ţipând când nu dau peste tine.
Să ştii că duse sunt, pe fugă,
trecând prin aspre vijelii neauzite,
privighetori din visurile mele, distante
de când tu ai apărut.
Vino să legi, rând după rând,
cu tandre mâini aceste stoluri
ce zboară aşa de învolburate,
făcându-şi cuib în după-amiaza vieţii
sub streaşina ta, dragoste eternă.

Heralzii negri

Cesar Vallejo (Peru)

Suntem supuşi în viaţă la biruinţi atât de dureroase... Nu ştiu eu!
Cu ură prăvălite, cad peste noi lovituri de la însuşi Dumnezeu,
iar tulburarea se adună în lacul fără fund al sufletului... Nu ştiu eu!

Puţine sunt, dar sunt... Întunecate brazde sapă-n obrazul cel mai diafan,
în umărul cel mai puternic. În chip de bidivii sălbatici, de cruzi năvălitori,
de heralzi negri, ne taie calea, prezicând sfârşitul.

Prăbuşit în abis, Hristosul sufletului cată zadarnic după a sa blândă
menire, curmată de-un destin necruţător. Pocnind aidoma cojilor crăpate,
de pâine arsă, uitată în cuptor, plesnesc pedepse sângeroase
deasupra tuturor.

Iar omul... biet... sărman! Privirea şi-o întoarce şi speriat tresare, simţind
o nevăzută palmă pe umăr; tot ce-a trăit până acum se-adună în
căutătura lui smintită, alimentând un heleşteu plin-ochi de vini neispăşite.
Suntem supuşi în viaţă la biruinţi atât de dureroase... Nu ştiu eu!

Oameni

Maria Zagarella (Sicilia)

Marea cea resemnată
ne înapoiază morţii:
surplus de paie inutile
pe acest pământ.

Smintiţi şi rătăciţi
se duc adulţii disperaţi,
neîntinaţi copiii
rămân neputincioşi,
cu mânuţele reci...
în gerul nopţii
aducător de moarte.

Hain e omul
cu propria-i carne,
hain cu pământul
din naştere alăptat.

I s-au isprăvit mării
panerele de adunat
strop după strop
amarul şi necazul
acestor trupuri înecate.

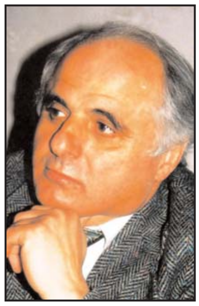

Seniori ai culturii

Theodor Codreanu, 75. Un cărturar cu ţinută academică

Tudor NEDELCEA

2020 nu este numai anul pandemiei covidiene; este şi/mai ales anul aniversării sau comemorării unor personalităţi ale culturii umaniste: centenarul naşterii lui Geo Dumitrescu (17 mai 1920), al Zoei Dumitrescu-Buşulenga (20 august 1920), al Papei Ioan Paul al II-lea (cu origini româneşti), devenit Sfântul Ioan Paul cel Mare (18 mai 1920), al lui Dimitrie Vatamaniuc (25 septembrie 1920), centenarul morţii lui Al. Macedonski (24 noiembrie 1920) şi a lui A.D. Xenopol (27 februarie 1920). Dar, este şi anul în care personalităţi contemporane împlinesc trei sferturi de veac: Theodor Codreanu (1 aprilie 1945), Tudor Gheorghe (1 august 1945), Vasile Tărâţeanu (27 septembrie 1945) [n. red. – se adaugă listei însuşi autorul acestui articol, născut la 23 martie 1945].

Theodor Codreanu este, neîndoielnic, aşa cum am mai scris, una dintre marile personalităţi ale vieţii culturale contemporane, cu înaltă ţinută academică şi cu un pertinent spirit, critic şi civic, de apărător îndreptăţit al valorilor naţionale.

Critic şi istoric literar, prozator, filosof al culturii şi civilizaţiei, Theodor Codreanu s-a născut în localitatea vasluiană Sârbi, de pe malul râului Bârlad, azi comuna Banca, în familia Tincăi (n. Gheorghiu) şi a lui Iordachi Codreanu, ţăran fierar. Încorporat în trupele de geniu în timpul celui de Al Doilea Război Mondial, tatăl moare la o deminare, în Dobrogea, chiar în anul naşterii fiului său. Este căsătorit cu profesoara Lina Codreanu, o apreciată prozatoare, critic şi istoric literar care i-a elaborat şi o excelentă bibliografie critică (în 2013). Au doi copii realizaţi, Teolin şi Dragoş (din prima căsnicie, eşuată, îl are pe Theodor).

Copilăria şi-o petrece în satul natal, unde frecventează clasele primare (1952-1956), cele gimnaziale urmându-le în localitatea vasluiană Unţeşti (1956-1959), studiile liceale la Complexul Şcolar din Bârlad (1959-1963), actualmente Liceul „M. Eminescu". Este student la Iaşi, la Universitatea „Al.I. Cuza", Facultatea de Filologie (1964-1970), pe care o absolvă cu teza de licenţă *Critica eseistică a lui Mihai Ralea.* În 2001 îşi susţine doctoratul, cu teza *Complexul Bacovia şi bacovianismul.* Urmează o lungă carieră didactică, de profesor de limba şi literatura română la şcolile generale din comunele vasluiene Orgoeşti (1970-1972), Dodeşti (1973-1975), apoi la Liceul agro-industrial din Huşi (1975-1978) şi, în final, la Liceul Teoretic „Cuza Vodă" din Huşi, liceu devenit, între timp, colegiu naţional.

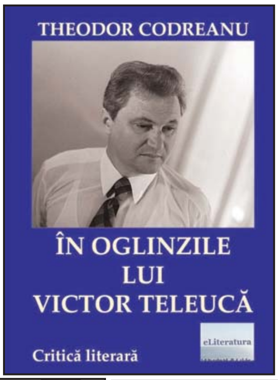
Vocaţia scriitoricească datează din şcoala elementară, dar adevăratul debut în critica literară se va produce în 1969, în revista *România literară* (nr. 21/1969), cu articolul polemic *Moştenire culturală sau... dezmoştenire?*, iar ca prozator cu un fragment din romanul *Marele zid,* în noua serie a revistei *Convorbiri literare,* 1970, cu acelaşi roman debutând editorial, în 1981, la Editura „Junimea". Este istoria unui profesor nonconformist. În 1980, câştigase, de fapt, concursul editurii ieşene cu romanul *Varvarienii,* dar este oprit de cenzură, fiind publicat abia în 1998. Malefica putere a Marelui Duh vrea să transforme locuitorii satului Varvara în *homo varvarus*, precum liderii de la Kremlin cu *homo sovieticus.* („Personajele sunt «oglindiri» prin simetrii şi identităţi", scrie Marian Popa, în monumentala *Istoria literaturii române de azi pe mâine.*)

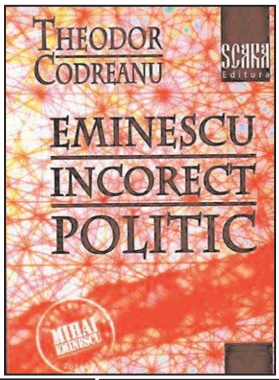
Theodor Codreanu colaborează şi este solicitat să colaboreze la cele mai importante reviste din ţară şi din străinătate: *România literară, Convorbiri literare, Cronica, Ateneu, Tribuna, Steaua, Luceafărul, Viaţa românească, Adevărul literar şi artistic, Contemporanul, Bucovina literară, Pro Saeculum, Curtea de la Argeş, Literatura şi arta, Viaţa Basarabiei, Origini, Portal Măiastra, Limba română (Chişinău), Lumină lină, Noua revistă română, Vremea, Flacăra lui Adrian Păunescu, Literatorul, Hyperion, Express cultural* etc., etc. Face parte din conducerea unor reviste.

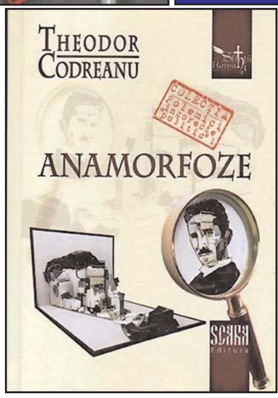
Cu aforismele, scrise în tinereţe (*Fragmentele lui Lamparia*, 2002, şi *Numere în labirint*, 4 vol., 2007-2014), a avut din nou probleme de cenzură, deşi au fost apreciate de Edgar Papu, comparându-le cu fragmentele lui Novalis.

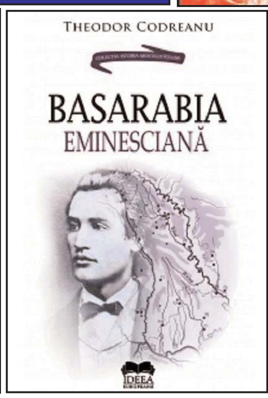
În critica literară românească contemporană, Theodor Codreanu se remarcă printr-o voce distinctă, având o personalitate aparte, pronunţată; este un „ideocritic" (Adrian Dinu Rachieru), adică creatorul unei forme de critică totală, o critică de „frontieră" (Mihai Cimpoi), diferită de cea a lui Adrian Marino, utilizând mai multe metode de analiză critică, concepând o „poetică a oglinzii pluriperspectivistă şi transdisciplinară", transmodernismul fiind abordat printr-o nouă paradigmă. Astfel, a scris: *Eseu despre Cezar Ivănescu* (1997), *Complexul Bacovia* (2002, 2003), *Caragiale – abisal* (2003), *Duminica Mare a lui Grigore Vieru* (2004, 2010, cu postfaţa lui M. Cimpoi), *Transmodernismul* (2005, 2011), *A doua schimbare la faţă. O cercetare transdisciplinară a civilizaţiei române moderne* (2008, 2014), *Polemici incorecte politic* (2010), *Ion Barbu şi spiritualitatea românească modernă. Ermetismul canonic* (2011), *În oglinzile lui Victor Teleucă* (2012), *Valori din două veacuri* (2012), *Cezar Ivănescu – transmodernul* (2012), *Mihai Cimpoi: de la mitopo(i)etică la critica ontologică* (2012), *Lumea românească în zece prozatori* (2017), *Anamorfoze* (2017), *Revizuiri critice* (2019), *Scriitori basarabeni* (2019), ultimele două la Editura Academiei Române, *Scriitori vasluieni* (2019), *Dumitru Radu Popescu – Istoria absurdoidă* (2020).

O notă aparte comportă lucrarea *Istoria „canonică" a literaturii române* (2009). Plecând de la apariţia *Istoriei critice a literaturii române* („o reuşită personală a autorului") de N. Manolescu (2008), Th. Codreanu invită la o dezbatere publică privind fundamentele unei astfel de istorii a literaturii naţionale, el însuşi ajungând la concluzia că reputatul critic, şeful obştii scriitoriceşti din România „s-a lăsat sedus, ideologic, de mentalitatea postmodernistă a distrugerii canonului occidental şi, implicit, românesc, atacând chiar «centralitatea», eminesciană, sub pretextul că sintagma «poet naţional» este o «aberaţie» culturală"!

Aflat în vecinătatea Basarabiei şi în plinătatea spiritualităţii ei, Th. Codreanu scrie cu sinceritate, deci cu durere, despre marile ei personalităţi (M. Cimpoi, N. Dabija, Gr. Vieru, Victor Teleucă, I. Druţă, E. Coşeriu etc.), despre drama ei istorică şi sufletească („o sfâşiere existenţială, cu o faţă către patria-mamă şi alta către Moscova"), maladiile ei sufleteşti, mai ales în cartea, ajunsă la trei ediţii, *Basarabia sau drama sfâşierii* (2003, 2004, cu o prefaţă a lui M. Cimpoi).

Cumpănit, statornic apărător al valorilor culturii naţionale şi de aici vehemenţa sa critică, Th. Codreanu apelează la argumente istorice, filosofice, sociologice, teologice spre a demonta teoria corectitudinii politice („political correctness"), care ameninţă fundamentul civilizaţiei şi culturii europene, ca reminiscenţă a marxismului cultural şi marxologiei contemporane reînviate. Judecarea valorilor culturii naţionale, parte integrantă şi integratoare a culturii universale, adică a lui Eminescu, Iorga, Blaga, Noica, Cioran, Eliade, Brâncuşi, Vintilă Horia, C.V. Gheorghiu etc., după teoria „corectitudinii politice", aşa cum îşi doresc noii ideologi planetari şi cozile lor din Ţară este extrem de periculoasă. „Cum ar putea fi premiată Nobel o naţiune care-şi refuză valorile spre a fi, chipurile, pe placul «corecţilor»", se întreabă retoric, dar cu mânie îndreptăţită Th. Codreanu. La astfel de întrebări răspunde cu „seninătatea minţii" Th. Codreanu în *A doua schimbare la faţă* (2008, 2013), *Polemici incorecte politic* (2010), *Eminescu „incorect politic"* (2014).

Dar, domeniul în care Th. Codreanu dă întreaga măsură a vocaţiei sale critice este eminescologia, el alăturându-se marilor specialişti întru Eminescu ai vremurilor noastre (C. Noica, S. Paleologu-Matta, Rosa del Conte, Zoe Dumitrescu-Buşulenga, D. Vatamaniuc, Eugen Simion, Mihai Cimpoi, Nicolae Georgescu etc.). Apreciat dintru început şi recomandat de Edgar Papu şi G. Munteanu, Theodor Codreanu publică, în 1984, prima sa carte despre „omul deplin al culturii româneşti" (C. Noica), intitulată *Eminescu – Dialectica stilului,* în care îmbină armonios polemica şi erudiţia, ca şi în cărţile care au urmat. Astfel, în *Modelul ontologic eminescian* (1992), se amplifică ideea arheităţii, considerând „gândul ontologic izvorul întregii creaţii eminesciene şi chintesenţa modelului cultural naţional".

→

Seniori ai culturii

Octav Calleya

Nu ştiu câţi oameni de cultură români, trăitori pe alte meleaguri, sunt, în acest moment, atât de bine cunoscuţi în lume şi, într-o firească balanţă parcă, atât de legaţi de pământurile natale şi ale copilăriei.

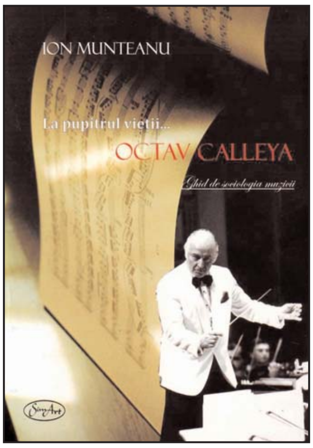
Oamenii mari au suflete mari, aceasta este, desigur, o „explicaţie”, dar, în cazul dirijorului Octav Calleya mai găsim una, legată de istoria remarcabilă a familiei, cu origini ducând de la cavaleri de Malta, cetăţeni englezi de stirpe spaniolă, până la boieri argeşeano-musceleni şi oameni de rând de pe aceleaşi meleaguri, ba chiar cu o plauzibilă descendenţă dintr-un vicerege al Mexicului.

O veritabilă epopee, reiau foarte pe scurt, dar plecând de departe, pentru că, oarecum circular, „totul se leagă”.

Pe la jumătatea secolului al XIX-lea, italianca Maria Parisi se căsătoreşte, la Istanbul, cu maltezul Xaverio/Xavier Calleya, cetăţean englez (pe atunci, Malta era parte a Regatului Unit) cu origini spaniole, dintr-o familie de cavaleri de Malta. Au patru copii. Al treilea dintre ei, Octave (la pagina următoare, la maturitate), născut în 1869, urmează profesiunea tatălui, arhitectura, şi face studii la Istanbul şi apoi la Paris. Spre finalul secolului, tânărul arhitect ajunge în România, la Câmpulung, adus de colegi de facultate de prin partea locului. Printre ei, Traian Săvulescu, prin intermediul căruia primeşte o comandă, pentru proiectarea unui cavou de familie, în Pietroşani, pe Râul Doamnei. Comanditar, Zoe Andreescu Baldovin, o tânără musceleancă născută într-o familie modestă, dar născută „cu stea în frunte” – povestea e de tot interesul, spun doar că, într-o întâmplare cu „haiduci” cu pistoale în mâini, îi salvează viaţa boierului Baldovin, în casa căruia trăia împreună cu mama ei, este adoptată de boier şi îi moşteneşte averea. Consecinţa se întrevede deja: cei doi, exoticul arhitect şi bogata romăncuţă se căsătoresc. O căsnicie de succes, curând averea creşte, arhitectul construieşte case la Câmpulung şi Bucureşti (câteva încă mai sunt în picioare), au opt copii dintre care vor trăi şase. Unul dintre aceştia este Mihai, tatăl maestrului Octav Calleya – care moşteneşte, aşadar, numele bunicului. Dar, până atunci, alte detalii (unele argeşene!): în 1906, Octave Calleya, prin decret regal, devine cetăţean român.

La câţiva ani după aceea, cumpără pădurea Tămaşului, din comuna Cicăneşti-Argeş, vreo mie de hectare. Construieşte acolo o fabrică de cherestea, construieşte o cale ferată din Tămaş până în Albeştii de Argeş, pentru a transporta cheresteaua la Curtea de Argeş. Dispar amândouă, fabrica şi calea ferată, după vreo două decenii. Octave Calleya moare în 1927, este înmormântat în cavoul pe care el însuşi îl proiectase, la Pietroşani. Vine Al Doilea Război Mondial, vin comuniştii la putere, vin şi la Pietroşani, o alungă pe Zoe Baldovin Calleya, după ce o forţează să le doneze averea, ard conacul…

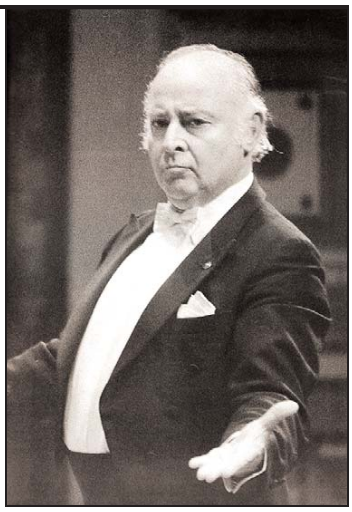
Se întâmpla în 1947. Octav Calleya se născuse deja, în 1942, pe 28 noiembrie, la Chişinău, unde tatăl său, Mihai Calleya, fusese trimis, ca inginer de poduri şi şosele ce era. Vremuri „roşii”, vremuri grele pentru românii cu „origini burghezo-moşiereşti”. Fraţii Calleya au de suferit, cu excepţia inginerului Mihai Calleya, toţi ajungând în închisori, unii pleacă ulterior din ţară. În 1955 moare şi răzbătătoarea Zoe, este înmormântată la Bucureşti.

La opt luni de la naştere, deci în 1943, familia Mihai şi Angela Calleya (tot „regăţeancă” ajunsă la Chişinău alături de părinţi) se refugiază la Craiova (se pare că aici au primit „repartizare”, posibil chiar de la mareşalul Antonescu), de teama sovieticilor, care se apropiau.

Datele de până acum şi, desigur, multe alte amănunte pot fi găsite în cartea *Al vostru, tata,* scrisă de Mihai Calleya între 1974-1986, apărută la Editura Aritmos, Bucureşti (fără an), sub îngrijirea Mariei Calleya, pianistă şi poetă, sora protagonistului nostru. Pentru „afacerea Tămaş” se poate consulta monografia *Comuna Cicăneşti, judeţul Argeş. File de istorie* de Spiridon Cristocea şi Marius Păduraru, Editura Ordessos, Piteşti, 2009.

De aici înainte, voi folosi volumul lui Ion Munteanu (scriitor, doctor în filosofie, profesor la Universitatea din Craiova) *La pupitrul vieţii… Octav Calleya. Ghid de sociologia muzicii,* Editura Sim Art, Craiova, 2009 (apărut şi în spaniolă, în traducerea lui Geo Constantinescu, sub titlul *En el atril de la vida… Octav Calleya*, Fundacion Malaga, 2013). Cartea este un amplu interviu, „de tip povestea vieţii” (nota de la pag. 19), demarat pe 26 decembrie 2008, cu patru texte de introducere, semnate de Antonie Solomon, primarul Craiovei („Octav Calleya, autentic fiu al Craiovei”), Doru Popovici, compozitor şi muzicolog („Un *narcotizant* şef de orchestră”), Teodor Costin, dirijor, fost director al Filarmonicii „Oltenia” („Un artist implicat…”), respectiv, Gheorghe Fabian, critic muzical, fost secretar artistic şi director al Filarmonicii „Oltenia” („Nobleţe şi eleganţă…”). Am reluat titlurile pentru că sunt ilustrative pentru imaginea/prestigiul în „cetate” şi în breaslă ale intervievatului, cu acelaşi motiv reiau titlurile celor opt capitole ale cărţii: *Începuturile craiovene ale unui destin muzical exemplar; De la plecarea din Craiova la plecarea din ţară, via Viena; Rătăcirea în neant, primele incertitudini; Spania, ţara adoptivă; Călător cu bagheta, pe meridianele lumii; Despre arta dirijorală. De la „a învăţa” până la „a-i învăţa pe alţii”; Muzica este o magie care ne apropie pe unii de alţii şi pe toţi de Dumnezeu; Viaţa, ca o sală de concerte.* (O Addenda, cu numeroase imagini de afişe, extrase din ziare, extrase din corespondenţă, autografe şi diverse documente completează cartea, alături de multe fotografii de familie şi profesionale, precum şi o bogată bibliografie.) Toate citatele care urmează sunt din această carte.

O carte care se poate parcurge ca un roman, chiar dacă are şi „aparat critic”, ample note de subsol, referinţe. Un roman cu un „personaj central” pregnant conturat, cu personalitate puternică, reflexiv şi tenace, conştient de *menire* („La 14 ani mi s-a aprins flacăra vocaţiei pentru dirijat, deşi, până în momentul acela, cântasem la pian, cântasem în cor, deci cu vocea, dar şi la vioară, în orchestră sau ca solist, făcusem balet… – pag. 45), privind lumea cu înţelegere seniorială, dar cu exigenţă, exigent totdeauna cu sine („Nu am fost niciodată mulţumit cu ceea ce realizasem până atunci, dorindu-mi de fiecare dată mai mult, mai mult, întotdeauna ţintind precum săgeata… Săgetătorului, cât se poate de sus: *Per aspera ad astra…*” – pag. 54, „adică *pe căi anevoioase se ajunge la stele,* care este de fapt reflexul vieţii, acesta fiind dictonul meu preferat, scris pe toate caietele mele, din acea perioadă, pe prima pagină.” – pag. 25), cu umor şi afecţiune, mai ales pentru colegi, prieteni, contemporani de mai demult, fără a omite micimile şi răutăţile celor cu care a avut de a face, de la activiştii de partid la colegii de profesie, instrumentişti, dirijori, impresari, chiar până la… Sergiu Celibidache, geniul „rău de gură”, al cărui elev informal a fost, după absolvirea Conservatorului bucureştean (1961-1966, plus doi ani, aproape exmatriculat în primul an din cauza „originii nesănătoase”, salvat de relativa deschidere ideologică din 1962), urmat de o bursă la Academia de Muzică din Viena.

→

***

Dubla sacrificare a lui Eminescu, apărută în mai multe ediţii succesive (1997, 1999, 2000, cu prefaţa Zoei Dumitrescu-Buşulenga şi cu o scrisoare-postfaţă a lui G. Munteanu), pune în discuţie drama eminesciană a ultimilor ani de viaţă. „28 iunie 1883 – afirmă Th. Codreanu în consens cu Ovidiu Vuia şi N. Georgescu – este cheia hermeneutică pentru istoria românească modernă şi ea marchează înlăturarea lui Eminescu de la făurirea destinului românesc.” Considerat „coloana de susţinere a culturii naţionale”, Th. Codreanu are un adevărat şi meritat cult pentru „românul absolut” (Petre Ţuţea). Apelând la opiniile unor psihiatri contemporani privind noua concepţie despre nebunie, Th. Codreanu nuanţează ideea „dublei sacrificări”, aducând în discuţie drama existenţială a Poetului, ca a oricărui mare creator, dar şi dramatismul conjunctural al celor din jurul său, lansând „metoda dublului referenţial” în *Mitul Eminescu* (2004), *Eminescu în captivitatea „nebuniei”* (2011, 2013), *Eminesciene* (2012), *Hyperionice* (2019).

Deranjat de afirmaţiile lui H.-R. Patapievici privitoare la Eminescu („ca poet naţional, Eminescu nu mai poate supravieţui, deoarece noi azi ieşim din zodia naţionalului”, şi, ca atare, „cadavrul din debara” trebuie aruncat la coşul de gunoi al istoriei), sau ale celor de la *Dilema*, nr. 265/27 feb.-5 mart. 1998 (Cezar Paul Bădescu, T.O. Bobe, Cristian Preda, Z. Ornea, Moses Rosen, I.B. Lefter, Mircea Cărtărescu, Radu Pavel Gheo etc.), Theodor Codreanu foloseşte benefic erudiţia şi spiritul polemic, devine imbatabil în combaterea „noii sperietori ideologice numită political correctness”, care, neacceptând dialogul, „sfârşesc triumfători prin a pune etichete”, în ultimele decenii Eminescu fiind „supus unui veritabil bombardament de către cei atinşi de sminteala beţiei de cuvinte”; în zadar însă, căci „Eminescu este peste mode şi timp”, concluzionează Th. Codreanu în *Eminescu „incorect politic”* (2014). Idei pertinente găsim şi în alte cărţi pe aceeaşi temă: *Controverse eminesciene* (2000), *Eminesciene* (2012), *Basarabia eminesciană* (2013, 2018), *Fragmente despre Eminescu* (2017), *Hyperionice* (2019), îndreptăţind afirmaţia lui Mihai Cimpoi despre Th. Codreanu: „Un hermeneut modern, dotat cu un instrumentar nou, pe potriva textului descifrat. Spiritul polemic se aprinde cu o forţă nimicitoare când e vorba de apărarea adevărului şi punerea Poetului în lumina adevărată a documentului şi interpretării etice şi valorii juste.”

Aprecieri similare au mai exprimat: Adrian Marino, E. Todoran, Ioana Em. Petrescu, Al. Piru, Solomon Marcus, Constantin Cubleşan, Val. Condurache, Al. Dobrescu, I. Filipciuc, acad. Petru Soltan, Cezar Ivănescu, Dan Mănucă, Nicolae Rusu, Gr. Vieru, Nicolae Dabija, Adrian Dinu Rachieru, Ion Rotaru, Viorel Dinescu, M.R. Iacoban, Marian Popa, Ion Beldeanu, Nicolae Mecu, Ana Bantoş etc.

Este, cred, inutil, să enumerăm premiile şi distincţiile primite de Theodor Codreanu; ele sunt numeroase şi sunt emanate de reviste, instituţii sau organisme naţionale şi internaţionale de prestigiu. Voi menţiona, totuşi, Premiul „Titu Maiorescu” pentru Istorie şi Critică Literară al Academiei Române, pentru cartea *Ion Barbu şi spiritualitatea românească modernă. Ermetismul canonic* (2011, acordat în 2013), dar şi două premii ale Uniunii Scriitorilor, Filiala Iaşi. Îi lipseşte, în opinia noastră, doar un titlu academic, binemeritat pentru întreaga sa operă literară, numeroasă, cu reale şi pertinente contribuţii întru apărarea neamului şi al valorilor culturii autohtone, cu spirit critic şi obiectiv, uneori chiar polemic când e cazul.

Seniori ai culturii

De fapt, s-a „ţinut după Celibidache, ca student la Viena, dar şi mai târziu, prin toată Europa, patru ani de zile" (pag. 128), apoi a mers în Italia, la Franco Ferrara: „În toată perioada aceea de pregătire a generaţiei mele, toţi cei cu adevărat interesaţi de a aprofunda această artă, dintre tinerii dirijori de oriunde, ştiau că există trei şcoli importante: cea a lui Hans Swarowsky de la Viena, cea a lui Sergiu Celibidache de peste tot în Europa, şi cea a lui Franco Ferrara, din Italia, şi, cel puţin din punct de vedere strict pedagogic, trebuiau toate frecventate." (pag. 231)

Profesorul de psihologie Ion Munteanu îşi explică într-o întrebare-comentariu (pag. 49, 50) aspiraţiile şi realizările tânărului care avea să ajungă maestrul omagiat de astăzi: „Vocaţia dumneavoastră nu putea să apară din senin, la întâmplare, ci ea are legătură cu tot ceea ce înseamnă istoria familiei dumneavoastră, cu normele, valorile şi principiile acesteia, rezultate din poziţia socială şi preocupările intelectuale, artistice, ale bunicilor, străbunicilor, părinţilor şi fraţilor părinţilor dumneavoastră. Astfel, chemarea spre artă, în general, spre muzică aţi avut-o dintotdeauna în dumneavoastră, ea fiindu-vă transmisă din generaţie în generaţie, în familia dumneavoastră care include spanioli rătăcitori şi cetăţeni englezi – cavaleri de Malta, viceregi ai Mexicului, arhitecţi renumiţi la Istanbul şi Bucureşti, moşieri români cu simţul onoarei şi al datoriei, secretari literari la teatru, magistraţi, ingineri. (…) Eraţi programat, prin toate aceste determinări istorice şi biografice, prin educaţie şi instrucţie, pentru a vă situa în vârful ierarhiei în orice domeniu v-aţi fi gândit să activaţi. Aprioric, aţi fost condamnat la un destin de excepţie şi nu v-aţi fi putut sustrage acestor *habitusuri…*"

După bursa la Viena, revine în ţară, în 1971, are dificultăţi supărătoare în a-şi găsi un loc potrivit pregătirii şi aspiraţiilor sale în Bucureşti, încearcă şi la Târgovişte, iar în 1973 pleacă spre Malaga, oraşul destinului său, unde primise o invitaţie, pentru a dirija un concert. În 2003, la Malaga i „s-a organizat o manifestare omagială, sub semnul cifrelor 60-30-20: (…) 60 de ani de viaţă, 30 de ani de la primul concert dirijat aici şi 20 de ani de când a fost numit profesor universitar." (pag. 118)

Palmaresul muzicianului este impresionant. A dirijat în multe dintre ţările Europei, în Americi, Africa de Sud, Asia. A şi compus. A primit premii, onoruri. (În particular, Primăria Craiova, la 28 octombrie 2008, i-a acordat o diplomă pentru „Talentul de excepţie prin care daţi viaţă valorilor universale ale muzicii clasice şi pentru faptul că purtaţi spiritul Craiovei în lume, pe aripile muzicii".) Are discipoli în multe ţări. Săgetătorul ţintind mereu mai sus are motive temeinice de *a privi înapoi cu seninătate* şi cu justificată mândrie: „Statusul meu actual este de interpret dirijor, cuprinzând toată aria dirijorală: de orchestră, de operă, de cor. Le-am făcut pe toate, la care se adaugă componenta pedagogică, eu funcţionând de peste douăzeci şi cinci de ani ca profesor universitar în Spania, în prezent fiind şef de catedră la Conservatorul Superior de Muzică din Malaga. Continui să dirijez, ca dirijor invitat, în multe oraşe ale lumii şi, totodată, să fac cursuri de dirijat de orchestră, în afara celor prevăzute în programele de învăţământ universitare, în alte ţări decât Spania. Particip şi la conferinţe internaţionale pe teme de specialitate, în jurii, la concursuri de dirijat şi la alte multe activităţi. Preocuparea mea actuală, cea mai importantă, este aceea de a crea o asociaţie muzicală cu caracter internaţional, cu sedii la Malaga, Craiova şi Chişinău, care să urmărească formarea şi susţinerea tinerilor dirijori în demersul lor de afirmare." (pag. 21)

Malaga, Craiova, Chişinău! Semnificativ *pod muzical/cultural,* semnificativă acoladă biografică. Prilej pentru a sublinia permanenta promovare în lume a muzicii româneşti, începând cu George Enescu. „Am multe motive pentru care mă simt bine în muzica acestui mare compozitor român. (…) Operele târzii ale lui George Enescu sunt foarte complexe. Capodopera lui, opera *Oedip*, dar şi alte lucrări de maturitate, reprezintă valori incontestabile. (…) Enescu era un compozitor care scria greu, analiza foarte mult fiecare notă pe care o punea pe portativ, o cântărea cu atenţie. Genial şi absolut original este al său *Preludiu la unison*, din prima *Suită pentru orchestră*. Gândiţi-vă că numai la opera *Oedip* a lucrat douăzeci şi cinci de ani." (pag. 266) De fapt, chiar dacă, pentru a se căsători în Spania, maestrul a trebuit să renunţe la cetăţenia română, el a rămas mereu român. „Am fost întrebat deseori: ce am luat cu mine după ce am plecat din ţară? Şi am răspuns, generic, că, la orice plecare, luăm cu noi acele rădăcini spirituale bazate pe muzică, poezie şi mit. Or, spiritualitatea noastră românească este bazată pe folclor, genul cel mai reprezentativ fiind doina. Am văzut spanioli cu lacrimi în ochi ascultând doinele româneşti pe care eu le puneam la conferinţe sau la serate muzicale, interpretate la nai de fostul meu coleg de facultate, prietenul Gheorghe Zamfir, sau *Balada* lui Ciprian Porumbescu, interpretată la vioară de Ion Voicu." (pag. 267) Şi, mai spre finalul cărţii (pag. 326), conclusiv: „Referitor la România, iubesc valorile noastre spirituale exprimate în forme diferite de marii noştri oameni de cultură, din toate domeniile. Ar fi suficient să spun *Luceafărul* sau *Mioriţa* ... Mioriţa este şi numele casei mele din Spania, este clar de ce; dar şi pentru că, în pribegia *aventurii* mele muzicale, de foarte multe ori *am fost ciobanul urmărit pentru oile mele mândre şi cornute*. Din Spania apreciez cel mai mult naturaleţea umană şi firescul relaţiilor dintre oameni şi, de ce nu, surprinzătoarea lor mentalitate şi formă de a înţelege şi a trăi viaţa."

Bunicul, Octave Calleya

Cartea este, spuneam, ca un roman autobiografic, provocat de „domnul întrebător", dezvăluind complexitatea unei personalităţi împovărate de darurile genetice ale „părinţilor din părinţi", combinaţie de neamuri, combinaţie de ranguri, deloc palidă în această alchimie fiind ţărăncuţa dintre muscele, bunica Zoe. Cartea mai este şi o splendidă pledoarie pentru muzică, pentru autenticitatea de sine, pentru tenacitate şi respect faţă de rădăcini.

Dar, celebru, aplaudat, cu flori în braţe, cu reflectoarele aţintindu-l, maestrul pare, totuşi, singur şi trist. Oamenii mari au sufletele (aripi de albatros?) prea încăpătoare pentru a nu fi trişti… O mărturiseşte, la pagina 273: „Este un alt aspect, acela al singurătăţii interioare a artistului, de care trebuie să ţinem cont. Acest sentiment al artistului nu poate fi înlocuit, este un gol pe care nimeni şi nimic nu-l poate umple. Un artist, fie el din lumea teatrului, a operei, a muzicii de orice fel, imediat după ce şi-a terminat de interpretat actul artistic pe scenă, la care participă cu toată fiinţa sa interioară, rămâne singur. Absolut singur!

[Ion Munteanu] Cu toate aplauzele din public, maestre? Cu tot pelerinajul de la cabine, imediat după spectacol? Cu toate solicitările de autografe?

Cu tot, cu tot... Toate acestea nu ajung să umple acest sentiment de însingurare al artistului. Este ca şi cum s-ar fi stins pe scenă, cu ultimele acorduri ale orchestrei. Deşi participă la tot ceea ce se desfăşoară după concert, felicitări pe care le primeşte de la public, de la membrii orchestrei etc., el este de fapt absent, se află în cu totul altă parte. Este singur, singur, cu toată mulţimea care îl înconjoară."

O singurătate-tristeţe atenuată însă de iubirea faţă de semeni, pentru că „omul nu este ceea ce crede că este, ci se defineşte prin ceea ce face", iar „tot ce întreprinde cineva din iubire faţă de semeni este definitoriu pentru condiţia umană." (pag. 325)

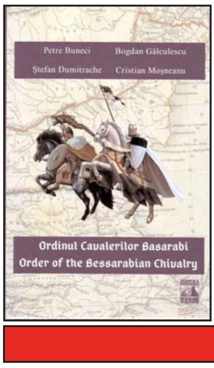
Un om adevărat este maestrul Octav Calleya!

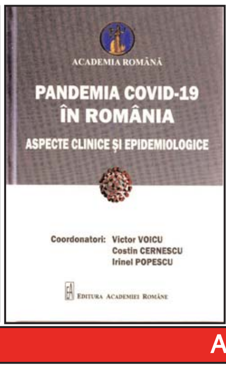
Post scriptum: Pentru că *totul se leagă,* aceste rânduri sunt semnate de un cicăneştean care ştie pe unde încă se mai văd fundaţia fabricii de acum 100 de ani şi picioarele podurilor pe care trecea pe atunci trenul spre Tămaş… Sper să le pot arăta cândva şi nepotului proprietarului lor. (Gh. PĂUN)

Semn(al) de carte

Petre Buneci, Bogdan Gâlculescu, Ştefan Dumitrache, Cristian Moşneanu, ***Ordinul Cavalerilor Basarabi/Order of the Bessarabian Chivalry,*** **Editura Neverland, Bucureşti, 2020**

În lucrare se face o analiză interdisciplinară ce are la bază mai multe paradigme conexe ale cunoaşterii, astfel încât Ordinul Cavalerilor Basarabi reprezintă o pecete sau o mantie care învăluie trecerea prin veacuri a ordinelor iniţiatico-cavalereşti şi secrete ce-şi au originea în spaţiul carpato-danubiano-pontic. (…)

Lucrarea are un caracter istoric, dar vine şi cu expuneri de simbolistică şi ezoterism, iar din interpretarea descoperirilor arheologice privind cultele iniţiatice dacice găsim similitudini între simbolistica acestora şi cea templieră. Este prima lucrare care vorbeşte despre acest spaţiu ca unul de început al cavalerismului, cât şi despre participarea românilor la prima cruciadă.

Am considerat că există documente ce prezintă o legătură între Ordinul Templier şi înfiinţarea Ţării Româneşti, iar că Negru Vodă nu a fost un simplu conducător şi că a fost un mare iniţiat. De fapt, s-a făcut cea mai completă şi complexă analiză a simbolisticii mormântului lui Negru Vodă, prezentând aspecte inedite. (…)

Am considerat necesar ca această lucrare să apară şi în limba engleză, pentru a fi cunoscute publicului larg, nu numai din România, ci şi din străinătate, multe lucruri necunoscute până în prezent. (Autorii, în Cuvânt-înainte)

Acad. Victor Voicu, Costin Cernescu, Irinel Popescu, coordonatori, ***Pandemia Covid-19 în România. Aspecte clinice şi epidemiologice,*** **Editura Academiei Române, Bucureşti, 2020**

O carte cuprinzătoare (446 de pagini), tehnică, scrisă de 45 de profesionişti, „o sinteză a modului în care s-a desfăşurat pandemia Covid-19 pe teritoriul României, pe baza datelor de care dispunem până la această oră [la jumătatea lunii iulie 2020].

(…) Sperăm că lucrarea de faţă să fie de folos în primul rând factorilor politici, care, de multe ori, puşi în faţa unor decizii dificile, resimt lipsa unui suport ştiinţific adecvat. În egală măsură, însă, punem aceste date la dispoziţia tuturor celor interesaţi, specialişti în domeniul epidemiologiei şi bolilor infecţioase, medici şi asistenţi de toate specialităţile, studenţi la medicină şi chiar a publicului larg, care vrea să cunoască mai multe despre fenomenul Covid-19.

(…) Metodele de prevenţie care şi-au dovedit eficienţa, precum şi metodele de tratament care au fost validate de studii ştiinţifice vor fi regăsite în capitolele cărţii.

De asemenea, cititorii vor găsi o analiză privind eficacitatea unor vaccinuri care, cu siguranţă, vor apărea în curând pe piaţă." (Coordonatorii, în Prefaţă)

De vorbă cu pictoriţa Galina Vieru

Raia ROGAC

Motto: Casele îmbrăcate în ii albastre, albe, cu margini de cer, sunt slăbiciunea şi dragostea mea. (Galina Vieru)

Raia ROGAC: *Dragă Galina, sunt încântată să realizăm această convorbire de suflet, chiar şi de la distanţă, din cauza condiţiilor impuse de pandemie. Am vizionat recent online o bună parte din lucrările tale şi m-au impresionat tematica, paleta bogată a culorilor, de asemenea, genurile şi tehnicile de realizare a acestora. Vieru e o viţă de neam românesc care, de o parte şi alta a Prutului, a lansat personalităţi notorii pe arena culturală. Să vedem cum şi când l-ai cunoscut pe marele Igor Vieru, care are descendenţi în arta plastică în trei generaţii. Mi-ai spus la telefon că erai elevă pe-atunci, când ai auzit de creaţia lui, dar aplecarea către pictură deja se conturase. Rămâne a fi un model pentru Galina Vieru? Îmi amintesc că acum vreo doi ani, fiind în troleibuzul nr. 24, în apropiere de strada care poartă numele remarcabilului plastician, am auzit cum discutau aprins un grup de tineri, iar la un moment dat unul întreabă cine-i Igor Vieru, iar un altul, cu aer de mare cunoscător, îi răspunde: Cum nu ştiţi? E fiul lui Grigore Vieru. Apropo, vreau să amintesc aici despre câteva cărţi pentru copii care îi familiarizau pe micuţi cu poezia şi ilustraţiile lui Grigore şi Igor Vieru. Pentru preşcolari, cea mai îndrăgită carte a fost şi este* Duminica cuvintelor, *apărută în 1969 la Editura „Lumina", la care au colaborat cei doi maeştri. În 1970, acestor doi mari coloşi li s-a alăturat un al treilea – Spiridon Vangheli, pentru a scoate la lumina tiparului la aceeaşi editură şi a le pune în braţe micuţilor din clasa întâi* Abecedarul. *Ai văzut, ai învăţat din aceste cărţi? Eu cred că după apariţia lor (au cunoscut numeroase ediţii) aproape nu există copil în R. Moldova care să nu le fi cunoscut. Păcat că unii tineri au memorie scurtă.*

Galina VIERU: Pretutindeni am fost întrebată de mulţi dacă sunt rudă cu marele artist plastic Igor Vieru sau cu poetul Grigore Vieru. Regret că nu l-am cunoscut personal pe primul, dar port o admiraţie aparte pentru creaţia lui. Lucrările sale au o încărcătură aparte, iar grafica de carte e plină de seninătate şi frumos, de simboluri, de metafore, de acorduri cromatice deosebit de fine.

Am avut norocul să-l cunosc pe marele poet Grigore Vieru la una din primele expoziţii de grup, pe care am vernisat-o împreună cu câteva colege, în 2007, la Casa Limbii Române. S-a bucurat pentru noi, ne-a lăudat ca pe nişte copii care aveau mare nevoie de curaj şi apreciere. Îmi amintesc de privirea lui nostalgică de poet care întreaga viaţă a visat la Unire, la o Românie Mare, la reîntregirea neamului românesc. Încet, timid, aproape la ureche, i-am şoptit că mai scriu şi poezii, şi luminiţa din ochii poetului s-a aprins. Acea întâlnire mi-a dat aripi şi m-a făcut mai încrezătoare, mai sigură, mai hotărâtă, deoarece oamenii mari te fac să te ridici spre culmile înţelepciunii mai uşor.

Creaţia mea poartă acelaşi mesaj de identitate naţională, de suflu românesc, de oameni care trăiesc, creează şi se roagă, în speranţa că ne vom reuni. Despre cele două cărţi… Sigur că le-am citit cu mare plăcere. În genere, am îndrăgit cărţile ca pe nişte buni prieteni de mică, pentru că ele îţi umplu sufletul de bucurie. Citindu-le, înveţi să zbori spre alte lumi, cunoşti noi trăiri, iar ilustraţiile te poartă de mână prin lumi paralele, fiind aproape de sufletul şi fantezia artistului care le-a creat. Tocmai de aceea am ajuns să ilustrez cărţi, să dau aripi textelor, să pot dărui copiilor plăcerea de a lectura şi prin căldura şi lumina culorilor.

R.R.: *Am înţeles că din familie ai avut îndrumători pictori. Evident că aceştia te-au încurajat. Dar părinţii?*

G.V.: Port cu mândrie numele Vieru, deoarece vin dintr-o viţă de artişti. Tatăl meu desena, picta cu multă măiestrie, scria cu peniţa foarte frumos toate caracterele de litere şi o viaţă întreagă a învăţat copiii satului matematica şi arta de a simţi linia, culoarea, forma. Fratele tatălui şi fratele bunicului au fost pictori. Copiii lor au devenit artişti. Mulţi verişori, unchi, au moştenit acest dar, precum şi noi, cele trei surori din Puţintei. Deoarece vremurile au fost şi din cele vitrege, unii fraţi ai străbunilor, ai buneilor au plecat prin lume, în diferite părţi, unii dintre ei şi-au găsit rostul şi fericirea în România. Sub teiul din ogradă, mama scria poezii şi citea, citea, citea. Mi-o amintesc mereu cu cartea în mână, cu ochelarii pe năsuc şi cu munţi de caiete de controlat. A predat în aceeaşi şcoală cu tata limba şi literatura română. Era foarte talentată! Recita frumos, cânta la acordeon, dansa minunat, scria, desena foarte frumos, broda mereu flori pe albul pânzei, ba chiar şi portretul lui Eminescu l-a brodat şi sădea în inimile elevilor seminţele limbii române. Ograda noastră cu leagăn, tei, iasomie, casa cu maci, lacul din grădină, au fost Raiul meu, care m-a învăţat să iubesc frumosul oriunde şi oricând.

Nota red.: reamintim cititorului că numărul anterior al revistei a fost ilustrat cu lucrări ale Galinei Vieru.

R.R.: *Eşti absolventa Universităţii Pedagogice de Stat „Ion Creangă", Facultatea Arte Plastice şi Design, specialitatea Arta Decorativă. Aici cine te-a ghidat în miracolul şi splendorile artei? Până la renaşterea naţională, doritorii de a însuşi arta plastică făceau studii în Uniunea Sovietică, în diferite oraşe. Chiar nu ştiu dacă în programele de studii erau incluşi şi marii pictori din România, acum cred că aţi avut posibilitatea să-i cunoaşteţi pe N. Grigorescu, Ş. Luchian, N. Tonitza şi alţii.*

G.V.: Am urmat studii în domeniul artei decorative, deoarece la admitere, mie, absolventei fără studii la vreun liceu de arte, mi s-a spus că nu am şanse de a reuşi la buget, la pictură. Nimeni nu ştia că şcoala mea de arte a fost familia care m-a învăţat mult mai mult. Atelierul unchiului Evgraf, care era pictor, îmi stătea la dispoziţie, în plus, făceam cu tata exerciţii zilnice la desen, de asemenea, modelam, însuşeam culorile, genurile, admiram cu drag şi mândrie lucrările fratelui bunicului, Gavril Vieru, şi a fiicei sale, din albumele lor de artă. Ei au fost artişti foarte cunoscuţi în Belarus. Acest anturaj de oameni care purtau în sine un fir de har ce cobora de la Dumnezeu, m-a făcut să iubesc atât de mult pictura, încât studiile de licenţă în artă decorativă doar au accentuat tendinţa mea de a îmbrăţişa un destin plin de culoare. Masteratul l-am făcut în pictură. De atunci, fiecare zi din viaţa mea mă îndeamnă să pictez.

Marii pictori români au fost în programul meu de studii şi am avut noroc de profesori foarte buni la Universitate, dintre cei care şi-au făcut studiile la Moscova, Leningrad, Tbilisi, dar purtau o dragoste aparte pentru arta românească. Când am ajuns pentru prima dată la Bucureşti, în 2014, venită după un premiu important pentru poezie, primii paşi i-am făcut spre Muzeul de Artă şi spre Muzeul Satului. Când am rămas faţă în faţă cu picturile lui Luchian, unul din artiştii mei preferaţi, Tonitza, Grigorescu, Ţuculescu, Petraşcu..., fiind singură în muzeu, am savurat acea muzică din liniştea culorilor, acea armonie de nedescris, acel colorit care tămăduieşte sufletul... Apoi o zi întreagă mi-am plimbat paşii şi ochii prin cel mai frumos sat din Bucureşti. Acolo am simţit că ceea ce văd, de fapt, îmi curge prin sânge, că ceea ce simt e bucuria de a reveni Acasă, în România mea.

R.R.: *Când ai avut primul vernisaj, după masterat?*

G.V.: După masterat am expus în multe expoziţii de grup, uneori cu selecţii de lucrări destul de bunicele, adică mari. Primul vernisaj personal, doar al meu, a fost în 2012, cu genericul *Sonata luminii,* la un an după ce tatăl şi mentorul meu s-a transformat în stea. Tare mi-am dorit să-l am alături, să-l bucur, dar nu am reuşit... Întotdeauna a fost mândru de mine şi acum îi sunt foarte recunoscătoare, pentru că asta m-a ajutat, m-a încurajat, m-a ridicat când am căzut, m-a adus aici, azi, în faţa dumneavoastră.

R.R.: *Câte expoziţii personale ai reuşit să organizezi?*

G.V.: Treisprezece. De 13 ori mi-am deschis fereastra pieptului pentru iubitorii de artă, m-am destăinuit şi am povestit prin pictură dragostea şi trăirile mele, de 13 ori m-am văzut fără oglindă, dar mult mai profund. Acum coc a 14-a pâinică de suflet. În 2014 am vernisat expoziţia *Cerul casei mele,* la Bucureşti. Îmi place acest joc de cifre.

R.R.: *Nu sunt sigură, dar îmi pare că ai expus la început la Biblioteca „Onisifor Ghibu" sau la Biblioteca Municipală „B.P. Hasdeu"?*

G.V.: Ah! bibliotecile, sunt locurile unde pictura e cuprinsă de/şi în cărţi, iar liniştea vieţilor scrise trece prin lucrări, făcându-le şi mai frumoase. Prima expoziţie personală a fost la Biblioteca Naţională a Moldovei, apoi au urmat altele la Biblioteca Municipală „B.P. Hasdeu", la Biblioteca „Alba Iulia" din sectorul Buiucani al Capitalei, apoi iar la Biblioteca Naţională etc.

R.R.: *Adori să participi, după cum am observat din CV, la taberele de creaţie de acasă, dar şi din afară. Care a fost cel mai impresionant periplu, poate nu chiar pe mări şi oceane, dar în mediul pur natural cu subiecte atractive?*

G.V.: Taberele unesc, ca-ntr-o paletă culorile, mai mulţi artişti. Lucrând cot la cot cu pictori care vin de pe alte continente, din alte culturi şi religii, încerci lumea la gust, o simţi mergând lângă tine, o cuprinzi, o vezi cum gândeşte aici, acum, sub acelaşi cer şi acoperiş. E un schimb de bucăţi de pită, coapte din boabe diferite, dar la acelaşi foc. Precum cele mai mari culturi din lume au elemente împrumutate, sau preluate, sau moştenite de la altele, poate cu totul diferite, astfel şi noi la tabere ne completăm reciproc, ne facem mai bogaţi prin noi experienţe şi trăiri de înaltă intensitate. Prima tabără de creaţie din România, cred, a fost cea mai frumoasă! Pe lângă locurile atât de pitoreşti pe care le-am cunoscut, mi-a dăruit adevăraţi prieteni, cu care ne întâlnim aproape an de an, în acelaşi minunat Câmpulung Muscel, la aceeaşi cafenea cu dulciuri, „Iepuraşul". Acest orăşel ţine în palme o arhitectură deosebit de fină, case de patrimoniu, adevărate bijuterii arhitecturale. Le pictez periodic, le scriu, le duc în mine ca pe nişte cuiburi de Soare. Iar Culoarul Rucăr – Bran, drumul spre prima mea tabără peste Prut, îmi fură ochii în orice anotimp şi mă convinge iar şi iar că Raiul e în preajma noastră.

R.R.: *Se vede în picturi o inspiraţie multiaspectuală din creaţia populară. Cât de greu e să mai găseşti astăzi pe viu aceste case modeste în albastru de Voroneţ, pe care le pictezi – aprecierea este a acad. Nicolae Dabija – cu prispe şi pridvor, cu liliac în prag şi nuc la poartă? În satul Puţintei sunt puţine sau mai multe ca în alte localităţi? De fapt, acest stil arhitectural e caracteristic pentru zona de centru. Ştiu că ai mare dragoste pentru satul natal, exprimate în picturi, dar şi în versuri, adică Dumnezeu de două ori ţi-a pus mâna pe cap…*

G.V.: ...şi încă de două, căci mi-a dăruit doi copii minunaţi! Pe Flavius Corneliu şi Stelian Florentin.

R.R.: *Sunt frumoase aceste nume, constituind un dublu botez, ceea ce presupune un dublu noroc în viaţă pentru cei care le poartă, în realizările profesionale pe viitor.*

Podul de reviste

G.V.: Mă bucur de aprecierea dumneavoastră şi sper să devină realitate acest pronostic. De când am devenit artist, mă duc acasă, în satul natal, cu mai mult dor şi nostalgie, cu un sentiment pe care nu prea pot să-l definesc, probabil culoarea face asta. Am descoperit noi case vechi în sătucul meu, spun aşa, deoarece nu le ştiam pe când eram copil, mi-au ieşit în drum acum. Fiind mică, tare mai eram zbânţuită, mă urcam şi pe biserică dacă nu mă vedea mama, dar nu prea hoinăream prin toate colţurile satului. Oamenii ce treceau pe la noi la poartă, întotdeauna, mai toţi priveau în ograda noastră, căci era cu adevărat frumos, iar noi nu prea aveam curajul de a scotoci cu ochii prin alte gospodării, sau unele garduri erau prea înalte. Acum, după ani de căutări, fiecare element ce poartă în sine frumosul, zărit de după pomi sau ziduri, îl pescuiesc şi uneori îl pictez. Fiecare casă care povesteşte despre cine suntem noi de fapt îşi găseşte viaţă nouă în pânzele mele. Azi am curajul să privesc printre gard, să mă urc, dacă trebuie, să întreb, să culeg aceste bijuterii de humă, de peste tot, căci mai au puţin să ne încânte ochiul, se prea poate ca în viitorul apropiat să nu mai fie.

R.R.: *În legătură cu aceasta, îmi amintesc un episod din biografia lui Igor Vieru, când a găsit un minunat covor naţional vechi, dar imposibil de restaurat. Atunci a căutat un iscusit meşter popular de covoare care a alcătuit floarea covorului, aşa se numea modelul în miniatură după care lucrau ţesătoarele la război. După aceea, a dat viaţă acelui covor vechi, acum el se află la loc de cinste în muzeul care-i poartă numele din satul natal Cernoleuca.*

G.V.: Unii gospodari nici nu ştiu ce comori ascund după poartă, ce simboluri au casele lor, cât sunt de frumoase şi scumpe, din punct de vedere artistic. Mulţi, foarte mulţi îşi urâţesc locuinţele cu „euroreparaţii", aruncând geamuri sculptate în lemn, uşi de patrimoniu, stâlpi de piatră, praguri şi prispe din lemn dantelat... şi le înlocuiesc cu plastic. Dacă aş putea, aş introduce în şcoli o materie nouă, care să înveţe copilul să iubească şi să aprecieze autenticul, să facă diferenţa între frumuseţile moştenite şi noul steril, să opteze pentru lucruri şi valori care duc în sine istoria neamului nostru, să fie patrioţi ai culturii, fideli frumuseţii locurilor în care s-au născut şi trăiesc. Casele îmbrăcate în ii albastre, albe, cu margini de cer, sunt slăbiciunea şi dragostea mea. Am crescut într-o casă mai nouă, dar aceste mici giuvaiere din lut şi paie, acoperite cu stuf, şindrilă sau oale, îmi povestesc atât de mult, sunt ca nişte portaluri în timp care mă duc acasă la străbunei, care mă umplu cu acea căldură pe care o emană lutul încălzit de soare, cu acea lumină din *Casa mare* a lui Ion Druţă, cu şoaptele focului din sobe, cu adierea vântului de după draperii brodate, cu florile ce au rămas a trăi pe pereţi, în covoare, sau în buchete legate la grinzi. Pandemia mi-a dat timp pentru a merge prin satele Moldovei mele după aur pentru suflet. Aici, în fiecare duminică, găsesc acel albastru de Voroneţ, acele prispe şi pridvoare, acele geamuri şi uşi croite din poveşti de lemn, care mă hrănesc cu istorie, cu poezia vieţii de la sat, cu simboluri pe care încerc să le descifrez, pictându-le.

R.R.: *Lucrările consacrate caselor vechi, probabil, alcătuiesc o colecţie întreagă.*

G.V.: Tema arhitecturii tradiţionale este dominantă în creaţia mea de acum. Visez la o expoziţie personală în care casele mele dragi se vor întâlni alături, într-un sat mutat la oraş, dar unul care va rămâne să trăiască în conştiinţa copiilor noştri prin poezie şi pictură. Aş vrea să merg cu acest proiect peste tot în lume, să arăt cât de frumoasă e Moldova mea, să ne cunoască lumea şi din alt punct de vedere, căci până acum doar sărăcia, corupţia, chiar şi covidul ne-au făcut „renumiţi".

R.R.: *Concret, ce stiluri, genuri şi tehnici foloseşti?*

G.V.: Iubesc profund abstracţia, dar nu oricare încercare de a mâzgăli o pânză. Iubesc arta ce dăruieşte adâncime, bucurie ochilor, întrebări, trăiri, iluzii. Poate cândva mă voi dedica acestui gen de creaţie, dar până atunci, vreau să ajung la sufletul privitorului printr-o pictură uşor stilizată, unde realismul coboară din pânze îmbrăcat în propriul meu stil. La expoziţii, vernisaje, am observat că totuşi pictura ruptă din natură, din jur, din vieţile noastre, figurativă sau nu, tablourile care vorbesc despre ceva anume, care cuprind o poveste, care reflectă un loc, un om, o istorie, atrage cei mai mulţi iubitori de artă. Eu pictez aşa cum simt, starea lăuntrică îmi dictează gama cromatică, subiectul, compoziţia, glasul interior mă duce de mână în tot ceea ce fac şi mă bucur pentru că pot să fiu sinceră în creaţia mea, să scriu, să pictez fără măşti, să modelez din aluatul cugetului meu lucrări care pot dărui bucurie. Să rămân aceeaşi eu, căci Dumnezeu m-a trimis în lume pentru asta.

R.R.: *Acum o întrebare mai complexă: cum, când şi cu ajutorul cui reuşeşte Galina Vieru să îmbine atâtea activităţi majore – pictura, creaţia lirică, revenită la Alma Mater să ocupe postul de şef de secţie şi, cea mai sfântă vocaţie, cea de mamă a doi minunaţi copii, care, bănuiesc, reuşesc timid să-i păşească pe urme…*

G.V.: Sunt un om care are norocul de a întâlni în cale oameni–îngeri. Dragul şi scumpul meu soţ Ruslan m-a încurajat întotdeauna, m-a susţinut şi a admirat ceea ce fac, dăruindu-mi libertatea de a crea, de a călători şi, ce e mai de preţ – timp liber. El se trezea odată cu mine în nopţile când copiii plângeau, îi schimba, îi hrănea, mă ajuta în toate şi mereu, mereu mi-a fost alături, la bucurii şi lacrimi pe vremuri greu de parcurs. De multe ori, am dedicat nopţile picturii sau poeziei, pentru a vedea, în primul rând copiii mei, că arta contează cu adevărat, că arta cere muncă şi sacrificiu, că arta poate fi combinată armonios cu viaţa de familie. Băieţii noştri au crescut printre palete, pânze, tuburi, foi, şevalete etc. Ei îmi respectă liniştea când scriu sau pictez, găsesc singurei drumul spre cratiţă dacă le e foame, ştiu a mă încuraja şi a mă critica, dacă e nevoie. Aceşti trei bărbăţei îmi sunt cei mai buni prieteni. Ei mă completează, îmi citesc versurile, îmi analizează picturile, îmi arată uneori minusurile, îmi scot în evidenţă plusurile, mă ajută şi mă înţeleg. Ambii copii desenează şi pictează foarte frumos, au maniere diferite de lucru şi un spirit de observaţie foarte dezvoltat. De când erau micuţi, micuţi, le spuneam poveşti pe care le compuneam alături de ei, în pat, acum ambii vorbesc şi povestesc pe măsură. Sunt mândră de puişorii mei şi de iubitul meu soţ! Cu ei cutreierăm Moldova şi România şi alte ţări minunate, în căutare de frumos.

R.R.: *Te rog să ne vorbeşti succint şi despre familie: despre părinţi, fraţi şi surori…*

G.V.: Suntem trei surori la părinţii care nu mai sunt... Am fost patru, dar viaţa uneori muşcă amar, şi mămica cu tăticu, căci aşa le-am spus întotdeauna, au pierdut al doilea copil la doar un an de la naştere. Eu sunt mezina, surorile mele mai mari aveau cândva grijă de mine să mă hrănească, să mă îngrijească, să mă pescuiască de prin toată grădina şi să mă oprească să nu desenez chiar toţi pereţii casei, căci, de când eram doar un pui de om, desenam nu doar pe foi. Viorica, sora mai mare profesează la şcoala din satul natal, predând limba şi literatura română şi, mai nou, având clase şi la ciclul primar. Şi ea iubeşte arta, fiind în suflet artist. Îi place să confecţioneze păpuşi din stofe, pictează şi cântă cu voce şi la acordeon foarte frumos. Lilia a devenit medic. Locuieşte în Cehia şi ajută acolo oamenii să înlăture problemele legate de sistemul osos. Ea, de asemenea, în timpul liber picta şi scria versuri, fiind inspirată mereu de natura ţinutului nostru. După cum am menţionat mai sus, tatăl, Gavril Vieru, era un om deosebit de talentat, un matematician şi un profesor foarte bun, un părinte exemplu, îl ducea capul la toate, fiind foarte priceput. El mi-a insuflat dragostea pentru artele plastice. Îl priveam cu atâta drag când crea, încât, pentru mine, mâinile lui cu adevărat erau de aur. Mămica Maria, la lecţiile de limba română, ne povestea atât de interesant şi frumos despre marii clasici, despre regulile de respectat în gramatică, despre dulcele grai românesc, încât ni se părea că timpul se suspendă. Acasă ne ţinea în curăţenie şi întotdeauna amenaja casa cu mult gust, ne hrănea gustos, sănătos şi făcea cele mai minunate dulceţuri de pe plaiurile orheiene. Ne cosea hăinuţe, broda, cânta, scria, dansa, citea, muncea şi ne iubea până la stele şi pân-dincolo de ele. Părinţii ne-au crescut în dragoste şi armonie, în creaţie, iar acum, la rândul meu, mă străduiesc să dăruiesc aceleaşi calităţi copiilor mei. Soţul meu, Ruslan, e un foarte bun inginer, are şi el mânuţe de aur cum avea tata, e priceput în toate, e un foarte bun familist şi un om minunat. Întotdeauna iubeşte să înveţe ceva nou, iar uneori ne bucură cu mâncărică gătită după reţete proprii. Acum, când alcătuiesc răspunsurile la întrebări, el ne-a delectat cu primele lui clătite, aşa, un fel de premieră culinară.

R.R.: *În ce aforisme îţi regăseşti munca, pasiunea şi dragostea?*

G.V.: Mă regăsesc în mii şi mii de aforisme, gânduri înaripate, deoarece ele sunt nişte segmente scrise din viaţa mea, a ta, a tuturor. Aceste scurte rânduri în care încape o veşnicie, de multe ori te ajută să creşti, să luminezi şi chiar să zbori. Iată doar câteva din ele. Am descoperit că dacă iubeşti viaţa şi viaţa te va iubi pe tine, consideră Arthur Rubinstein, iar Nichita Stănescu susţine că oamenii sunt păsări cu aripile crescute înăuntru. Deosebit de concis este Octavian Paler când afirmă că ceea ce nu trăim la timp, nu mai trăim niciodată, astfel ne îndeamnă să cugetăm bine şi să nu pierdem clipa minunată. Şi, desigur, simt că „Frumuseţea va salva lumea". Ultimul mă poartă prin viaţă ca un far, sfidând fricile, îmi urmez visurile mele, scriind ceea ce simt şi pictând ceea ce iubesc.

R.R.: *Şi, ultima întrebare: nu am text pentru ea, dar sper să ai un răspuns.*

G.V.: Când noaptea se aşterne peste lume, merg la lacul de lângă casă, sting luminile din oraş, dau drumul liniştii, întreruptă doar de cântecul greierilor, şi vorbesc cu Dumnezeu. Sub puzderia de stele mă întreb cum poate exista atâta frumuseţe în jur, atâta dragoste, atâta cer necunoscut! Aş vrea să călătoresc în Cosmos, întotdeauna am iubit în taină astronomia. Aş vrea să văd planeta albastră din depărtări, să trec printr-o altă dimensiune de timp, să simt viaţa altfel şi, revenind aici, Acasă, să aduc răspunsuri la vechi întrebări şi întrebări noi la vechile răspunsuri. Nopţi la rând, pe pragul de acasă, priveam bolta cerească, sub aripa lui tata, doream să ştiu tot... şi iată că de acolo, din trecutul meu de copil fericit, curios şi neliniştit, am adus cu mine prin poeme şi pictură Cerul casei mele şi îl port prin lume, oriunde aş fi.

Mai orfană ca oricând

Galina Vieru

De când Ei au plecat,
La alt capăt de sat
Coborând mai uşor
În cenuşi lutul lor,
Împletit din dureri,
Din zăpezi, primăveri,
Din buchete de tei
Şi din basme cu zmei...
Simt cum firul de dor
Mă destramă uşor,
Lacrimi cad şi topesc
Tot ce mi-e pământesc.
Rugăciuni şi scrisori
Le trimit printre flori
Şi îi rog, de-or putea
Să-mi mai ierte ceva,
Timpul meu rătăcit
La străini dăruit,
Paşii mei ce-au trecut
Fără ca să-i sărut,
Dulci cuvinte de dor
Care tac pân-ei mor...
Ţinem post de părinţi,
Ei fiind mai cuminţi,
Deseori, fără noi
Curg în râuri de ploi.
Case-n care-am crescut
Tot coboară mai mult
În genunchi, peste Ei,
Sub picioare de miei.

M-am înrudit cu tine

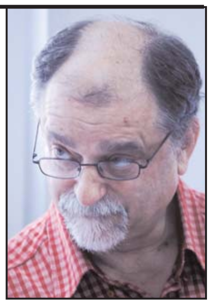
Galina Vieru

M-am înrudit cu tine, bătrânule amurg,
În seri cu multă linişte, la poarta dumitale
Prin satul meu de ceară se-aud cum ape curg...
Miroase a duminică, miroase-a Casa Mare

Şi cerul parcă-i pâinea ce-i scoasă din cuptor,
Şi orizontul parcă-i o margine de pâine,
În serile de ceară prin sat izvoare curg,
M-am înrudit cu tine amurgule, bătrâne.

Şi când în clopot sună un fir de sărbătoare,
Punând în casa mea pe masă vin şi flori,
Să ştii, pe prag, la poartă, aştept ca dumitale
Să intri în ogradă, te-aştept de-atâtea ori...

Paradoxalul Urmuz. Parodierea parodiei (IV)

Lucian COSTACHE

Ştiinţă şi/sau credinţă. Instinctul libertăţii. Există şi un instinct de cercetare şi unul de creativitate. Stamate îşi doreşte să ajungă la esenţa „lucrului în sine”, „să satisfacă cerinţele superioare ale ştiinţei”, să pătrundă în „infinitul mic”. În *Plecarea în străinătate*, protagonistul e dornic de cunoaştere a altei lumi. Turnavitu călătoreşte sau cel puţin are intenţia de a călători în „îndepărtatele insule Majorca şi Minorca”. Fuchs vrea să experimenteze, să capete experienţă, fie în cartier, fie într-o aventură epopeică, în Olymp, din impulsul spre creativitate. *Puţină metafizică şi astronomie* atinge direct problema cunoaşterii: prin ştiinţă şi/sau prin credinţă. Curiozitatea, dorinţa de a ajunge la „cauza cauzelor”, o tendinţă spre creativitate, se remarcă la oameni de acest tip încă din copilăria timpurie: Fuchs trece prin etape, prin vârste succesive până la maturizare. La început, aceşti oameni sunt interesaţi de tot, dar apoi captează din ce în ce mai mult o unică pasiune. Pentru Fuchs, „divina muzică”. Inventatorii, aventurierii, călătorii, oamenii de ştiinţă reprezintă acest tip. Ei cred, înainte de toate, în creativitate şi progres. Sunt oameni ai oportunităţilor imediate. Negustorii, comercianţii, în general cei care se ocupă de afaceri fac parte din aceeaşi categorie, numiţi astăzi „oameni cu iniţiativă”, exprimându-se în varii domenii economice, de afaceri.

Coasociaţii din prozele lui Urmuz sunt astfel de personalităţi: au aptitudini pentru cercetare, tendinţa de a căuta soluţii noi, inovatoare în ştiinţă, artă, afaceri; capacitatea de a părăsi fără ezitare un loc „locuibil”, o afacere bine stabilită, atunci când apar riscuri, dar cazuri şi sarcini interesante. Toate acestea însă sunt privite de către Urmuz asemenea unor capcane ale personalităţii, pentru că devin prea captivante, acaparatoare, o formă de agresivitate instinctuală îndreptată împotriva sinelui; individul nu mai e stăpânul, ci devine sclavul propriei pasiuni din care se naşte celălalt instinct, cel al libertăţii şi demnităţii, al supravieţuirii, ieşirea din acest abis, din această „fundătură” a aspiraţiilor creative. Din copilăria timpurie, există şi un instinct de dominare, dorinţa de a conduce, de a organiza un joc, de a stabili un scop, de a avea o dorinţă şi de a o realiza, de a forma o personalitate, de a şti ce vrea şi de a atinge dorinţa, persistentă în atingerea unui scop personal. Nietzsche vorbea despre un automatism inconştient, unde „ultimul cuvânt nu înseamnă absenţa unei activităţi rezonabile”. Pentru tipul dominant sunt caracteristice tendinţa de a conduce, de a fi la putere, predispoziţia de a rezolva probleme organizatorice complexe, prioritatea perspectivelor de carieră asupra stimulentelor materiale: asociaţii din prozele lui Urmuz urmează acest model; unul dintre ei este liderul şi deţine iniţiativa; celălalt execută, dar are permanent tendinţa de a-i lua locul celuilalt, ca un dat natural, instinctual; modelul slugii perfecte, din convingere, nu aparţine spaţiului „autohton”, unde există o permanentă intenţie de rebeliune, de protest, fie şi exprimat exclusiv verbal ori „rămas” secret!

Un instinct esenţial în adâncul personajelor lui Urmuz este instinctul libertăţii, pe care îl considerăm un adevărat centru al personalităţii eroilor scriitorului. Toate personajele au această tendinţă de a protesta împotriva oricărei restricţii a libertăţii. Oamenii de acest tip se caracterizează printr-o dorinţă de independenţă, negare a autorităţii (familie, instituţii, statul, tradiţii), tendinţă de a părăsi locuinţa, „casa”, casta, ocupaţia, locul naşterii sau cel dobândit şi plecarea spre adevărata casă („nepoata” din *Emil Gayk* îi cere unchiului „să o libereze din pension şi să fie acasă la câmp...”; eroul din *Plecarea în străinătate,* care „suit în prima căruţă cu arcuri ce îi iese în cale ajunge, în goana cailor, în oraşul cel mai mare din apropiere”; Fuchs, care voiajează în Olymp, se întoarce, „cade tot în acel cartier, puţin cam suspect, de unde plecase şi care îl atrăgea îndeosebi”; protagonistul din *După furtună,* despre care „se crede că a apucat drumul spre oraşul natal”; şi nu mai puţin Stamate, care „taie, în fiecare noapte, cu foarfeca, legăturile ce îl ţineau ataşat la ţăruş şi spre a da frâu liber dragostei sale neţărmurite [...], cu scopul de a putea odată pătrunde şi dispărea în infinitul mic”). De aici, şi neaşteptat, copleşind un alt instinct, cel de apărare, de supravieţuire, energia vitală, se instalează gândul eliberării totale, al morţii, al sinuciderii, aşa cum Turnavitu „îşi pune în aplicare funestul plan al sinuciderii”, ori cum Ismaïl „abia mai are puterea de a se târî până la marginea pepinierei de viezuri, unde cade în stare de decrepitudine...”; Algazy şi Grummer se eliberează reciproc; Cotadi „lasă prin testament să fie îngropat în aceeaşi groapă cu Dragomir”, moştenindu-i astfel „sursa eternă a bogăţiilor din cap”, iar „livezile întregi de măslini ce vor răsări din câte două picături de undelemn franţuzesc” din părul prietenului său vor deveni „proprietatea familiei”, un fel de libertate moştenită, asigurată urmaşilor dincolo de moarte. Eroii dovedesc şi o anumită predispoziţie la risc, un fel de a se arunca cu capul înainte: încăpăţânare, negativitate, birocraţie. Principiul unor astfel de oameni este „Libertatea este mai presus de toate!” Eroii lui Urmuz, fără excepţie, prelungind un model auctorial, fac parte din această categorie care are setea libertăţii. Acest tip se caracterizează prin tendinţa de a protesta, de rebeliune, predispoziţia de a schimba locurile (negarea cotidianului, a prezentului, a tradiţiei, a obişnuinţei şi automatismelor sociale), prin dorinţa de independenţă, de reformism, de transformări revoluţionare, prin intoleranţă faţă de orice formă de restricţie, cenzură, de suprimare a „eu”-lui.

Destin şi stimuli. Tot un model auctorial este referirea, în fiecare text, la grija pentru asigurarea hranei, care poate veni şi din preocuparea grefierului Demetru Dem. Demetrescu-Buzău de a asigura traiul propriei familii, după moartea tatălui în 1907, sau preocuparea pentru literatură şi muzică, unde vocaţia a fost reprimată tocmai din pricini familiale. Din adolescenţă vine şi capacitatea de a privi lumea cu ironie, ca formă de eliberare de sub autoritatea paternă şi de sub orice formă de autoritarism. Ceea ce s-a numit *instinctul de întreţinere a avantajelor,* instalat deja în copilărie. Un astfel de individ este capabil să surprindă ironia, ridiculizarea şi intoleranţa la orice formă de umilinţă. Personajele lui Urmuz cunosc această formă de demnitate. Atunci când sunt „perfide”, asemenea lui Turnavitu, Cotadi sau Grummer, ele sunt imediat amendate prin ironie şi contrapuse partenerilor. De aici, o indignare activă, parcă supraindividuală, etică, şi disponibilitatea de a sacrifica totul în afirmarea drepturilor lor; acea poziţie intolerantă faţă de orice fel de îngrădire care umileşte fiinţa umană, născută liberă. „Onoare mai presus de toate!” este şi principiul în care crede Stamate, erou de roman, dar şi Fuchs, erou de epopee, care prin definiţie trebuie să aibă un protagonist de absolută moralitate şi demnitate, pentru a se împlini şi dezideratul milei şi fricii tragice în faţa „cuvântului Destinului recunoscător”, a armoniei absolute dintre *Bine, Adevăr şi Frumos,* a perfecţiunii şi *Katharsisului* – „purificării”. Ataşamentul faţă de familie este exprimat prin atitudinea, dorinţa de a păstra onoarea familiei: Stamate „îi dă soţiei în degrabă o vopsea, o coase într-un sac impermeabil, în scopul de a păstra mai departe, intactă, tradiţiunea culturală a familiei”, aşa cum şi „bătrâna soţie” din *Plecarea în străinătate,* deşi „netrebnică”, vrea să păstreze în public aparenţele, „conştientă de îndatoririle ei de soţie şi pentru a nu se arăta prost crescută”. Ironia funcţionează şi în finalul scenei „istorice” din *Emil Gayk,* când, după „războiul” dintre nepoată şi unchi, fiecare primeşte „dreptul să-şi poată ridica pe viitor cât va putea mai sus moralul”. Final moral are şi confruntarea dintre Cotadi şi Dragomir, pentru că face referire la „obiceiul creştinesc” de a ţine „o candelă veşnic aprinsă” în memoria repauzaţilor sau cuminţirea eroului din *După furtună* după ce intrase cu spada, „năvălind în curtea mânăstirii, dar cuprins aici de fiorii pocăinţei”, ori cel din *Plecarea în străinătate,* care se converteşte, „trece la religiunea mozaică”. Maniera amuzantă, persiflarea, parodierea, ironia sunt forme de apărare şi ţin de fondul stilistic al autorului, care se amuză, aşa cum făcea şi în adolescenţă, de ceea ce trece, din altă perspectivă, cu altă viziune, drept foarte serios.

Pe fond, Urmuz făcea însă parte din acea categorie de oameni cu demnitate şi corectitudine exemplare. În faţa unei societăţi „decadente”, „burgheze” (Nicolae Balotă), singura armă redutabilă nu poate fi decât ironia! *Corinticul critic* (Nicolae Manolescu) se manifestă şi aici. E acea dorinţă de a sacrifica bunăstarea şi statutul social în numele stimei de sine, susţinerea unor relaţii fără compromisuri, neacceptarea niciunei forme de abuz sau agresivitate (caracteristici atât de abundente în proza lui Urmuz, pe care le vom privi separat). Ţinând cont însă de numeroasele reflexe pur mecanice ale personajelor, decelarea nuanţelor trebuie făcută cu maximă atenţie şi numai un psihanalist rafinat şi cu experienţă în analiza formelor de sublimare culturală, artistică, estetică a realităţilor psihice şi de manifestare a talentului ar putea evidenţia aspecte mai profunde ale sufletului (psihicului), Urmuz oferind un material ideal, prin textele sale şi prin/pentru „citirea” vieţii lui.

Instinctul este definit şi ca „totalitatea nevoilor înnăscute şi programelor înnăscute ale satisfacerii lor, constând într-un semnal de declanşare şi un program de acţiune”. Esenţializat: *Instinct = Nevoi congenitale + Program congenital de acţiune* sau *Instinct = Necesităţi congenitale + Stimul-cheie + Set fix de acţiuni. Stimulul-cheie* este un declanşator cu adevărat înnăscut şi oferă legătura unui act instinctiv specific cu o situaţie de stimulare strict specifică. Acest mecanism se datorează faptului că un comportament particular trebuie implementat într-o situaţie adecvată din punct de vedere biologic. Stimulul este esenţial numai dacă se manifestă prin toate mijloacele în toţi reprezentanţii speciei, chiar dacă ei au crescut în mod izolat faţă de colegii lor de colectivitate/comunitate şi conspecific, adică tipic. Stimulul-cheie poate fi o varietate de semnale. E de urmărit în enumerarea de stimuli propusă ce sugerează textele lui Urmuz. *Stimulii chimici,* de exemplu (cum ar fi efectul feromonilor – agenţi de atracţie sexuală, care acţionează prin căile olfactive; fără a ne referi, în bizarele urmuziene, la hormonii insectelor, ci la efectul de atracţie al unor substanţe, mirosuri, arome etc.): Stamate vede „în aerul cald şi îmbălsămat al serii o sirenă cu gesturi şi voce seducătoare”; în *Fuchsiada,* epopee erotică, *stimulii olfactivi* sunt prezenţi şi în casa „slujitoarelor plăcerii” din „cartier”: „interesante ibrice şi lighene antice de bronz pline cu apă aromatizată”, dar şi în alcovul Zeiţei amorului – Aphroditei: „În aer, căldură şi arome aţâţătoare”; degetele ei „sunt de trandafiri parfumaţi” etc.; *stimuli acustici* (strigăte strict fixate sau „cântece”: sirena din *Pâlnia şi Stamate* are nu numai „gesturi perverse”, dar îl urmăreşte pe aventurier cu „cântări”, după ce îl ameţise cu „voce seducătoare”; în *Fuchsiada*, epopee şi muzicală, referirile acustice nu numai că sunt abundente, dar exprimă esenţa muzicală a textului: vestalele cântă şi strigă, amoraşii cântă, zeii au reacţii sonore; „o ploaie de strigăte şi ameninţări” etc.); *stimuli tactili* (atingeri specifice anumitor părţi ale corpului; erogene).

(În imagine, macheta unui posibil monument Urmuz, operă a sculptorului Radu Adrian.)

→

Urmuziana

Casa în care s-a născut Urmuz

Tănase DIMA

Profesorul Tănase DIMA, sportiv de performanţă (fotbal), s-a născut la 12 ianuarie 1936 în localitatea Calipetrova, aflată acum în Bulgaria; în 1940 familia s-a refugiat în România. Este un nume proeminent al sportului argeşean, al sportului românesc în general.

A absolvit liceul la Curtea de Argeş, după care a urmat Institutul de Cultură Fizică, Bucureşti, specializarea fotbal, pe care l-a absolvit în anul 1958.

Între anii 1958 şi 1961 a fost profesor titular la Colegiul „Vlaicu Vodă", Curtea de Argeş, unde a înregistrat rezultate remarcabile cu echipele liceului (fotbal, volei băieţi şi fete, baschet şi atletism etc.). Ca antrenor al echipei „Dinamo Piteşti" – Divizia A (1961-1962), a obţinut locul II şi titlul de vicecampioni cu echipa de tineret. A activat apoi ca inspector metodist la secţia de învăţământ a Regiunii Argeş (1962-1968), după care a revenit la Colegiul „Vlaicu Vodă" ca profesor şi director adjunct (1968-1970).

Între anii 1970 şi 1998 a desfăşurat alternativ activitate de antrenor de fotbal (rezultate excepţionale, inclusiv de campion al României, obţinute cu echipele F.C. Argeş, Dinamo Bucureşti, Sportul Studenţesc, Flacăra Moreni) şi activitate didactică la Colegiul „Vlaicu Vodă" (profesor, director adjunct, director) şi la facultatea de Educaţie Fizică din Piteşti (lector).

Este membru fondator al organizaţiei „Sporting Piteşti" (1996).

După anul 1998 a activat ca antrenor şi antrenor emerit, ca director şi preşedinte al organizaţiei „Sporting Piteşti", ca lector la Şcoala federală de antrenori ş.a. A publicat materiale de specialitate în revista *Antrenorul.*

I s-au acordat numeroase medalii, distincţii şi diplome naţionale şi internaţionale, printre care cele de fiu al Argeşului (2007) şi de cetăţean de onoare al judeţului Argeş (2011).

Impunătoare, fără etaj, clădită din cărămidă şi acoperită cu tablă, casa în care s-a născut Urmuz a fost construită în anul 1879, era situată pe bulevardul Carol I, nr. 15 (ulterior, bulevardul Republicii, nr. 90, astăzi bulevardul Basarabilor) şi avea suprafaţa totală de 354 de metri pătraţi. Corpul de casă era compus din şase camere mari şi spaţioase, două bucătării, un hol, o marchiză, două cămări, două grupuri sanitare, o magazie şi o pivniţă.

Din anul 1935, imobilul a aparţinut doamnei Elena Ştefănescu-Galaţi, iar după decesul acesteia (1967) a trecut în proprietatea fiului, Teodor Ştefănescu-Galaţi. Din anul 1948, familia noastră – Mihai Dima – a locuit aici cu chirie, iar din 29 februarie 1972, fratele meu, Mircea Dima, a intrat în posesia locuinţei, printr-un contract de vânzare-cumpărare.

Camerele erau adecvat mobilate, cu piese din lemn de nuc, stejar, brad (pat dublu, şifonier cu oglindă, noptiere cu marmură, mese mari, bufet mare cu două părţi, fotolii cu pluş, etajeră pentru cărţi, oglindă cu ramă de nuc, etajeră sculptată etc.).

Curtea generoasă, de 1.300 de metri pătraţi, era pavată cu pietre de râu şi includea şi o grădină cu flori. Intrarea principală era străjuită de doi brazi falnici, iar în partea spre bulevard se găseau alţi trei brazi, la fel de mari; în mijlocul curţii trona un pin uriaş, unde veveriţele îşi făcuseră loc de joacă. Nu lipseau, desigur, o grădină de legume şi pomii fructiferi (moşmon, nuc, prun, măr etc.). Ca anexe la clădire, exista un coteţ pentru păsări, unul pentru porci şi o magazie.

De-a lungul anilor, clădirii i s-au adus numeroase şi semnificative îmbunătăţiri (apă, canalizare etc.).

De menţionat că toate cele şase camere aveau sobe mari, unele făcute din olane, iar altele din teracotă (ceramică de diferite culori).

A existat şi un proiect de conservare şi renovare, întocmit de binecunoscutul arhitect Ernst Nicolae, dar, din cauza demolării, nu a mai putut fi îndeplinit.

Printre primii locatari ai imobilului a fost doctorul Ionescu-Buzău, medic la spitalul orăşenesc din decembrie 1880 până la 1 octombrie 1889, tatăl celui ce avea să devină celebrul Urmuz, născut aici, la 17 martie 1883. Din octombrie 1889 a venit ca medic al oraşului Petru Stoenescu, care a locuit tot aici, de aceea imobilul era cunoscut şi sub numele de „Casa Stoenescu".

Vreme de 45 de zile, în perioada 3 octombrie-16 noiembrie 1916, în timpul Primului Război Mondial, s-au dat lupte aprige la nord de Câmpulung Muscel, iar grupul comandat de generalul Krafft von Dellmensingen înainta spre sud-est de Curtea de Argeş. Trupele germane de ocupaţie din acea vreme şi-au stabilit comandamentul garnizoanei în Casa Stoenescu. Interesant de menţionat este în acest sens faptul că, la intrarea principală, în verandă, pe tavan era pictat vulturul german. Din documentele vremii, am aflat că în anul 1917, la parastasul de trei ani al regelui Carol I, a participat şi feldmareşalul Mackensen, cu suita sa, iar după ceremonia de la Mănăstire a revenit în această casă, unde a servit masa.

Din anul 1948 şi până la demolarea decisă prin decretul de expropriere nr. 341/19.04. 1984, în această casă, „la Castel", cum îi spuneam noi, am convieţuit în armonie, cu rudele noastre de aromâni, am sărbătorit, conform tradiţiilor şi obiceiurilor noastre, toate nunţile şi botezurile, patronate de părintele Gheorghe, un apropiat al familiei, precum şi alte evenimente din viaţa neamului nostru.

[În fotografiile alăturate apar detalii ale Casei Urmuz, surprinse cu ocazia unor evenimente din familia prof. Tănase Dina – Nota. red.]

De asemenea, *stimuli vizuali* (elemente specifice de culoare: Zeiţa are obrajii „de culoarea macului", părul „de aur", degetele „trandafirii", pielea „albă"; în alcov se face „o semiobscuritate albăstruie"; în aproape toate textele, întâmplările se petrec seara sau noaptea; părul unor personaje masculine e de culoare neagră, „ca pana corbului": Cotadi, Dragomir); *stimuli morfologici specifici:* toate personajele lui Urmuz au particularităţi fizice bizare, dar cu posibile descifrări alegorico-simbolice, de care ne ocupăm separat: smocuri, crestături, contururi şi dimensiuni ale corpului în general, compoziţie, adaosuri, amplificări sau deformări ale membrelor sau altor organe anatomice („urechea", „pâlnia", „ciocul", „barba", colorarea şi aromatizarea ciocului): Stamate e „unsuros şi de formă aproape eliptică"; „se aruncă cu faţa la pământ şi rămâne astfel în nesimţire timp de opt zile"; fiul, Bufty, are „patru ani, e gras şi blazat"; sirenele „îşi întind corpul lasciv"; pâlnia e „ruginită"; Ismaïl „este compus din ochi, favoriţi şi rochie"; Turnavitu, „o dată pe an, ia formă de bidon"; Ismaïl „cade în stare de decrepitudine"; Emil Gayk „are gâtlejul întotdeauna supt", este „aproape în permanenţă ciupit de vărsat şi cu unghiile netăiate"; „ciocul mătăsos" al eroului din *Plecarea în străinătate* „putea să atârne, plutind liber, şi nesupărat de nimeni pe apa rece...", „se dezbracă în pielea goală şi rămâne încins numai cu o funie de tei"; Cotadi e personajul care, fizic, mai complex, ne trimite la anatomia unor insecte sau reptile, amestecată cu caracteristici umanoide: „este scurt şi pântecos, cu musculatura proeminentă, cu picioarele îndoite de două ori în afară şi o dată înăuntru şi veşnic neras. Părul negru ca pana corbului e plin de mătreaţă şi încărcat cu sclipiri şi scumpi piepteni de bagă."; guşa lui are „pieliţa fină şi catifelată" pe care „îşi lipeşte cu gumă-arabică diferiţi nasturi şi insecte moarte", „în spate are înşurupat un capac de pian, deasupra feselor"; Dragomir e perechea lui Cotadi, la fel de bine „compus", privit tot „pe orizontală", pentru că e lung, nu înalt, dar un contrast, în acest sens, faţă de Cotadi, care e „scurt şi pântecos", e posibil: „este foarte lung, cârn, cu ochi rotunzi şi foarte mobili, având gâtul subţire de culoarea cafelei cu lapte şi fasonat ca la strung [Bătrânul şi simpaticul tată al lui Ismaïl are „nasul tras la presă şi împrejmuit cu un gard de nuiele..."] şi purtând două smocuri fine de păr, lustruite şi negre ca pana corbului, care-i atârnă ca un decimetru pe ceafa-i rotunjită şi lăsând să se scurgă din ele la vârfuri câte două picături limpezi de untdelemn franţuzesc".

Protagonistul din *După furtună* „are părul în dezordine"; Fuchs e compus din „sunete", „ochelari şi mustăţi". În fine, gesturi şi poziţii specifice altor specii sau altor regnuri – postura de atac, de reţinere, de agresivitate, de protest, intimidare, supunere, ritualuri de salut şi curtenire, de exprimare a demnităţii, gesturi ceremoniale (Turnavitu, „prefăcându-se că nu-l observă, calcă viezurele pe coadă spre a-i cere apoi mii de scuze pentru neatenţie, iar pe Ismaïl să-l măgulească pe rochie cu un pămătuf muiat în ulei de rapiţă, urându-i prosperitate şi fericire..."; Emil Gayk „nu poate fi multă vreme ostil cuiva", dar „îţi face impresia că este în tot momentul gata să sară pe tine pentru a te ciuguli", din pricina înfăţişării: „e ascuţit bine la ambele capete şi încovoiat ca un arc, stă totdeauna puţin aplecat înainte, astfel că poate domina împrejurimile"; Cotadi „nu are niciodată poziţiunea verticală, o particularitate a lui este că, fără să vrea, devine de două ori mai lat şi cu totul străveziu"; dacă îi spui „«Bună ziua, Algazy!», acesta îţi zâmbeşte, iar spre a-şi manifesta gratitudinea, bagă mâna în buzunar şi trage de capătul unei sfori, făcând să-i tresalte de bucurie barba un sfert de oră..."; Grummer „stă şi pândeşte... Perfid, cu privirea piezişă, scoţând mai întâi numai ciocul, pe care ostentativ îl prelinge în sus şi în jos pe un jgheab anume făcut la muchea tejghelei, apare la urmă în întregime..."; Grummer „iese în goană după tine"; eroul din *După furtună* „scoate spada, năvăleşte în curtea mânăstirii, e înduioşat de privirea blândă a unei găini ce îi ieşise în întâmpinare, cu un gest timid, dar plin de caritate creştină, îl pofti să aştepte câteva momente în cancelarie..."; „cei trei drumeţi încearcă prin tot felul de mijloace piezişe să îl silească a părăsi copacul..." *Fuchsiada* abundă în astfel de gesturi şi poziţii privite ca stimuli.

Cine sunt?, se întreabă marele gazetar Ilie Purcaru

Ion ANDREIŢĂ

A trecut neobservată o carte de mare valoare pentru istoria publicisticii şi literaturii române: Ilie Purcaru, *Cine sunt,* Editura Antim Ivireanul, 2014. Carte cu destin sincopat. Iniţial – şi firesc – se dorea (din partea autorului) o biografie mai largă şi exactă (un fel de *memorii fără metafore*), scrisă, cum precizează în dedicaţia cu care se deschide volumul, la îndemnul „Fiicei mele ANDA, doritoare să-mi cunoască viaţa, neamurile şi strămoşii" şi repetată pe prima pagină a textului: „Acest text este un *curriculum vitae* scris la rugămintea fiicei mele".

Autorul a încheiat redactarea acestei cărţi autobiografice în anul 2001 (iunie, Bucureşti) şi ar fi dorit-o publicată în 2008, când urma să împlinească vârsta de 75 de ani. Ultimii ani de boală, însă, nu i-au mai îngăduit demersurile editoriale – şi chiar în anul când împlinea vârsta de 75 de ani a trecut la cele veşnice (10 octombrie 2008; n. 5 noiembrie 1933). Cartea a apărut patru ani mai târziu (2014), datorită iniţiativei scriitorului-gazetar-editor Ioan Barbu din Rm. Vâlcea şi bunăvoinţei fiicei, Anda, care i-a oferit manuscrisul. Editată *pro honorem,* cartea a cunoscut/cunoaşte o înfăţişare schimbată: un cuprins îmbunătăţit – oportun – cu adaosuri semnificative şi necesare întru reliefarea mai pregnantă a personalităţii marelui plecat.

Partea I cuprinde, de-a lungul a 75 de pagini, cum spuneam, o sinceră mărturisire de viaţă şi credinţă, a unui om care a ars pentru viaţă şi cuvânt cu o flacără mistuitoare. N-ar fi greu de comentat, dar nu acesta e scopul rândurilor de faţă. Biografia gazetarului (şi scriitorului!) Ilie Purcaru este o secţiune verticală în însăşi biografia presei româneşti (în parte, şi a literaturii), cu toate avatarurile ei, poticneli, urcuşuri neaşteptate, povârnişuri bruşte, înfloriri şi ofiliri, amorţeli ale stării pe loc, flanări printre ispite şi slalom printre jaloane impuse de puternicii zilei. O secţiune cu un capăt prin anii 1946-1947, când debutează în presă (în 1950, la vârsta de 17 ani, era deja membru al Uniunii Scriitorilor din România) şi celălalt capăt temporal în (parcă) ziua de ieri (2008). Toate ziarele importante ale ţării (plus renumitele reviste *Ramuri, Contemporanul, Argeş, Tribuna României, Flacăra*) l-au avut redactor ori redactor-şef; de colaborări nu mai vorbim.

Partea a II-a a cărţii cuprinde, şi ea, două secţiuni. În prima secţiune sunt reluate fragmente din volumul de interviuri al lui Ilie Purcaru, *Literatură şi Naţiune* (Editura Eminescu, 1986), după cum precizează editorul Ioan Barbu: „Am selectat doar câteva întrebări şi răspunsurile înregistrate. Ne-am propus să ilustrăm, succint, care era climatul în peisajul cultural românesc, cum era văzut la acea vreme raportul culturii naţionale cu cea universală, urmărind să păstrăm ceva din temperatura dezbaterilor sale cu cei 30 de interlocutori, cuprinse în peste 350 de pagini." Dintre aceştia, confirmând scopul urmărit, sunt reluaţi câţiva scriitori şi gazetari cu valoarea recunoscută nu doar în epocă: Paul Anghel – „În istorie nu-i de ajuns să proclami ceva"; Mihai Bandac – „Cu sublimul ne întâlnim de multe ori"; Eugen Barbu – „Diversitatea de preocupări mă odihneşte"; Nicolae Dragoş – „Ceasul marilor întrebări este pentru poet întreaga sa viaţă"; Nicolae Manolescu – „Meseria mea e patriotismul"; Fănuş Neagu – „Sunt pur şi simplu un povestitor. Dar unul care ştie să povestească"; Al. Oprea – „Am avut totdeauna nostalgia pământului ferm sub picioare"; Marin Sorescu – „Mi-am dat seama încă o dată că veşnicia s-a născut la sat"; Nichita Stănescu – „Nu mai pot evada decât în politic. Restul e literatură"; Mihai Ungheanu – „E captivant să urmărim literatura română în faza ei de proiect"; Malvina Urşianu – „Nimeni nu ne cere să ne sacrificăm arta, devenind pedagogi". Tot aici sunt publicate fragmente dintr-o convorbire inedită între Ilie Purcaru şi Nichita Stănescu („Ultimul dialog purtat între aceştia, în ziua de 25 iunie 1983, în pregătirea unui nou interviu ce urma să apară în revista *Flacăra,* la doi ani după cel din 1981, legat în principal de Premiul de la Struga"), convorbire păstrată în „arhiva doamnei profesoare Mariana Stănescu, sora poetului".

În sfârşit, secţiunea a doua din această a II-a parte a cărţii – cea mai importantă, după părerea subsemnatului, prin ineditul şi valoarea *mărturisirilor* – se numeşte *Laudationes* („evocări, gânduri, aprecieri, amintiri, zâmbete, mărturii ale trecerii sale prin această lume") şi cuprinde, la solicitarea editorului, semnăturile mai multor contemporani – colegi, prieteni, apropiaţi, colaboratori; gazetari, scriitori, oameni obişnuiţi – ai lui Ilie Purcaru. Neputând cita din toţi, le voi cita, totuşi, palidă compensaţie, numele, în ordinea prezentării în carte: Ion Andreiţă, Mihai Bandac, Alice Diana Boboc, Şerban Cionoff, Puşi Dinulescu, Nicolae Dragoş, George Filip, Nicolae Dan Fruntelată, Nicolae Georgescu, Ilarie Hinoveanu, Tudor Nedelcea, Corneliu Ostahie, Valentin Piţigoi, Grigore Traian Pop, Florentin Popescu, Ion Predoşanu, Vasile Răvescu, Felix Sima, Mihai Vişoiu.

Cum precizam, voi cita, mai mult ca o incitare la lectură, din câţiva preopinenţi, câteva fraze. *Şerban Cionoff:* „În realitate, Ilie Purcaru reprezintă şi va continua să reprezinte o prezenţă inconfundabilă în hronicul presei româneşti. (…) Iar capodopera vieţii sale rămâne seria nouă, de la jumătatea anilor '60, a revistei craiovene *Ramuri.* Al cărei suflet a fost." *Puşi Dinulescu:* „Parcă emitea o energie benefică şi o purta cu el peste tot, pe unde-l întâlneam, în vreo redacţie sau în vreun restaurant – şi zâmbetul acela al lui şi al unei supreme modestii." *Nicolae Dragoş:* „Peste o jumătate de veac, *reportajele* sale, prezentând realităţi, evenimente şi, mai cu seamă, oameni de pe întreg cuprinsul românesc şi din diverse ţări ale lumii, ştiind să descifreze cu discernământ, cu luciditate ce era esenţial şi demn de a fi cunoscut, *anchetele publicistice* cu subiecte de major interes, *interviurile* cu personalităţi reprezentative, cu deosebire pentru viaţa culturală, dar nu numai, fac parte din vasta *cronică la zi* a celor 50 de ani din veacul trecut şi a primilor ani din cel de-al treilea mileniu, câţi i-au mai fost daţi să trăiască." *Nicolae Dan Fruntelată:* „Ilie Purcaru a umblat şi a observat această ţară pe care a fixat-o în cărţi trepidante, cum este acel poem în proză despre Ţara Loviştei. (…) După ani şi ani, venind eu în redacţia *Scânteii tineretului,* am auzit legendele despre Ilie Purcaru, gazetarul care putea să scrie singur un ziar într-o jumătate de zi. Omul care se mişca într-un orizont populat de Fănuş Neagu, Ion Băieşu, Nicolae Velea, Radu Cosaşu, apoi de alţii mai tineri, Mihai Ungheanu, Costel Stănescu, Ion Andreiţă." *Nicolae Georgescu:* „În acest volum de versuri (*Bunica Beps* – n.n.) Ilie Purcaru extrage ce este poezie pură din imensele desfăşurări de reportaje risipite de-o viaţă întreagă peste oameni şi locuri – şi iată ce iese: o muzică nesfârşită a cuvântului trasă din propensiunea spre înalturi de grele tristeţi ale sufletului sfâşiat în întrebări." *Tudor Nedelcea*: „Curajul de a spune adevărul este o altă latură a personalităţii sale, adevăr pentru care a avut de suferit chiar cu desfacerea contractului de muncă." *Grigore Traian Pop:* „Ce s-a întâmplat cu Ilie Purcaru după 1989 este, cu adevărat, tragic. Nu atât prin boala care, din când în când, îl ţinea ostatic sufleteşte, cât prin speranţele înşelate. Se războia, în tranşeele lui Bachus, cu confraţii mai tineri: Da, noi am fost dulăii stânei comunismului, dar voi sunteţi hienele pustiei capitalismului." *Vasile Răvescu:* „Scria cu uşurinţă, pentru că nimic nu părea a-i fi necunoscut. Relua fără dificultate firul întrerupt, concentrându-se, aplecat peste maşina de scris, care ţăcănea ca o mitralieră şi de care nu se despărţea niciodată." *Felix Sima:* „M-am întâlnit, apoi, din an în an cu Ilie Purcaru, întâlniri de mare seriozitate şi de plăcute jubilaţii, în care ne mărturiseam stăruinţele, putinţele şi neputinţele… tributul pe care îl plătim cu toţii vieţii, tribut pe care îl plătim cărţilor care sunt, după spusele unui critic literar, *copiii tăcerii şi ai singurătăţii.*"

În ceea ce mă priveşte, am publicat în această cărticică *pro honorem* un text mai larg (apărut şi în volumul meu, *Mătura de pelin,* Editura eLiteratura, 2015) – „Destine deraiate" – în care am explicat, spre mai bună ştiinţă (atât cât am ştiut şi cât m-a dus capul), un episod dramatic din existenţa gazetărească (şi nu doar) a lui Ilie Purcaru şi a altor câţiva condeieri din apropierea lui. Pentru aceasta, este nevoie să citez, mai întâi, din însăşi mărturisirea lui Purcaru către fiica sa. Se hotărâse (acolo sus, în sferele CC-iste, chiar la vârful piramidei) ca marele gazetar să fie trimis (împreună cu familia) în postul de corespondent Agerpres (şi *Scânteia*) în India – drept pentru care fusese transferat la *Scânteia,* să se familiarizeze cu problemele internaţionale. Se familiariza şi aştepta; tot aştepta: o lună, alta… Până când – citez din confesiunea lui Ilie: „I-am cerut şefului *Scânteii,* Alexandru Ionescu, să-mi deslușească pricinile. Atunci s-a petrecut una din cele mai odioase întâmplări din viaţa mea. Şeful ziarului m-a înştiinţat că partidul, recte Secţia de Presă a CC, se află în posesia unor dovezi nimicitoare privind «naţionalismul» meu «de tip fascist», «legionar», dezvăluit cu un an în urmă (erau aproape doi – n.n.), când, redactor-şef adjunct la *Scânteia tineretului,* cântasem într-o seară, împreună cu câţiva prieteni (Mihai Pelin, Vartan Arachelian, Ion Andreiţă) cântece legionare în Restaurantul Union. Ceva era adevărat, ne amuzasem să-i speriem pe prietenii cârciumii intonând câteva versuri (mai multe nu ştiam) din *Garda, căpitanul.* Dar episodul trecuse fără urmări, funcţionasem mai departe, bine mersi, ca prim redactor-şef adjunct al ziarului tineretului, fusesem şi de vreo două-trei ori în străinătate. De ce abia acum se scotea asul din mânecă? N-am înţeles. Am înţeles doar că voiajul meu în India se dusese pe copcă."

În mod normal, puteam/trebuia să fim daţi afară din presă şi arestaţi (toţi cei patru „corifei"). Dar nu se urmărea asta. Am primit, toţi, cea mai înaltă sancţiune politică (ultima din statutul partidului: vot de blam cu avertisment) şi interzicerea dreptului de semnătură un an de zile. La mijloc era o răzbunare cu adresă exactă: pe Ilie Purcaru – şi, prin ricoşeu, pe ceilalţi (pierderi colaterale). Citez, acum, din textul meu: „Cu mai mulţi ani în urmă, Ilie Purcaru dăduse un interviu lui Adrian Păunescu, care ţinea o astfel de rubrică – *Sub semnul întrebării* – la revista *România literară.* La întrebarea «Cum apreciaţi actuala gazetărie românească, scrisul publicistic?» (citat din memorie) Ilie Purcaru a răspuns – citez, în rezumat, tot din memorie, concluzia: «Atâta timp cât la cârma presei române se află şi se va afla Bujor Sion, presa românească nu va progresa». / S-a făcut luntre şi punte Păunescu, ca să publice interviul, dar până la urmă i s-a dat câştig de cauză activistului de la CC, şeful Secţiei de Presă; despre care unii spuneau c-ar fi evreu, alţii ţigan-evreu, dar se da ca sigură căsătoria c-o evreică, sora ziaristului de politică externă de la *România liberă.* Şpaltul cu interviul respectiv a făcut turul redacţiilor, devenind, pentru mult timp, subiect de discuţie profesională şi sămânţă de gâlceavă politică. / Cu siguranţă că Bujor Sion a aflat de a doua zi ce se petrecuse la cârciumă. A stat însă la cotitură, aşteptând momentul favorabil să lovească. Şi, peste doi ani, momentul a venit. Ilie Purcaru, de-acum la *Scânteia,* fusese numit deja corespondent de presă pentru India. Se viraseră şi banii pentru deschiderea biroului. În două-trei zile urma să plece, aştepta doar să-i iasă paşaportul. Care n-a mai ieşit. Pentru că exact în acel moment a lovit Bujor Sion. A pus chestiunea în discuţie, scoţând din sertar documentul incriminator: nota informativă a ospătarului." (Despre soarta lui Bujor Sion – din păcate, cu final tragic – nu e cazul de vorbit acum; ea este relatată, totuşi, în textul meu, ca şi în *Mătura de pelin.*)

Constituie, tot ceea ce am spus până aici, un argument puternic pentru reeditarea într-un tiraj mai larg (eventual o ediţie revăzută şi adăugită; mă refer şi la mulţi alţi oameni credibili, care l-au cunoscut pe Ilie Purcaru şi pot depune mărturie), precum şi o difuzare pe măsură (măcar în toate bibliotecile de nivel naţional şi judeţean, dacă librăriile fac mofturi). Iar dacă se oferă o altă editură cu zestre materială mai bună, capabilă pentru un astfel de prestigios demers publicistico-literar (poate, *Humanitas?*) mă angajez să mijlocesc cedarea dreptului de autor din partea editurii iniţiale.

Cărţi şi autori

O carte *altfel* gândită

Ion C. ŞTEFAN

Sorin Lavric pare un caz aparte în cultura noastră: un doctor devenit redactor la cea mai renumită revistă literară din ţară. Un erudit care uimeşte prin bogăţia informaţiilor sale şi care a preferat un venit modest obţinut din scrierile literare, în locul salariului generos al unui medic, la care se tot adaugă un plus de recunoştinţă. Dar el a ales nu renumele profesional ştiinţific, ci să urmeze calea descoperirii de sine; a optat, în locul unui prezent comod, un viitor spiritual posibil glorios, statornic şi convingător.

Mă tem că Sorin Lavric nu-şi va găsi prea mulţi cititori la nivelul elevat de gândire şi creaţie la care a ajuns, oamenii de bună-credinţă care să-l înţeleagă şi să-l lectureze cu mare interes, aşa cum merită pe deplin acest *altfel de autor:* „Un text se deosebeşte prin dispoziţia pe care ai avut-o scriindu-l, adică prin emoţia iniţială care te-a împins să-l pui pe hârtie" – ne mărturiseşte el în *Nota explicativă* de la începutul acestei cărţi, *Defazarea sufletească şi alte eseuri* (Editura Ideea Europeană, Bucureşti, 2020).

Apoi, în primul eseu, despre *Funcţia peltastică a limbii*, după ce ne lămureşte asupra diferitelor moduri de a scrie, încearcă să ne convingă de faptul că numai *creatorii providenţiali,* adică de excepţie, contează în cultura omenirii, adăugând: „Pe insul providenţial îl recunoşti prin aruncarea în aer a paradigmei de până la el. După Eminescu, Călinescu, Arghezi, Nichita sau Ion Barbu nu s-a mai putut scrie ca înainte" (p. 17).

Într-adevăr, autorul nu ne sugerează că s-ar afla printre aceste excepţii (cel puţin nu deocamdată, fiind într-o continuă evoluţie, dar părerea mea, ca un *cititor de cursă lungă* ce sunt, este că el deja a aruncat în aer paradigma de literat, creându-şi un drum propriu, pe care încerc să-l desluşesc, dar nu-l pot încă numi, deoarece „Un cuvânt ne spune însutit mai puţin decât poate el să ne sugereze", afirmă autorul în *Filosofia ca act de credinţă* (p. 19).

Deodată, descopăr două căi specifice lui de-a ne capta atenţia şi bunăvoinţa: emiterea unei judecăţi (despre filosofie), care ar putea fi contestată, şi susţinerea forţei multiple de comunicare a unor cuvinte. E vorba de domenii multifuncţionale, întrepătrunse într-o construcţie demonstrativă, pentru a ne lămuri în continuare că nu-i vorba de o credinţă, ca religie, ci de-o anumită forţă de generalizare a unor fantasme, până la esenţa lor pură, fiindcă „filosofia îşi trage farmecul din mister, putere şi seducţie" (p. 28). Oare câţi dintre oameni mai reflectează în aceşti termeni?!

Sorin Lavric încearcă să-şi deschidă un drum propriu, prin câmpia aşa de înţelenită a gândirii umane, anterioare – încât pot susţine deschis: este un spirit cu totul deosebit!

În eseul *Scrisul de mână,* el construieşte o fabulă (în proză), cu morala la sfârşit: evoluţia scrisului depindea de mijloacele tehnice, de-a lungul istoriei civilizaţiei, însă, la început, creatorul şi-a format anumite tabieturi şi ritualuri scriind de mână, prin care se putea exprima sincer: „Dar frumuseţea ritualului e nu numai aceea că îţi înlesneşte depăşirea unor limite, ci, pe deasupra, te face să le îndrăgeşti" (p. 152), pe când scrisul pe monitor, deşi îţi oferă avantaje multiple, „Parcă lucram într-un laborator perfect aseptic în care, oricâtă murdărie aş fi făcut, totuşi lucea de curăţenie" (p. 154).

Iar implicarea psihică a autorului nu mai rămânea aceeaşi: „Pus în faţa ecranului, nu aveam emoţii, panica şi încordarea pe care le trăisem odată scriind de mână ţineau de trecut. Eram dezinvolt, degajat, sigur pe mine, şi asta pentru că şi cea mai mare piedică a scrisului de mână, şi anume ireversibilitatea lui, dispăruse" (p. 155). Şi morala fabulei: „Rezultatul va fi ivirea unui alt fel de om, a unui om pentru care cuvântul e simplu mijloc tehnic de comunicare şi nimic mai mult" (p. 157).

A discuta astfel cu tine, în cadrul unui eseu, pentru folosul cititorilor tăi; a te întreba şi a-ţi răspunde: iată o cale socratică de a ne convinge.

Astfel de comentarii problematizante pot fi făcute pe marginea oricărui eseu din acest volum. Dar cred că v-am convins că Sorin Lavric este un autor cu un program anticipativ, cu un anumit fel de alcătuire narativă a fiecărei construcţii, cu un limbaj direct, adecvat la ideea abordată; că nu frumuseţea în sine a scriiturii contează mai mult, ci forţa expresivă a fiecărei sintagme, atrăgându-şi cititorul coparticipativ, convingându-l să-i parcurgă orice carte.

Mă voi mai opri doar asupra lecturii *Defazarea sufletească*, aleasă şi ca titlu al întregului volum. Pentru început, participăm la o evocare lirică a unei iubiri, în armonie cu mediul înconjurător, când cei doi tineri vibrează pe aceeaşi lungime de undă.

Dar atunci când această armonie începe să se destrame, iar sentimentele celor doi, după un anumit timp, intră pe o altă lungime de undă, îndepărtându-se unul de altul, prin individualizare, începe *defazarea sufletească* „Dacă dăm la o parte nuanţa uşor argotică şi, implicit, peiorativă, pe care expresia aceasta – *a fi pe aceeaşi lungime de undă* – a căpătat-o în ultima vreme, şi păstrăm doar sugestia ei de bază, aceea că cei doi vibrează în acelaşi ritm, atunci vom avea, prin contrast, cheia înţelegerii defazării afective: aşa cum fiecare om are un set inerent de bioritmuri ce-i definesc identitatea psihosomatică, tot aşa, în cadrul nenumăratelor variabile ce dau substanţa legăturii dintre oameni, există un set de tabieturi al căror ritm trece în mod obligatoriu prin schimbări de dinamică umorală. Cu alte cuvinte, nu doar că simţim altfel, dar pe deasupra mai simţim şi la momente diferite de timp" (p. 72). Probabil că este ecoul unei iubiri pierdute, pe care autorul însă nu o mărturiseşte direct. Adică ceea ce el susţinea mai înainte despre trecerea unor senzaţii, fantasme şi proiecte, de la faza literaturizantă la cea filosofică.

Sorin Lavric nu doar că afirmă idei determinant-semnificative uman, ci le şi demonstrează modul de a exista în viaţa noastră şi puterea lor de influenţare.

Grădinar de idei şi cifre

Viorel DINESCU

Judecând după numeroasele încercări privitoare la ştiinţele exacte, cu precădere la matematică, făcute de Eminescu în manuscrisele cuprinse sub titlul *Fragmentarium* (Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1981; realizator, Magdalena D. Vatamaniuc), putem afirma că pentru marele nostru Poet Naţional, matematica nu era un obiect de studiu, ci, mai curând, un demers epistemologic destinat unei mai precise înţelegeri a tainelor Universului. De aceea, nu vom putea vorbi de un Eminescu matematician, ci de un Eminescu enciclopedist, de un mare gânditor şi mare creator care nu neglijează niciuna din căile de investigare a domeniului principal, dominant filosofic. Aşa se pot explica şi aparentele deosebiri între punctele de vedere exprimate. Student sârguincios şi aplicat, ba chiar extrem de meticulos, Eminescu nu se poate debarasa de vocaţia sa înnăscută de cugetător şi poet, în primul rând, în care analizele sale, evident tributare nivelului la care ştiinţele exacte se aflau în vremea sa, îmbracă mai totdeauna haina unor imagini şi comparaţii mai curând literare decât ştiinţifice. Astfel, deşi într-un loc el afirma că *matematica este o abstracţiune a mecanicii* (secvenţa 2258, pag. 285), în secvenţa 2287 limbajul capătă aripi, iar prezentarea ia un aer chiar poematic: *Schema cursului naturii este un cerc de forme, prin care materia trece ca prin puncte de tranziţiune. Astfel fiinţele privite în sine sunt un râu curgător pe suprafaţa căruia sunt suspendate umbre. Aceste umbre stau pe loc ca o urzeală, ca ideea unei fiinţe sub care undele râului etern altele formează o bătătură, singura ce dă consistenţă acestor umbre şi totuşi ea însăşi într-o eternă tranziţie, într-un pelerinaj din fiinţă-n fiinţă, un Ahasver a formelor lumei. Moartea este stingerea conştiinţei identităţii numerice. Dar identitatea numerică a unui individ nu este decât o frunză în miile de frunze-n generaţii, pe care arborele lumei le produce cu fiecare primăvară...*

Enigmatică pentru unii această „identitate numerică" şi, de fapt, întregul paragraf aduce o serie de aluzii privind unicitatea geniului, dar şi referitor la cunoscuta formulă goetheeană: „Uscată-i orice teorie, numai pomul de aur al vieţii e veşnic verde". Totul într-o aură de scepticism foarte la modă în epoca respectivă.

Aşadar, fără un studiu specific aplicat, Eminescu îşi permite totuşi o incursiune onorabilă în matematică, deşi nu intenţiona să se specializeze în această disciplină. El trece în revistă numerele zecimale, rădăcina cubică, ridicarea la putere, „denumirea mărimilor prin litere" (pag. 297), mărimi concrete, mărimi abstracte..., teme cât se poate de abstracte pentru un student la altă facultate. Nu îi sunt necunoscute nici studiile de specialitate ale unor savanţi ai timpului: Helvetius, Mark, Descartes, Machiavelli. Aria e mult mai largă şi evidenţiază preferinţele poetului pentru latura filosofică a problemelor studiate. Evident, interesul lui Eminescu pentru matematică, deşi subordonat cercetării filosofice, nu este minimalizat, materia este studiată cu seriozitate, întâlnim chiar o serie de exerciţii mai mult sau mai puţin minuţioase, aria tematică este mult mai largă decât ar fi necesar pentru un amator.

Sunt secvenţe în *Fragmentarium* în care se vorbeşte despre „adaptabilitatea şi corelaţiunea creşterii în matematică", sau altele în afara Compendiului în care Eminescu recenza diverse volume de matematică (D.A. Serret, D. Petrescu, I.P. Eliad etc.), fapt care dovedeşte că preocupările sale în acest domeniu erau cât se poate de constante (pag. 313).

În capitolele rezervate extragerii rădăcinii pătrate, remarcăm chiar o deosebită grijă şi pricepere în organizarea materialului. Diferite stadii ale demonstraţiei sunt evidenţiate cu cerneluri de culori diferite: roşu, verde, albastru, negru, ceea ce face ca lectura argumentaţiei să fie uşor de urmărit. După cum era şi de aşteptat, pe parcursul investigaţiilor sale matematico-filosofice, Eminescu nu poate face abstracţie de implicaţiile artistice şi gnoseologice ale informaţiilor agonisite. El se referă şi la artă, chiar la arta militară şi la teoriile strategico-politice enunţate de Machiavelli în cartea sa *Il principe* (pag. 101 şi 135). Poate nu e de prisos să citim aici două dintre paragrafele semnificative, deşi sunt mai depărtate de matematică: „Când un om vrea să bată pe adversarul său, trebuie să afirme că el vrea ceea ce vrea adversarul său. Când un om batjocoreşte pe altul, trebuie să înceapă prin a-l lăuda, dacă el este puternic. Pentru ca un grec să răstoarne pe un român, trebuie să afirme că e mai român decât românul" (pag. 333).

→

Vecina mea, Africa

Migraţia, joc continuu de interese

Nicolae MELINESCU

Cortina virusului chinezesc care a cufundat Europa în confuzia populaţiei şi bâjbâiala politicienilor a reuşit să izoleze un fenomen mai ameninţător în actualele condiţii: migraţia ilegală. Încurajaţi de eforturile Naţiunilor Unite de a impune migraţia (nedefinită clar ca legală sau ilegală) între drepturile fundamentale ale omului, peste un milion de africani nu au fost impresionaţi de spectrul covid şi au pornit să traverseze Mediterana dinspre Tunisia (din Libia mai puţin, din cauza luptei pentru putere dintre triburile post-gaddhafiste) către cel mai apropiat port al speranţei – Italia. Oficialii de la Roma au comunicat că în ultimul an numărul migranţilor africani în peninsulă a crescut cu 150 la sută şi 21.618 ambiţioşi au reuşit să încheie cu succes aventura. Ministrul de Externe şi cel de Interne l-au contactat pe preşedintele tunisian Kais Saied, de la care au primit angajamente, voinţa de colaborare pentru un plan consistent de stăvilire a migraţilor. Şi cam atât! Italienii au avertizat: nu mai primim niciun migrant! Italia s-a obişnuit să fie cam singură în condiţii de criză şi să nu beneficieze de sprijinul solidar (atât de vehement clamat de către Olanda, Austria sau Germania) şi continuă să ţină cârma între ameninţarea migraţiei ilegale masive şi ghilotina virusului chinezesc, două cazne cumplite pe care le-ar putea suporta ceva mai uşor cu sprijinul partenerilor comunitari.

Uniunea Europeană s-a grăbit să-i trântească uşa în nas Turciei când a cerut intrarea în Uniune şi a fost la fel de grăbită să-i ofere câteva miliarde de euro (nu este încă clar dacă au fost trei, zece sau şaisprezece) ca să păzească Europa de refugiaţii sirieni, kurzi, irakieni, afgani sau pakistanezi. Italienii au fost lăsaţi să-şi exerseze calităţile diplomatice în fostul şi efemerul lor imperiu colonial din nordul Africii. Ministrul de Interne a încheiat anul trecut un fel de înţelegeri cu şefii de trib liberieni ca să oprească tranzitul peste Mediterana şi încearcă un demers similar cu tunisienii anul acesta. Luciana Lamorgese, ministrul de Interne, şi colegii ei din guvern rămân singuri în timp ce cursa trans-mediteraneană capătă dimensiuni olimpice.

Pentru europeni, povara nou-sosiţilor din Africa a devenit o ameninţare greu de ignorat într-o perioadă în care majoritatea statelor-naţiuni (devenite relevante în actuala criză sanitară) se închid în carapace înaintea noului asalt de iarnă al virusului chinezesc. Serviciile publice se află sub povara propriilor populaţii, asistenţa socială gâfâie din lipsă de fonduri din cauza recesiunii instalate sau grăbită să ajungă pe drum de seară, vocile naţionaliste sau suveraniste – cum ar fi Alianţa Patriotică din Marea Britanie – acoperă scandările de la Minsk cu chemări la supremaţia albilor. Şi atunci, de unde fonduri pentru acţiuni umanitariste pentru migranţii economici? Nici ONG-rile samaritene nu mai sunt atât de avântat dedicate, pentru că donatorii au sărăcit, încearcă să-şi salveze propriile afaceri şi zeiţa carităţii trece la o dietă severă.

Normal ar fi ca pandemia care a lovit cel mai dur Italia să descurajeze tentativele de relocare a africanilor. Presiunile interne provocate de groaza contagiunii în zone întinse ale regiunii sub-sahariene se află la originea noilor mişcări de populaţie spre malul sudic al Mediteranei. Dacă ţări cu un sistem de sănătate robust şi bine organizat cum sunt Germania, Franţa sau Marea Britanie au făcut faţă cu greu, cu disperare chiar, momentelor de apogeu ale contaminării, pentru multe ţări africane virusul este o ameninţare catastrofală care poate să şteargă de pe faţa pământului populaţii întregi în numai câteva zile. Lipsa medicilor, a clinicilor, a echipamentelor şi a medicamentelor s-a resimţit şi până acum în cazul epidemiilor de SIDA, ebola, ciumă sau malarie şi adevărate miracole au limitat răspândirea lor pe arii mult mai mari şi trecerea lor spre Europa. Acum a apărut un alt gen de provocare, alimentată de viteza de răspândire a virusului, mult mai mare decât capacitatea de reacţie a africanilor. În Republica Africa Centrală există un singur sistem de ventilaţie şi monitorizare respiratorie, rezervat pentru şeful statului, în caz de urgenţă. În zona Sahelului nici măcar un singur medic nu revine pentru o mie de locuitori (statistic, 0,23 la sută, ridicol!), ca să nu vorbim de epidemiologi, radiologi sau servicii medicale de urgenţă. Africa, în ansamblu, poartă 22 la sută din povara bolilor omenirii, dar are acces la doar 3 la sută din cadrele medicale şi la mai puţin de un procent din resursele mondiale pentru sănătate. Sunt consecinţele unui adevărat dezastru politic regional, tolerat şi, uneori, prelungit de unele foste metropole coloniale.

Cel mai elocvent exemplu îl oferă Ciadul, ţară continentală din vestul Saharei, de patru ori mai întinsă decât România (drapelul naţional este identic cu al ţării noastre), cu o populaţie de aproximativ 14 milioane de locuitori (locul 168 în lume după venitul *per capita*, a treia cea mai săracă ţară a lumii), împărţită în 19 grupuri etnice, dominate de cel mai numeros, *sara* (peste un sfert din populaţie). Situat pe malul estic al lacului Ciad, fostă colonie franceză din 1920 până la independenţa din 1960, poate fi citat drept ţara lui Déby, după numele fostului general care îi este preşedinte din 1990, ajuns la putere după un război intern sângeros purtat împotriva susţinătorilor fostului şef al statului, mentorul său politic. De atunci, Idriss Déby a modificat Constituţia, a eliminat pragul de maximum două mandate prezidenţiale pentru acelaşi individ, a „câştigat" cinci alegeri prezidenţiale şi a devenit, practic, preşedinte etern. Două tentative ale rebelilor susţinuţi de Sudan de cucerire a capitalei N'Djamena şi a conducerii ţării au eşuat, tot aşa cum a eşuat tentativa de lovitură de stat din 2013, tensiuni de a căror rezolvare în favoarea preşedintelui nu au fost străini prietenii francezi. În 1986, Franţa a organizat şi a pus în mişcare *operaţiunea Épervier* ca să stăvilească expansiunea libiană spre sud. De atunci, prezenţa militară franceză a rămas o constantă în contextul tribal ciadian. În februarie 2019, la solicitarea guvernului (a preşedintelui Idriss Déby), avioane franceze de luptă Mirage 2000, pornite de la baza de lângă capitală, au lovit un convoi de 40 de vehicule militare ale rebelilor, venite din Libia cu muniţie, armament şi insurgenţi ai forţelor anti-guvernamentale.

Din 2003, Ciadul a devenit producător şi exportator de petrol – 130 de mii de barili pe zi, cu posibilitatea creşterii la 250 de mii de barili. Cu trei ani înainte, un consorţiu american dominat de Exxon şi Chevron a promis o investiţie de aproape patru miliarde de dolari ca să modernizeze echipamentul de extracţie instalat în 1990, să construiască o conductă până în portul camerunez Kribi, să contribuie la combaterea sărăciei prin programe de dezvoltare socială. 12,5 la sută din profitul exporturilor urmau să ajungă în asistenţa umanitară şi în programe de alimentaţie. În 2016 tribunalul suprem ciadian a condamnat firma Exxon la o amendă de 74 de miliarde dolari – de şapte ori mai mare decât veniturile economiei naţionale, în ansamblu – pentru că nu-şi achitase taxa pentru licenţa de exploatare. Un an mai târziu, aranjamente confidenţiale şi discrete au rezolvat ceea ce americanii au numit „o mică neînţelegere". E posibil ca rezolvarea ei să fi fost condiţionată de apariţia Chinei, în 2006, ca investitor şi dezvoltator al producţiei petroliere ciadiene. China National Petroleum Company a construit o rafinărie la nord de capitală, a înfiinţat un colegiu de studii petroliere pentru tehnicienii locali şi a deschis exploatarea unor noi câmpuri în 2009. Cinci ani mai târziu, compania a fost amendată cu un miliard şi jumătate de dolari pentru nerespectarea măsurilor de protecţie ecologică.

Între timp, petrodolarii au început să curgă şi ciadienii de rând aşteptau să simtă că ţara lor şi-a găsit o nouă comoară pe lângă rezervele de aur şi de uraniu. Ca şi în cazul altor dictaturi, miracolul nu s-a arătat şi, în 2006, Banca Mondială a îngheţat contul veniturilor din exportul de petrol ciadian pentru că guvernul nu a alocat sumele promise pentru dezvoltare. În replică, preşedintele Idriss Déby a declarat: „Vom cumpăra armament. O să o facem deschis, la vedere." (*Chad needs money for arms*, news.bbc.co.uk/2hi/africa/4923254, accesat 16 august 2020) Era răspunsul său la ceea ce a considerat un atac al forţelor rebele din Frontul Unit pentru Schimbare, susţinut de vecinul belicos de la răsărit, Sudanul. Preşedintele ciadian nu a ezitat să afirme că singurul răspunzător pentru dificultăţile economice ale ţării sale era Banca Mondială (condusă la acea vreme de americanul Paul Wolfowitz), care a provocat o criză financiară. Investitorii şi marile corporaţii au folosit presiunea Băncii ca să-l disciplineze pe preşedintele etern. Acesta nu a întârziat să dea o fugă până la Paris, unde a devenit un oaspete aşteptat cu braţele deschise de însuşi preşedintele francez. Macron l-a felicitat pe Déby pentru activitatea dinamică din cadrul grupului Sahel 5 – orchestrat de Franţa – în susţinerea luptei împotriva islamismului terorist.

→

Interesante şi cinice principii ale lui Machiavelli, din păcate valabile şi în zilele noastre. Nu lipsesc din paginile *Fragmentariumului* nici însemnări despre principiul independenţei şi începutul calculului infinitezimal [2275 B].

Desigur, toate aceste acumulări sunt făcute în beneficiul unor interpretări ultracantitative, cum ar fi cele care ţin de filosofie sau de metafizică. Acest punct de vedere e destul de clar exprimat în citatul 357 (pag. 340): „O singură mişcare există în Univers. Viaţa individuală nu este decât o fracţiune a acelei unităţi. Dar dacă într-o serie de necunoscute, o fracţiune ne e cunoscută, atunci şi restul de termeni se rezolvă. E evident dar, că cel întâi lucru al omenirii s-a concentrat asupra acestei fracţiuni. Că legile înnăscute ale matematicei şi logicei, legile raportului fracţiunii către întreg au fost cele de-ntâi cercetate cu multă exactitate. Şi fiindcă luând această fracţiune ca unitate, s-au ajuns a se confirma prin experienţă tot ce ea calculase apriori – de aceea Pythagora şi egiptenii erau smeriţi şi atribuiau numărului o putere divină."

În încheiere, pentru a ieşi puţin din cadrul denotativ şi solemn al temei propriu-zise, ne vom îndrepta un pic atenţia spre acele însemnări care se referă la cuadratura cercului, problema imposibilă care viza construirea doar cu rigla şi compasul a unui pătrat de aceeaşi suprafaţă cu a unui cerc dat. Soluţia este imposibilă, dar a generat discuţii interesante. Eminescu: „Raportul între finit şi infinit e raportul dintre *pătrat* şi *cerc!*... Este: nu o mărime concretă, ci proporţională între un *maxim* şi un *minim*..." „Originea tuturor *mărimilor iraţionale* este cercul (π). [377 v]. Urmează două comparaţii în concret cu încolăcirea unui şarpe ori cu îndoirea unei verigi de metal, mai curând amuzante decât convingătoare.

În *Fragmentarium* există, desigur, şi afirmaţii pe care ulterior ştim că le-a amendat sau altele mai puţin convingătoare, dar este evident că Eminescu a apelat la sursele cele mai autorizate de pe vremea sa. Multe din criticile ulterioare nu au ţinut seama de distanţa dintre epoci sau, în critica respectivă, au dat glas năravului de a pune la punct pe toată lumea. În legătură cu însemnările referitoare la teoria cinetică asupra expansiunii gazelor, Călinescu apreciază (incorect!) că teoriile fizice asupra Universului, chiar când suntem siguri că ar aparţine epocii de boală, au bizareria diletantismului" (pag. 427). Dar, în acest domeniu, Călinescu însuşi era un diletant, notaţiile lui Eminescu fiind rezumate de poet după R. Clausius, citat fiind şi Boyle-Mariotte şi Charles.

Încercând să aducem în prim-plan legătura dintre creaţia lui Eminescu şi ştiinţele exacte, în speţă matematica, descoperim o uriaşă muncă de cercetare în beneficiul filosofiei şi creaţiei artistice în care poetul, de fapt, un geniu enciclopedist, nu omite niciun domeniu care să-i permită descoperirea adevărului. Această uriaşă muncă de documentare desfăşurată fără răgaz pe durata a mai bine de două decenii, a stat, fără îndoială, la temelia minunatelor sale intuiţii artistice şi a inegalabilului său talent. Eminescu şi-a dat seama de tânăr că metodele gândirii matematice nu sunt un joc gratuit de cifre şi raporturi cantitative, ci o veritabilă tehnică de analiză a tuturor principiilor care guvernează gândirea contemporană. Eminescu a fost, în egală măsură, un grădinar al ideilor şi al cuvintelor, dar şi al cifrelor care luminează drumul spre progres al societăţii.

Cherchez la femme

Mais où sont les neiges d'antan?

Paula ROMANESCU

Ce lume fascinantă ai adunat, meştere Villon, în a ta *Ballade des dames du temps jadis / Balada Doamnelor de altădată,* ca într-un salon princiar de dincolo de loc şi timp, dovedind astfel că acest mare mincinos, timpul, „hoţomanul de soi", cum l-a numit în veacul de curând apus Radu Stanca, nu va putea nicicând a şterge din memoria omenirii acele alcătuiri omeneşti prinse într-un nume rămas doar al lor şi însemnate cu o lumină pe care inima o asociază de regulă cu iubirea, iar raţiunea – cu iraţiunea, deşi s-a dovedit de-atâtea ori că inima se-nşeală, inocenta, iar mintea minte…

Intrăm şi noi, poete, în salonul tău rămas deschis, primitor, cu, drept permis de liberă trecere şi, deopotrivă, invitaţie, *Balada* pe care ne-ai lăsat-o, numindu-ne, în *Testament* chiar, *frères humains qui après moi vivrez…/ fraţi oameni care după mine veţi trăi.* Să ne-o reamintim:

Balada doamnelor de altădată
(*Ballade des dames du temps jadis*)

În care ţară, spuneţi unde
E mândra romaniţă, Flora;
*Alcibiade – ori Thaïs**
Cu care ai fi zis că-i soră;
Echo ce ştia să grăiască
La fel pe ţărmuri şi pe unde,
Cu-o graţie dumnezeiască?
Dar unde-i neaua d'antan, unde?

Unde-i cumintea Helois'
Pentru care a fost castrat
Pierre Abelard din Saint-Denis,
Între călugări aruncat
Iubirea lui fiindu-i vină?
Apoi unde-i acea regină
Care, 'ntr-un sac, a ordonat
Ca Buridan fie-aruncat
În Sena cu apele-i profunde?
Dar unde-i neaua d'antan, unde?

Regina Blanche precum un crin,
Cântând cu glasu-i de sirenă,
Lăboasa Berta, Beatice,
Alice, Aremburgis din Maine,
Biata Ioana din Loren'
De englezi arsă la Rouen,
Sfântă Fecioară, ştii răspunde?
Dar unde-i neaua d'antan, unde?

Dedicaţie
Prinţe, nu-ţi pierde săptămâna
Cercând cumva de a răspunde
Unde-s? Refrenul să-ţi rămână:
Dar unde-i neaua d'antan, unde?

(*Prea frumosul Alcibiade trecea drept femeie – Socrate ştia de ce; aici poetul îl aseamănă cu Thaïs, iubita lui Alexandru cel Mare.)

Tu, poete, ne (te) întrebi doar, ca şi cum n-ai şti că multe zăpezi ale uitării se vor fi aşternut în lume de la plecarea celor evocate! Să ni le reamintim şi noi, deşi, în vremea asta grăbită foarte, abia dacă putem pricepe de existăm cu-adevărat!

Iat-o pe frumoasa romană *Flora*, mai mult zeiţă decât femeie, fără de atingerea căreia florile n-ar şti cum să înflorească la sosirea primăverii. Au cântat-o poeţii trăitori prin Imperiul Roman de acum mai bine de 2000 de ani, dar nu toţi aşa de frumos cum vor fi făcut-o Lucretius şi, mai cu seamă, Publius Ovidius Naso, marele maestru în *Arta de a iubi – Ars amandi,* arzătoarea artă din a cărei pricină avea să fie exilat de Augustus Împărat la Tomis, unde şi-a plâns el în *Tristia* întreaga tristeţe, şi-a zvântat lacrima în *Pontica,* spre a se adăuga, la ceasul sorocit, lutului de la Pontul Euxin.

Astăzi, de pe soclul impunătoarei lui statui, operă a sculptorului Ettore Ferrie, ridicată în anul 1887 prin osârdia mai marilor urbei Tomis – Constanţa de la ţărmul Mării Negre din România, poetul continuă să privească trist şi gânditor la valurile de trecători de sub soarele tuturor anotimpurilor şi, să le amintească:

Sub astă piatră zace Ovidiu cântăreţul
Iubirilor gingaşe răpus de al său talent.
O, tu ce treci pe aicea şi dacă ai iubit vreodată
Te roagă pentru dânsul să-i fie somnul lin.

Am trecut şi noi şi, deşi mai iubisem odată, ne-am rugat ca iubirea să nu ne uite-n veci de veci.

Dar câte ar mai fi de spus despre *Flora* din celebrul tablou *Primăvara* al lui Sandro Botticelli (1445-1510), aflat în prezent la Galeria Uffizi din Florenţa, doar ochii fiecărui privitor o pot face! Dacă nu aţi văzut niciodată această capodoperă a picturii italiene, orice zicere rămâne incompletă. Vedeţi-o şi îmi veţi da dreptate. Doar suntem liberi acum să ne luăm lumea-n cap. Cu siguranţă Botticelli italianul pictor, contemporan cu francezul François Villon omul, dispărut în umbra spânzurătorii din anul 1463 ca să nu se mai ştie nimic de el, trebuie să fi cunoscut *Balada* poetului nemuritor.

→

Evident, o asemenea luptă nu putea fi purtată fără arme (de producţie franceză) şi de o armată (instruită de consilieri francezi). În rest, Déby poate să domnească liniştit, are toată viaţa înainte (are 68 de ani şi „doar" 30 de ani de preşedinţie). La fiecare cinci ani, el regizează şi interpretează rolul principal în sceneta „Alegeri prezidenţiale, libere şi corecte" pe care o încheie în ropotele de aplauze ale corporatiştilor de la Exxon şi ale sponsorilor de la Palatul Élysée. Puterea-i rămâne absolută şi nu tolerează niciun fel de provocare din partea publicului, a partidelor de opoziţie sau a grupurilor de activişti sociali. În cele trei decenii de regim Déby, justiţia, media şi societatea civilă au fost spulberate sub lozinca luptei împotriva invadatorilor libieni şi sudanezi. Când aceasta a început să-şi piardă forţa mobilizatoare, preşedintele a găsit un nou balaur cu şapte capete căruia trebuie să i se opună: gruparea islamistă nigeriană Boko Haram. Pentru Ciad, ameninţarea este reală după ce a fost construită conducta de petrol din sudul ţării spre portul camerunez Kribi (peste o mie de kilometri lungime), pentru că militanţii Boko Haram au echipament şi „specialişti" în furtul de petrol şi raidurile lor în nordul Camerunului au devenit obişnuite şi greu de combătut, pentru că armata preşedintelui Paul Byia (aflat la putere din 1982) este mobilizată în războiul cu separatiştii anglofoni. Comandourile nigeriene sunt greu de combătut, indiferent de câţi bani ar investi Ciadul, atâta timp cât armata federală nigeriană, mult mai mare, mai bine echipată şi mai bine instruită nu a reuşit după două decenii să ţină sub control teroriştii islamişti în propria ţară şi să pună capăt furtului de petrol pentru achiziţionarea de armament performant de pe piaţa neagră. Pentru preşedintele ciadian, atacurile rămân un pretext pentru deturnarea de fonduri şi sifonarea unor sume preferenţiale către protejaţii din propriul trib *zaghawa* (aproximativ 2,4 la sută din totalul populaţiei).

În timp ce petrolul pompat de Exxon curge spre piaţa internaţională (americană), Ciadul înregistrează cote alarmante de sărăcie. Déby domină şi controlează accesul la veniturile din exporturile de petrol, dintre care 80 la sută ar trebui alocate agriculturii, sănătăţii şi educaţiei, ceea ce nu se întâmplă. Ca dovadă, 8 la sută dintre nou-născuţi nu ajung la un an şi 20 la sută nu împlinesc cinci ani. 70 la sută din populaţie sunt analfabeţi, 80 la sută trăiesc cu mai puţin de un dolar pe zi şi 90 la sută din forţa de muncă sunt şomeri. „Franţa, principalul susţinător al lui Déby, tace în faţa abuzurilor acestuia şi se pune întrebarea: când va proceda Franţa la decolonizare şi va înceta să sprijine conducători brutali precum Déby, Ali Bongo în Gabon, Alassane Outtara în Coasta de Fildeş sau Faure Ghassingbe în Togo – menţinând populaţiile respective într-un trecut economic şi politic întunecat." (https://www. theguardian.com/ global-development/ 2020/aug/14/ president-deby-chad-greatest-threat-to-stability, accesat 17 august 2020)

Fără toleranţa occidentală, parlamentul ciadian nu ar fi revizuit/mutilat Constituţia ca să-i permită lui Idriss Déby să rămână în funcţie până în 2033, la vârsta de 81 de ani, mai bine de patru decenii, şi nici să se declare mareşal la sărbătorirea a 60 de ani de independenţă.

Ţară continentală presată şi de tulburările din Libia, Republica Africa Centrală, Sudanul de Sud sau Camerun, Ciadul adăposteşte aproape o jumătate de milion de refugiaţi cărora li se adaugă aproape o sută cincizeci de mii de dislocaţi intern, victimele rebelilor. Acum doi ani, Macron a găsit soluţia. El a planificat centre de azilanţi în Ciad şi în statul vecin, Niger pentru înregistrarea şi procesarea anuală a datelor a trei mii de cereri pentru migraţia legală către Europa. Valul de migranţi, estimat anul acesta la peste un milion de africani, va inunda masiv asemenea proiect. Dar argumentul oferit de Ibrahim Diane, purtător de cuvânt al Înaltului Comisariat ONU pentru Refugiaţi, a fost că „aceste centre înseamnă o mai bună protecţie pentru refugiaţi", ceea ce ar fi trebuit să aducă linişte şi pace în cugetul iniţiatorului proiectului. Ideea nu a fost împărtăşită de oamenii de rând şi nici de reprezentanţii lor. Mişcarea Patrioţilor Ciadienei pentru Republică consideră că asemenea centre vor atrage şi mai mulţi migranţi, care vor exercita o presiune socială şi demografică greu de suportat pentru o ţară atât de săracă. Transformarea ei într-o staţie de tranzit poate să alimenteze şi insurecţiile anti-guvernamentale sau grupările teroriste. Cineva cultivă cu insistenţă dezvoltarea centrelor pentru azilanţi.

În 2017, după o reuniune la Paris, Déby a anunţat că a primit promisiunea colectării a nu mai puţin de 15 miliarde de euro (o dată şi jumătate mai mult decât produsul intern brut al ţării sale) ca să amelioreze situaţia socială şi să reducă numărul săracilor cronici. Promisiuni generoase nu au lipsit pentru rezolvarea crizelor din Africa. Împlinirea lor a devenit o istorie fără sfârşit, cu deznodăminte dezamăgitoare. Odată fondurile constituite, fie doar pe jumătate sau pe sfert, este greu de crezut că ele îşi vor găsi drumul spre cei care suferă cel mai mult, pentru că s-a dezvoltat tradiţia păcătoasă a Africii dominate de „conducători eterni" cu putere absolută, tradiţie care a prelungit dictaturile din Zair/Congo, din Uganda, din Sudan, din Zimbabwe, din Camerun sau din Ciad.

Mecanismul intern al dominaţiei autocratice este fragil fără sprijinul din exterior, fie el corporatist sau militar şi politic, şi el animă reţeaua migraţiei ilegale, care a pus în mişcare în ultimul deceniu fonduri ilicite mult mai mari decât cele obţinute prin traficul de droguri şi de persoane sau prin pirateria maritimă

Cherchez la femme

Altă prezenţă graţioasă din „salonul” lui Villon este mult lăudatul *Alcibiade,* irezistibilul general atenian un pic prea impetuos, de o frumuseţe răvăşitoare, care, între două bătălii, se amuza mutilând statuile lui Hermes, de era s-o păţească dacă n-ar fi avut protectori puternici. Era mare expert în iubirea care se înscrie astăzi (atât de târziu?!) în cea mai pură corectitudine politică, şi se pricepea ca nimeni altul la potrivirea cuvintelor de amor, susurate la urechea oricui ar fi vrut să le asculte. Despre el ne-au lăsat mărturie Aristofan, Plutarh şi, nu în ultimul rând, Platon în *Dialogurile* cu Socrate, marele înţelept atenian care îşi pierduse (şi el?!) capul de dragul adoratului său discipol. Acuzat de tiranii cetăţii – Meletos, Anytos şi Lycon, de coruperea tinerilor pe care-i învăţa (printre altele) să şi gândească logic, şi de alte imaginare rele care-l făceau foarte incomod pentru mai marii cu minte puţină din sferele puterii, Socrate a fost condamnat la moarte după un proces de pomină în care el le-a răsturnat acuzatorilor toate argumentele, de s-au văzut justiţiarii nevoiţi să-i lase „inculpatului” dreptul să hotărască el ce pedeapsă i se cuvine. Şi Socrate a ales să respecte, democratic, dreptul celorlalţi de a avea dreptate şi a închinat senin în numele zeilor ocrotitori ai cetăţii, la care ei, „ceilalţii”, se închinau şi pe care el îi ignora, o cupă de cucută, înconjurat/ asistat de ai săi discipoli năuciţi de durere şi, deopotrivă, uluiţi de seninătatea cu care filosoful se pregătea de întâlnirea cu temuta meşteră la coasă. Filosoful ne-a lăsat la plecare pilula de înţelepciune de care ştiu şi cei ce nu ştiu de unde li se trage: Ştiu că nu ştiu nimic!

Deşi poetul, discret, nu o spune, Alcibiade trebuie să fi venit împreună cu Socrate, de lângă care era nelipsit (şi în bătălii, şi la agape). El, tânăr, frumos, pomădat, elegant, precum frumoasa curtezană ateniană Thaïs care-i fusese lui Alexandru cel Mare „sfetnic de dulce taină”; filosoful, desculţ, bărbos, burtos, cu nasul turtit, dar sclipitor de înţelepciune, mereu gata să pună cu botul pe labe pe orice împleticit în gândire, bătrân dar vânjos – avea 70 de ani în 399 înainte de Cristos, când cu cupa de cucută.

Dar mai era desigur şi umbra lui Thaïs, fără Alexandru cel Mare cel mereu călare pe Bucefal – tot înainte!, fiindcă tocmai voia el să realizeze imperiul mondial (dacă nu l-ar fi răpus ciuma), întreprindere de mare anvergură, cu oarece şanse să se împlinească în zilele noastre (dacă vom mai avea zile).

Pentru frumoasa Thaïs ar trebui să lăsăm ochilor sufletului răgaz să se desfete. A făcut-o şi pictorul spaniol José de Ribera prin veacul al XVII-lea, şi scriitorul Gustave Flaubert în veacul lui de tot romantic, şi Anatole France care l-a inspirat la rândul său pe Jules Massenet să compună o operă (cum care? *Thaïs*!), şi balerina rusă Ana Pavlova în felul ei, alături de balerinul Mihail Mordkin, şi sculptorul Dumitru Chipăruş (1886-1947), plecat de la noi din Dorohoi la începutul veacului al XX-lea la studii de sculptură în Italia, apoi la *Académie de Beaux-Arts* din Paris şi, stabilit pentru toată viaţa în Franţa, unde a devenit sculptorul Demètre Chiparus (aproape şi nu tocmai de Brâncuşi!), mare creator în stilul Art-Deco. Modelele sale preferate erau mai toate din lumea baletului rus – Nijinski, Ida Rubinstein, ceea ce ar explica faptul că majoritatea lucrărilor sale au ajuns în muzee din Rusia. La Dorohoi, nu! Ar fi fost şi cam greu după „eliberarea” ţării de către marea Uniune Sovietică şi instaurarea regimului acela care nu se sinchisea de artă, ci de ascuţirea luptei de clasă până la a nu mai rămâne pe pământ decât proletarii din toate ţările, fericiţi nevoie mare, uniţi la rău şi la mai rău până când moartea…

Thaïs aceea frumoasă foc, inimă mult zburdalnică, a fost adusă pe calea cea dreaptă din rătăcirile ei pe cărări de-amoruri pline şi convertită de ermitul egiptean Pafnutie (în opera lui Massenet, *Athanael)* la credinţa şi morala creştină. Abia după ce şi-a încheiat sfânta misiune (grea din cale-afară şi cumplit de dulce!), ermitul şi-a luat pustiul în cap şi a plecat în deşert, să n-o mai vadă niciodată pe mult adorata lui păcătoasă. Zadarnică i-a fost fuga. Iubirea i-a pârjolit nefericitului pustnic inima şi a trebuit să se întoarcă în genunchi lângă femeia dragă. Vai, aceasta era de-acum sfântă. Graţie lui! Putea fi fericit… (Pe ermit nu l-am zărit printre invitaţi!)

O, dar iat-o şi pe *Echo!* Nimfeta aceea din mitologia greacă, foarte vorbăreaţă şi un pic codoaşă, care o ţinea la voroave pe Hera, soaţa marelui zeu Zeus când o tulea el în expediţii amoroase foarte pământeşti după nimfe… Dar, când Hera a înţeles matrapazlâcul, pedeapsa ei a fost cumplită. Nu, lui Zeus al ei, un fel de Don Juan din vremi mai dinspre noi, nu i-a clintit nici măcar un firişor de foc din pârjolitoarea lui meteahnă de a se hârjoni cu regine, ciobăniţe, gâsculiţe, văcuţe. Întreaga ei mânie s-a revărsat asupra prostuţei Echo, pedepsită să nu mai poată scoate în veci o vorbă, ci doar să repete mereu ca o năvleagă ultima parte de cuvânt rostit ce cei cu care se va întâlni. Dar cum era şi frumuşică (tot aşa a rămas până astăzi, fiindcă şi prostia tot prostie rămâne în veci de veci!), într-o zi, Narcis, frumosul acela care nu contenea să se privească fermecat în oglinda oricărui lac (alt prost!), şi-a ridicat mânios privirile către nimfa care venise cu ulciorul să ia apă tocmai din… oglinda lui, spărgându-i-o în mii de vălurele. Şi a observat atunci că şi ea era frumoasă, ba chiar i-a şi spus-o clar, bărbăteşte, fiindcă era gata s-o ceară de… inimă:

– Eşti foarte frumoasă! Atunci i-a auzit şi el frumoasei Echo glasul:

– *Moasă… moasă… moasă*… Crezând că se alintă, a trecut la propunere mai explicită:

– Vino cu mine!

Şi ea: – *ine… ine… ine…*

– Măi, femeie, tu eşti proastă?

– *Oastă… oastă… oastă… oastă…*

S-a uitat lung la cer bietul Narcis, ca să vadă dacă e tot acolo sau i-a căzut lui pe cap, a fluierat a pagubă şi dus a fost, hotărât să nu mai caşte gura la alte frumuseţi în afară de a lui. Aşa că să nu vă miraţi când veţi vedea narcişi pe malul lacurilor: sunt răsfrângerile chipului aceluia care s-a îndrăgostit numai de el… Cât despre Echo, ascultaţi ecoul glasului vostru când plecaţi voioşi în vreo drumeţie prin munţi sau când vă năpădeşte jalea într-o casă pustie, cu pereţii goi.

În salonul lui Villon, Echo nu vorbeşte. Sunt prea multe glasuri. Surâde doar visătoare ascultându-i pe ceilalţi. I-ar plăcea Alcibiade, dar cum să-i abată privirea de la el bătrânului acela grosolan, cu ochii mici şi-adânci de ironie…

Iată-i, în sfârşit, nepăsători la ce cred ceilalţi despre iubirea lor, pe *Heloisa*, fiica luminată la minte a canonicului Fulbert de la Notre-Dame şi, profesorul ei, filosoful Abelard, călugăr la Saint-Denis, care a învăţat-o tot ce ştia şi el mai bine, dar mai cu seamă cum să devină, din omenească sfântă iubire, femeie şi mamă. Fiul lor (fiindcă au avut şi un fiu!) a primit numele *Astrolab.* Cu aparatul astrolab de mai târziu, au măsurat astronomii nemăsurata distanţă de la pământ până la stele, cum nemăsurată trebuie să fi fost iubirea dintre Heloisa şi Abelard.

Se întâmpla aceasta prin veacul al XII-lea. Furia clerului, care s-a abătut asupra îndrăgostiţilor, a fost cumplită. Heloisa a fost închisă între zidurile mănăstirii şi obligată să devină mireasă castă lui Cristos. Cristos n-a obiectat. Îi era indiferent. De când s-a suit la ceruri, El şade liniştit de-a dreapta Tatălui şi ne aşteaptă… Abelard a fost prins de mai marii Bisericii înveşmântaţi în negru-corb şi operat, deşi nu dorise să ajungă tenor precum renumitul Farinelli în veacul al XVIII-lea, poate doar din pricină că opera nu atinsese înălţimile la care avea să ajungă aceasta mai târziu, prin muzica unor Mozart, Verdi, Puccini, Bizet, Rossini…

Acum îi întâlnim aici, dar altfel, dorm unul lângă altul în Cimitirul Père Lachaise, încremeniţi cu mâinile împreunate ca pentru rugă, aşteptând de la cerul mut răspuns la întrebarea „De ce, Doamne al Iubirii, ai îngăduit această nelegiuire?” Dar Cerul tace. În tăcere e cel mai tare.

A, dar iată-l şi pe rectorul universitar *Buridan,* savantul. Nu, măgarul lui, nu!, fiindcă a crăpat de curând de foame de nehotărât ce era, între două urne de secţie electorală, cu o promisiune de prisos de lucernă, primită din partea unui verde fluierăvânt democrat şi o mai mult ca sigură *restitutio in integrum* de pădure proaspăt defrişată, plină de ciuperci tot una şi una, din cele care se mănâncă doar o dată în viaţă, promisiune foarte tentantă făcută lui de un recent liberal cu sloganul mai avan, numai bun pentr-un măgar…

Că bietul Buridan sta cam plouat, adică ud leoarcă, fiindcă fusese aruncat din porunca reginei Margareta (nu, nu aceasta, cea de Burgundia!) în Sena, ca să nu se mai bârfească despre legătura lor pe care încoronata nu o vrea ştiută de tot vulgul (ca să nu se vulgarizeze!), este de înţeles. Dar de ce l-o fi invitat Villon între ceilalţi oaspeţi, este de neînţeles pentru mine! Sau, asta e! Scuze! M-am grăbit eu cu prezentările. Nu Buridan era acolo, ci *acea regină* doar, o *margaretă* din vasta pajişte cu flori şi buruieni a regatului francez de prin veacul al XIII-lea.

Albă ca un crin şi *mândră arz-o focul,* iat-o şi pe regina *Blanche* (de Castilia; 1188-1252), din ramura Plantageneţilor, iubitoarea şi mult iubita de regele său Ludovic al VIII-lea, supranumit Leul după victoria obţinută în luptă dreaptă (!) cu regele englez Ioan fără Ţară, care voia să aibă şi el o ţară mai întinsă… Blanche i-a dăruit bărbatului iubit nu mai puţin de unsprezece progenituri (anul şi cârlanul!) şi, poate că numărul acestora ar fi crescut dacă „leul” n-ar fi murit în luptă cu eternul duşman de dincolo de Mânecă, pe când n-aveau, şi el şi ea, decât treizeci şi cinci de ani… Dar cum *Le roi est mort, vive le roi! / Regele a murit, trăiască regele!,* pe tronul Franţei s-a căţărat Ludovic al IX-lea care, bisericos (sau aventurier!) a plecat în Cruciadă şi n-a mai venit, lăsându-i mamei sale grijile conducerii regatului. De asta o fi atât de palidă precum crinul, biata Blanche…

Pe picior mare, iat-o pe „lăboasa” *Berthe* (726-783), cea cu piciorul supradimensionat (numai unul, celălalt – în limite normale!), dar frumoasă şi deşteaptă fără pereche, de care s-a amorezat *Pepin cel Scurt* (contrariile se atrag!), şi-a făcut-o nevastă, iar ea a dat naştere unuia dintre cei mai străluciţi împăraţi care va fi existat vreodată – *Carol cel Mare!* E adevărat că *de mare* ce-a ajuns, *Charlemagne*-ul, când a mai şi crescut, n-a mai avut loc de mama sa şi a trimis-o să-şi sfârşească zilele la mănăstire. Nu se putea ca ea să nu răspundă de data aceasta invitaţiei lui Villon, cred că sunteţi de acord! Din mănăstirea în care sălăşluieşte de-a pururi, nu se prea iese decât numai dacă un Villon tratează cu Sfântul cu Cheile…

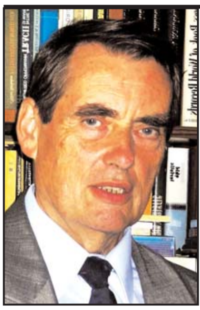
Buongiorno, frumoasă *Beatrice Portinari!* Cum, singurică, singurică? Nici de astă dată nu te însoţeşte soţul tău Simone dei Bardi, de toţi ignoratul, bietul de el, doar pentru că Dante Alighieri şi-a legat pe vecie numele de al tău într-o prea înaltă *Vita Nuova* ca o *Divină Comedie* de care să tot plângă râzând şi Infern, şi Purgatoriu, şi Paradis?

O, cât eşti de frumoasă, frumoaso! Cum este să pleci în moarte la douăzeci şi cinci de ani şi să intri în ne-moarte pe uşa poeziei, această mult ignorată de mulţi vorbitori comoară făcută din simple cuvinte de fiecare zi, turnate de poet în aurul pur al cântului spre a nu se mai pierde niciodată! *Carmina morte carent/ Poezia nu are moarte.* Parcă aşa spunea şi Ovidiu în a lui *Ars Amandi,* frumoasă florentină!

Nu, nu-mi răspunde, sigur voi afla şi eu cândva!

→

Orizont SF

Frumosul uman

Dan D. FARCAŞ

În episoadele anterioare am dezvoltat ipoteza că o „conştiinţă superioară" – poate o hipercivilizaţie, poate altceva – ne monitorizează, aşteptând să ne maturizăm. Una dintre formele sale de manifestare ar putea fi „fenomenele aerospaţiale neidentificate" numite şi OZN-uri. Observaţiile asupra lor, inclusiv cele recent recunoscute de Pentagon ca autentice şi inexplicabile, demonstrează o cunoaştere şi o tehnologie dincolo de tot ce ne putem imagina.

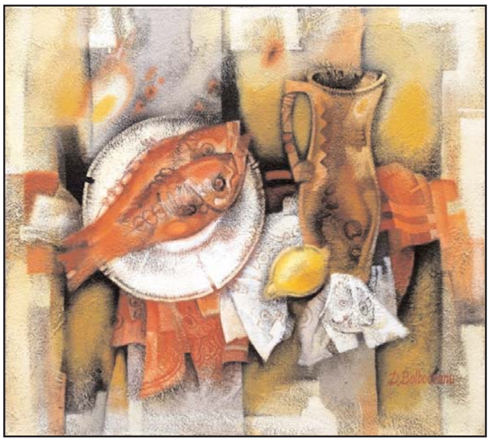
Explicaţiile avansate, ca şi mitologia SF creată în jurul acestor apariţii, presupune că între noi şi „ei" ar exista o diferenţă, în evoluţia materială, de o mie sau două de ani, cam ca între conchistadori şi azteci ori incaşi. Iar din punct de vedere moral, n-ar exista nicio diferenţă. Ar fi la fel de buni sau răi şi la fel de puşi pe războaie şi cuceriri. Se pare că suntem incapabili să vedem mai departe. Am mai evocat această prejudecată. Cititorul care a parcurs atent, mai ales prima parte a acestui serial, a înţeles, sper, că dacă hipercivilizaţiile există, diferenţa în evoluţie între noi şi ei – pe plan ştiinţific, tehnologic, ori moral – nu este de câteva milenii (ca în viziunile SF sau SETI), ci de milioane, poate chiar miliarde de ani.

Acceptând aceasta, înţelegem că nu suntem, nicidecum, încununarea supremă a Creaţiei din Univers, ci doar o plăpândă mlădiţă, aflată undeva între biologic şi conştiinţele antemergătoare care ne urmăresc cu grijă, o mlădiţă care se confruntă cu două destine posibile: fie se va împlini întru splendoarea şi complexitatea hipercivilizaţiilor, intrând în rândul acestora, fie se va autodistruge.

Abordarea naivă, a producţiilor SF de duzină, ar spune: dar de ce nu ne-ar ajuta conştiinţele superioare, de ce nu ne-ar grăbi evoluţia către nivelul lor? Iată doar un motiv: în stadiul actual, acţiunile oamenilor sunt puse în mişcare, înainte de toate, de forme evoluate, sofisticate, ale unor instincte animalice, între care setea de posesie, de cucerire, de putere, de plăceri materiale, xenofobie, teritorialitate, dorinţa de a umili adversarii şi aşa mai departe. Dacă omenirea, păstrând aceste obiceiuri, ar obţine controlul asupra tehnologiilor pe care le-ar putea avea hipercivilizaţiile, incluzând desigur stăpânirea spaţiului, a timpului şi a călătoriilor îndepărtate, ea ar deveni un imens pericol pentru toate făpturile paşnice din Univers. Deşi probabil starea de hipercivilizaţie înseamnă mult mai mult de atât. Deci, destinul nostru, strălucitor sau tragic, trebuie să ni-l asumăm singuri, fără sprijin din afară.

Unii vor spune că omenirea nu merită o caracterizare atât de aspră. Ei vor argumenta că majoritatea oamenilor se află pe partea „binelui" şi că animalicul din noi este ţinut în frâu în mod eficient de cultură şi de civilizaţie. Într-adevăr, ca o dovadă, în jurul nostru vedem suficient de multe acţiuni de binefacere faţă de semeni; dar dacă le examinăm în profunzime, nici ele nu par a fi complet separate de animalitate, având doar un înveliş umanizat. Mulţi oameni fac binele sau se abţin de la a face rău, fiindu-le frică de pedeapsa lui Dumnezeu sau din speranţa unei recompense în viaţa aceasta sau în cea de apoi. O recompensă oarecum negociată, prin smerenie şi facere de bine, pentru un loc cu o treaptă mai sus, pe o scară închipuită, după moarte. Or, teama, ca şi dorinţa de recompensă, sunt tot motivaţii primitive, comune cu animalele.

E drept, mai sunt şi gesturi frumoase nenegociate, care se datorează unei educaţii stricte, din copilărie, care au învăţat omul să se comporte astfel. În acest caz, el este condus de nişte conexiuni reflexe extrem de puternice care îl obligă să acţioneze într-un anume mod şi nu altfel, fără să mai gândească de ce, fără intervenţia liberului-arbitru, deci într-un mod prea apropiat de reflexele condiţionate, studiate de I.P. Pavlov, care se regăsesc şi la un câine bine dresat.

Aşadar, nu ne-am desprins în întregime de animalitate. Dar cred că posedăm totuşi şi o motivaţie specific umană, care poartă în ea premisele unei autentice desprinderi, anume *frumosul.* Aşa cum au remarcat chiar şi anticii, frumosul are multe niveluri şi forme. Cea mai simplă este frumuseţea lumii neînsufleţite: un cristal, un vârf de munte, mişcarea astrelor, un apus de soare, dar, într-un fel, şi frumuseţea rigorii matematice, a simetriei, a proporţiilor şi a perfecţiunii abstracte. La un nivel mai înalt, avem frumuseţea vieţii: a unei flori, a unui salt de gazelă sau a perfecţiunii unui corp uman. Aceasta este frumuseţea sănătăţii, vigoarea, armonia biologică, eleganţa mişcărilor şi funcţionalitatea optimă.

Dar splendorile de pe aceste prime două trepte nu pot fi comparate cu cele de pe nivelul următor în care găsim *frumosul uman* – frumuseţea unor acte specific umane. Nu vorbim de frumuseţea musculaturii unui atlet sau de forma perfectă a unei tinere, care ţin de nivelul precedent, ci de frumuseţea spiritului uman, în primul rând a manifestărilor sale, ca şi a armoniei în societate care derivă din ea.

Drama universală a lui Hamlet sau a lui Faust, sculpturile lui Praxiteles sau Rodin, picturile lui Michelangelo sau Rembrandt, muzica lui Bach sau a lui Beethoven, împreună cu toată arta autentică, nu sunt altceva decât expresia frumuseţii sufleteşti a artistului, care ne permite înţelegerea şi redarea mai generală a frumuseţii umane, precum şi, uneori, prin antiteză, a urâtului uman.

Conceptul de „frumos uman" consider că este unul foarte important, inclusiv pentru subiectele expuse în acest serial. Este, în mod surprinzător, şi un concept foarte rar folosit; de aceea cer permisiunea cititorului să îl conturez puţin mai detaliat. Frumosul de acest tip se regăseşte nu doar în artă, ci în toate lucrurile purtătoare de valori cu adevărat umane, în descoperiri, dar şi în acte morale sau în anumite gesturi pe care, în primul moment, le-am considera de mică valoare. Frumosul uman include – desigur la niveluri diferite – atât priceperea de a face o lipie, cât şi pe cea de a construi o navă cosmică, de a înfrumuseţa cu flori o alee, sau de a compune o simfonie. O fiinţă umană este frumoasă dacă face acte caritabile anonime sau orice altceva util pentru semenii săi sau când apreciază, protejează şi cultivă frumosul pe care-l întâlneşte, indiferent cine l-a produs, şi, în acelaşi timp, respinge urâtul şi ruinarea. O persoană posedă frumuseţe umană dacă se bucură de frumosul celorlalţi şi nu poate să stea deoparte dacă acest frumos este ameninţat.

Dar un om este frumos nu numai prin faptele sale, ci şi în potenţialul său. Distrugerea fizică, psihică, morală sau profesională a unei fiinţe umane înseamnă distrugerea întregului şir de nenumărate ipostaze de frumuseţe umană care compun viaţa sa, atât a celor din trecut, cât şi a celor aşteptate în viitor.

Desigur, o fiinţă umană este frumoasă numai dacă este întru totul *altruistă*. Aşa cum au remarcat mulţi gânditori, printre care Kant, dragostea pentru frumos (şi, cu atât mai mult, pentru cel uman) este foarte diferită de motivaţiile pe care le-am moştenit de la animale, tocmai pentru că nu este asociată cu niciun *interes*, personal ori de grup, şi, mai ales, cu posesia de obiecte, privilegii, poziţii şi aşa mai departe. →

Plecăciune, *Aremburgis*, contesă du Maine, castelană du Loir, frumuşică şi tu, dar nu atât cât să ţi se pună numelui adaosul *La Belle*, pe când soţului tău, contele de Anjou – *Foulque V,* i s-a spus şi *Le Bel/ Cel Frumos.* Pentru că i-ai adus o dotă substanţială – tot comitatul du Maine şi castelul, nu făcea să se mai formalizeze el că n-ai fi cine ştie cât de subţirică la mijloc. I-ai dăruit-o însă pe frumoasa *Alice* aici de faţă care, deşi nu era din *Ţara Minunilor,* avea să se mărite cu Guillaume Adelin, viitorul rege Henric I din Anglia. Să fi fost doar din raţiuni politice? De ce pleci capul şi roşeşti, Alice? Nu cumva nu ţi-o fi plăcut ţara de brume! Cât despre Foulque al tău, Aremburgis du Maine, să ştii (dar ştii, desigur!) că a plecat în Ţara Sfântă după plecarea ta (1126) la ceruri, s-a recăsătorit cu Melisanda (nu, nu cea a lui Pelleas!) şi, a devenit regele Ierusalimului. Acum Ierusalimul nu mai are regi. A intrat din anul 1981 în patrimoniul universal al omenirii.

Vai, şi tu aici, minunată *Ioana, ciobăniţă din Lorena, fecioară din Orleans,* care l-ai „sacrat" în catedrala din Reims, în 1429, şi i-ai pus coroană neisprăvitului rege Carol al VII-lea, punându-i pe fugă pe englezii care-ţi cotropiseră dulcea ta Franţă ca, în final, regele „tău" să nu mişte un deget ca să te salveze de la moartea la care te condamnase (pentru erezie!?) Biserica, dându-te pe mâna duşmanilor Franţei ca să împlinească ei cumplita ceremonie a arderii tale de vie (!!!) pe rug, fiindcă Ea – „Sfânta Inchiziţie" Catolică, nu ucidea cu mâna Ei, condamna doar la moarte!

Eşti tot în platoşă încinsă, tot în straie bărbăteşti de luptător, tot cu încălţări cu pinteni, tot cu mâna pe lance. Târziu, abia prin veacul al XX-lea, Biserica Catolică te-a declarat Sfântă, recunoscând că în privinţa ta a greşit „puţin", că, de! *errare humanum est / a greşi este omeneşte*… Dar ce, călăii morali sunt şi ei oameni?!

Aceasta-i lumea doamnelor pe care ne-a adus-o prin cântul său poetul François Villon ca pentru a ne aminti că nimeni nu-i etern pe pământ. A rămas celebru versul său din finalul fiecărei strofe a baladei, cam cât o catedrală de cuvinte: *Mais où sont les neiges d'antan?/ Dar unde-i neaua d'antan, unde?* Traduceri sunt mai multe, dar ca originalul de frumoasă, niciuna!

Şi, cum astăzi nu mai sunt nici prinţi, nici regi, cu, la curtea lor, poeţi care să le dedice stihuri, fie ca dedicaţia din finalul *baladei doamnelor de altădată,* uşor schimbată cât să se potrivească sufletului tău de om simplu, să-ţi fie făcută ţie, cititorule de-acum:

Nu căta morţii înţelesul,
Omule! Nimeni nu-ţi răspunde
Unde-s cei duşi. Reţine versul:
Dar unde-i neaua d'antan, unde?

Şi să mai avem şi pentru bătrânele de-acum un gând cald şi învăluitor, ca de zăpadă proaspăt căzută peste urâtul lumii:

Sărmane femeiuşti bătrâne
Deja fără să ştie cum
Li s-a întâmplat aceasta când
Le văd pe noile cadâne
Aceleaşi trucuri repetând.
Întreabă 'Naltul de ce oare
S-au născut prea curând când drept e
C-ar fi putut să mai aştepte...
Înaltul tace, în tăcere e cel mai tare.

Festivalul internaţional „Ionel Perlea”

Claudia VOICULESCU

Organizat de Consiliul Judeţean Ialomiţa şi Centrul Cultural „Ionel Perlea“, sub patronajul Comisiei Naţionale a României pentru UNESCO, prestigiosul festival s-a desfăşurat în perioada 29-31 iulie 2020, în aer liber, pe esplanada din faţa Centrului Cultural „Ionel Perlea“ din Slobozia (din pricina condiţiilor create de coronavirusul pandemic), cât şi la Ograda, judeţul Ialomiţa, fiind la cea de-a XXIX-a ediţie. Este un an jubiliar: 120 de ani de la naştere şi 50 de ani de la moartea lui Ionel Perlea, cel care a văzut lumina zilei nu departe de Slobozia, în comuna Ograda. Concursurile internaţionale de interpretare vocală şi dirijat s-au amânat tot din cauza molimei. Sufletul organizatoric al festivalului a fost doamna Clementina Tudor, managerul Centrului Cultural „Ionel Perlea“, domnul Victor Moraru, preşedintele Consiliului Judeţean Ialomiţa, şi domnul consilier Ilie Cioacă. De 5 ani, dirijorul şi compozitorul Sabin Pautza este directorul artistic al festivalului.

În prima zi a Festivalului, 29 iulie, am asistat la premierea celor care au participat cu lucrări la prima ediţie a Concursului internaţional de Arte plastice „Ionel Perlea“ organizat de Asociaţia Pro Valores în parteneriat cu Centrul Cultural UNESCO „Ionel Perlea“. La acest concurs s-au înscris peste 50 de concurenţi cu vârste între 10 şi 25 ani din Republica Moldova şi România. Au fost premiaţi 6 (şase) elevi din Republica Moldova. Premiul I a fost obţinut de Daria Sirotiuc, în vârstă de 17 ani, din Chişinău. Lucrările de Artă plastică premiate au fost donate Centrului Cultural UNESCO „Ionel Perlea“. În aceeaşi zi, a fost lansat volumul sopranei Florenţa Nicoleta Marinescu, intitulat *Canto*, apărut la Editura Muzicală, Bucureşti, 2020. În prezent, soprana, după cum singură se recomandă în prima filă a cărţii, este „profesor formator“, „interpret de performanţă“, „student permanent şi căutător de adevăruri pe tot parcursul vieţii“ la Constanţa. Într-un discurs elevat, a vorbit despre misiunea artei cântului, despre vocaţia artistului, despre tradiţie şi tradiţional. O artistă excepţională. Cei prezenţi au aplaudat-o şi i-au transmis, din spatele măştilor purtate, admiraţie şi respect. Buchetul de flori şi superbul album *Castele şi conace din Ialomiţa – istorie – memorie – poveste* (Ed. Metamorfosi, Slobozia, 2020), au fost înmânate artistei de către domnul consilier Ilie Cioacă. Seara, la ora 20, pe scena în aer liber instalată în faţa Centrului Cultural „Ionel Perlea“, au evoluat soprana Rodica Ştefan (de la Teatrul Naţional de Operetă şi Muzical „Ion Dacian“), soprana de coloratură Oana Şerban şi tenorul Andrei Mihalcea (amândoi de la Opera Comică pentru Copii, Bucureşti), acompaniaţi de Vibe Orchestra şi dirijorul ei, Alexandru Ilie (de la Opera Comică pentru Copii), în faţa unui auditoriu dornic de muzică bună.

Programul a cuprins unele din cele mai frumoase şi atractive lucrări de G. Rossini, G. Puccini, Johann Strauss-fiul, E. Kalman, G. Verdi, W.A. Mozart, E. Doga, Frederick Loewe, C. Gounod, F. Lehar, G. Grigoriu, Francis López, Johann Strauss-tatăl. Cei prezenţi la concert, îmbrăcaţi ca pentru sărbătoare, au apreciat la maximum prestaţia celor care şi-au dat toată măsura talentului lor aplaudându-i cu frenezie. A fost o seară senină şi liniştită din inima Ialomiţei, cea din „pustiile Bărăganului“ (apud Alexandru Odobescu în *Pseudo-kynegetikos*), unde românul „poate visa în voie“ (Panait Istrati, *Ciulinii Bărăganului*). Gazdele au oferit fiecărui solist cât şi dirijorului minunate buchete de flori şi câte un exemplar din albumul *Castele şi conace din Ialomiţa*.

A doua zi, tot „căldură mare, mon cher“, vorba lui nenea Iancu. În sala de expoziţii a Centrului Cultural „Ionel Perlea“, o nouă lansare de carte: *Dincolo de tăcere, sunet şi gând. Integrala haikui de Theodor Grigoriu* (Ed. ARTES, 2019) a pianistei Cezara Petrescu, „validată de activitatea didactică universitară de aproape 30 de ani şi de colaborarea cu Opera Naţională Română din Iaşi şi Opera Braşov“ (citat de pe manşeta copertei IV a cărţii). Din Prefaţă aflăm că „volumul propune o abordare subiectivă şi lucidă în acelaşi timp, familiară şi necesară în acest moment, a celor trei cicluri de lieduri compuse de Theodor Grigoriu pe versuri *haiku* şi *tanka* de Şerban Codrin. (...) Este o încercare de a crea accesibilitate către cunoaştere, selectând şi comprimând informaţii din surse bibliografice recente şi de incontestabilă autoritate, relatând situaţii, întâmplări despre compozitor şi despre poet.“

Seara, concert cu Orchestra simfonică ARGESIS din Piteşti, la pupitrul căreia a fost dirijorul Tiberiu Oprea. Solişti: Mădălin Sandu (vioară), Costinel Mirea (vioară), Raymond Cinpoeşu (oboi) şi Mihai Dima (trompetă). Scaunele albe din faţa orchestrei, toate ocupate. Dincolo de gard, oameni care voiau să asculte concertul cu muzică din Strauss, Lehar, Bizet, Morricone, Ceaikovski, Kalman, Ponchielli, L. Mclean, V. Monti, Gioachino Rossini. Frenezie, bucurie, aplauze... Gazdele, au onorat soliştii şi pe dirijor cu flori şi cu câte un album *Castele şi conace din Ialomiţa.*

Ziua de 31 iulie, a III-a din cadrul festivalului, a fost cea mai emoţionantă. Dimineaţa, un autocar ne-a purtat, trecând mai întâi prin comuna Bucu, în comuna Ograda, locul de baştină al lui Ionel Perlea. Comună în care bunicii săi au înălţat o şcoală de 4 ani şi o biserică (funcţionale şi azi şi în plină reabilitare). Casa în care s-a născut şi a trăit până la 12 ani (până-n 1912, an în care, rămas orfan de tată, pleacă cu cei doi fraţi şi o soră, împreună cu mama lor, de origine germană, în Germania, unde învaţă compoziţia şi dirijatul) cel ce avea să cunoască, mai târziu, celebritatea ca dirijor şi compozitor pe marile scene muzicale ale lumii şi căruia celebrul Arturo Toscanini i-a dăruit propria baghetă dirijorală numindu-l urmaşul său, s-a păstrat până azi. După vizita lui Ionel Perlea în 1969, comuniştii instalează în ea sediul CAP-ului, apoi o transformă în depozit de îngrăşăminte chimice şi, într-un târziu, în oficiu poştal. Acum, recondiţionată, are menirea firească şi de drept a fi Casa memorială „Ionel Perlea“ în care se pot admira câteva obiecte care i-au aparţinut acestui fiu al Ialomiţei: vechiul pian din copilărie şi cu *Simfonia nr. 1 în Do opus 17*, un tablou cu părinţii săi, Margareta şi Voicu, un tablou ce-l înfăţişează pe dirijor pictat de fratele său, Alexandru, un dulap cu partituri muzicale, un tablou cu familia Perlea în apartamentul din New York, un tablou cu Margareta Perlea cu cei patru copii (Ionel, Alexandru, Victor şi Ana) la München în 1906, un tablou cu Victor, alt frate al lui Ionel, pe o comodă este aşezată *Simfonia concertantă pentru vioară şi orchestră,* 1974; în altă cameră se află pianina lui Perlea adusă din casa de la New York, arborele genealogic al familiei Perlea, un serviciu de tort, un portmoneu şi carnete de cont în bancă ale dirijorului, foaia matricolă nr. 86 din anul 1909 a „elevului Perlea V. Ionel născut la 30 noiembrie 1900 în comuna Ograda, plasa Ţăndărei, judeţul Ialomiţa“ cu „ordinea de clasificare al II-lea“, vreo 4 machete de gips ale lui Ionel Perlea executate de sculptorul Ioan Bolborea (autorul grupului statuar *Caragialiana* din faţa Teatrului Naţional „I.L. Caragiale“ din Bucureşti), un patefon marca Odeon şi altele. O altă cameră mai mare a casei este destinată a fi sală de conferinţe. În copilăria lui Ionel Perlea, această cameră era folosită de familie pentru diverse activităţi culturale, cât şi pentru teatru de păpuşi (unde aveau acces numai copiii, cei din familie, cât şi cei din comună). Ea şi-a păstrat destinaţia şi în perioada comunistă fiind folosită pentru proiecţii de film şi petreceri de Revelion.

Ar mai fi fost de văzut şi de menţionat aici multe, dar... timpul scurt nu ne-a mai dat răgaz. Trebuia să luăm parte, în mica curte interioară, la programul ce urma să aibă loc aici. Lume puţină, aşezată pe scaunele distanţate, puse la umbra unor pomi. Au conferenţiat: poeta Claudia Voiculescu, prof. univ. Florenţa Nicoleta Marinescu, maestrul Sabin Pautza, poetul Şerban Codrin. Sub o salcie cu frunzele rărite de arşiţa soarelui cotropitor, un pian. Soprana Mihaela Stanciu, acompaniată la pian de Andra Demidov, a interpretat liedurile *Un singur suflet verde în stepa fierbinte, Salcia, Am totul pe masa goală,* versuri de poetul şi dramaturgul Şerban Codrin, muzica, Theodor Grigoriu; *Totenwacht* – versuri de Hans Benzmann şi *Sehnsucht* – versuri de Siegfried Trebitsch, muzica Ionel Perlea, orchestraţie Sabin Pautza; *Cu miresme-ameţitoare* şi *Iconostas,* rondeluri de Claudia Voiculescu, muzica de Sabin Pautza. Programul a fost prezentat de Sebastian Crăciun, jurnalist, realizator muzical la Radio România, organizator de concerte şi preşedinte al Asociaţiei Pro Valores. De altfel, dumnealui a fost prezentatorul întregului program al Festivalului „Ionel Perlea“ desfăşurat timp de trei zile.

→

Pe drumul dintre animalitate şi spiritualitatea hipercivilizaţiilor, fiecare individ uman este mai aproape de un capăt sau de celălalt. Există unii care plantează şi protejează anonim florile, spre bucuria semenilor lor, există şi alţii care calcă peste ele, fără niciun fel de disconfort, doar pentru că drumul este mai scurt pe acolo. Există oameni care se bucură dacă văd că semenii lor creează frumosul sau devin mai frumoşi, la fel cum există şi alţii care încearcă să saboteze creativitatea lor, din cauza invidiei sau pentru plăcerea de a arăta cine este mai puternic. Există unii înrolaţi în apărarea unicităţii frumuseţii creatorului uman şi alţii care ţintesc înregimentarea sa în mari ierarhii, unde individul devine doar o piesă standardizată, interşanjabilă. Există unii care înţeleg frumuseţea răzvrătirii împotriva convenţiilor, pentru a deschide noi orizonturi, şi există şi alţii care preamăresc supunerea smerită şi înfricoşată, faţă de nişte adevăruri considerate definitive. Şi comparaţiile pot continua.

Surclasând motivaţiile primitive, comune cu cele ale animalelor, frumosul uman pare a fi, aşadar, criteriul cheie pentru calitatea de *om* – potenţial demiurg – şi o busolă care arată direcţia corectă, pentru ridicarea lui deasupra animalităţii.

Oamenii care iubesc frumosul îl creează spre bucuria celor din jurul lor şi sunt gata să facă sacrificii pentru a-l apăra oriunde ar fi el ameninţat. Ei nu fac aceasta dintr-un instinct ancestral, nici din reflex, nici de frică, nici pentru că ar aştepta o răsplată sau o recunoaştere în această lume sau în cea de dincolo. Ei acţionează astfel pentru că frumosul, chiar dacă nu le aparţine, este ceva extrem de important pentru ei, uneori mai important decât posesia, ori puterea. Iar distrugerea frumosului – o floare călcată de bocancul unui trecător, o faţadă de clădire valoroasă stricată pentru a fi înlocuită cu una fără gust, o nedreptate făcută unei fiinţe umane şi aşa mai departe – le provoacă o durere insuportabilă. Aceştia sunt şi oamenii care fac fapte bune, deasupra oricărui interes egoist. Ei sunt cei care nu vor putea niciodată să lezeze frumosul altor oameni, nici tezaurul de frumuseţe creat de omenire în timp. (Va urma)

Ars longa...

Fundaţia Culturală Ilfoveanu & Badea din Piteşti

Cristina ŞERBĂNICĂ

„Ilfo e un încăpăţânat, dar totuşi domesticibil. E un băiat admirabil.” Joi, 24 septembrie 1969
Extras din Corneliu Baba, *Confesiuni şi Jurnale, 1965–1977*, Volumul II

Un artist desăvârşit: Sorin Ilfoveanu

Format la clasa Corneliu Baba, în anii ’70, pictorul şi desenatorul Sorin Ilfoveanu este astăzi unul dintre cei mai recunoscuţi ambasadori ai artei româneşti în ţară şi peste hotare. Corneliu Baba îl portretizează pe Sorin Ilfoveanu ca fiind „un băiat admirabil” şi posterioritatea îi dă pe deplin dreptate. La rândul său, Sorin Ilfoveanu îl evocă pe „meşterul” Corneliu Baba ca fiind cel de la care a învăţat „a trăi pictura” mai degrabă decât a picta: „Meşterul avea un fel aparte de a crea o atmosferă a atelierului, de a te pune în starea de a lucra… Ne-a învăţat ce e pictura, nu cum să pictăm.” Cu această veritabilă lecţie de viaţă şi creaţie a pornit la drum maestrul Ilfoveanu, cel despre care prof. univ. Cătălin Bălescu, Rectorul Universităţii Naţionale de Arte din Bucureşti (UNARTE), afirmă că „tinde să devină o instituţie, atât prin felul în care îşi organizează opera şi lucrul în atelier, cât şi printr-un mod ritmic de expunere”.

Descoperindu-şi, aşadar, originalitatea stilului sub îndrumarea lui Corneliu Baba, Sorin Ilfoveanu începe transformarea într-un artist deplin şi desăvârşit. Din 1971, devine membru al Uniunii Artiştilor Plastici din România, are zeci de expoziţii personale şi de grup pe toate continentele, este invitat permanent al festivalurilor de artă de pe tot mapamondul. În perioada 1992–1996 a fost şeful Catedrei de pictură, apoi decan (1996–2009) al Facultăţii de Arte Plastice din cadrul Universităţii de Artă din Bucureşti. Între 2004 şi 2006 este rector al UNARTE. Este premiat şi onorat cu zeci de distincţii, printre care Premiul Academiei Române pentru Pictură, Marele Premiu al Uniunii Artiştilor Plastici, Premiul Prometheus pentru Opera Omnia, Ordinul Naţional – Serviciul Credincios în Grad de Mare Ofiţer.

Un tribut adus artei şi culturii: Fundaţia Culturală Ilfoveanu & Badea

Sorin Ilfoveanu este legat indestructibil de Argeş şi de oamenii lui. Absolvent al Liceului „I.C. Brătianu” din Piteşti, Sorin Ilfoveanu a organizat în 1970, împreună cu Virgil Poleac, Muzeul de Artă din Piteşti, iar în 1974, alături de Dan Broscăuţeanu şi Ştefan Câlţia, a pictat frescele Teatrului „Al Davila” din Piteşti. În 1975 a fondat Filiala Piteşti a Uniunii Artiştilor Plastici şi a organizat anual, pentru tinerii pictori români, tabăra de pictură de la Vila „Florica” din Ştefăneşti, Argeş. După anii ’80, în casa personală achiziţionată la Rădeşti – Argeş, a dat naştere curentului cultural Rădeşti, fenomen ce adună în Argeş, în seri de creaţie şi cultură, pictori, sculptori, scriitori români de elită.

De Piteşti şi Argeş îl leagă pe Sorin Ilfoveanu şi prietenia de-o viaţă cu fostul coleg de liceu, omul de afaceri şi colecţionarul de artă Gheorghe Badea, împreună cu care pune bazele Fundaţiei Culturale Ilfoveanu & Badea. Cu sprijinul celor două familii, precum şi cu suportul financiar al companiilor din Grupul Industrial Componente, Fundaţia prinde aripi în anul 2016, îmbogăţind Piteştiul cu o galerie de artă multifuncţională de valoare europeană. Gheorghe Badea, colecţionarul, îşi vede astfel împlinit visul de a-l aduce mai aproape de Piteşti pe Sorin Ilfoveanu, artistul, şi de a crea un muzeu viu, care să atragă copiii şi tinerii spre artă şi educaţie prin artă şi să creeze efervescenţă în spirit.

Fundaţia şi-a propus, ca misiune, să fie un spaţiu al dezbaterii şi al dialogului artistic şi să sensibilizeze comunitatea faţă de actul cultural şi a reuşit să demonstreze, prin fapte, că parteneriatul în domeniul artei, la confluenţa dintre experienţa businessului şi pasiunea pentru frumos, poate fi un model de bună practică. Fundaţia Ilfoveanu & Badea găzduieşte astăzi expoziţia permanentă a familiei Ilfoveanu, cu lucrări unice de pictură, desen, sculptură, fotografie semnate de maestrul Sorin Ilfoveanu, soţia sa, Ana Ruxandra Ilfoveanu şi fiii – Nicu Ilfoveanu şi Adrian Ilfoveanu.

Pe lângă expoziţia permanentă, galeria găzduieşte expoziţii temporare de artă şi organizează evenimente culturale diverse, concerte, ateliere de lucru, lansări de carte şi altele. Amintim, cu titlu de exemplu, vernisajul de sculptură Mircea Roman, expoziţia *Manierismul ca stare,* semnată de artistul Cătălin Bălescu, expoziţia *Lumi posibile,* care a găzduit 11 artişti profesori desăvârşiţi în arta lor – Ion Anghel, Cezar Atodiresei, Cătălin Bălescu, Traian Boldea, Marcel Bunea, Petru Lucaci, George Mircea, George Moscal, Alexandru Rădvan, Mihai Sârbulescu, Andrei Tudoran, sau expoziţiile periodice de pictură, gravură, sculptură, grafică ale profesorilor şi studenţilor din cadrul UNARTE. La acestea se adaugă zeci de seri de folk, poezie şi colinde, proiecţii de film, concerte inedite, spectacole de muzică, umor şi caricatură, piese de teatru contemporan, lansări de carte, programe de creaţie artistică ale elevilor argeşeni.

Ilfoveanu 2020: eveniment-expoziţie la Zilele Europene ale Patrimoniului

În 2020, Fundaţia Culturală Ilfoveanu & Badea a avut onoarea şi bucuria de a anunţa că maestrul Sorin Ilfoveanu este ambasador al culturii şi artei la Zilele Europene ale Patrimoniului. 45 de lucrări, culoare şi desen, în mare parte neexpuse public, compun expoziţia *Ilfoveanu 2020,* un proiect-eveniment al Casei Vikart (casă de licitaţii specializată în artă contemporană), organizat în parteneriat cu Uniunea Artiştilor Plastici din România şi găzduit de trei dintre cele mai mari muzee de artă din România: Muzeul de Artă Cluj-Napoca, Complexul Muzeal Naţional „Moldova” din Iaşi şi Muzeul Naţional Brukenthal.

În fiecare an, în luna septembrie, milioane de cetăţeni sunt invitaţi să viziteze monumente istorice sau să ia parte la evenimente prin care să cunoască patrimoniul cultural din întreaga Europă cu ocazia Zilelor Europene ale Patrimoniului, organizate la iniţiativa comună a Consiliului Europei şi a Uniunii Europene. Peste 70.000 de evenimente, cu participarea a peste 20 de milioane de vizitatori, sunt organizate în fiecare an pentru a contribui la sensibilizarea opiniei publice privind patrimoniul paneuropean şi pentru a încuraja cetăţenii să se implice activ în protejarea şi consolidarea patrimoniului cultural pentru generaţiile actuale şi viitoare.

În 2020, maestrul Sorin Ilfoveanu, fiu al Argeşului şi exponent al curentului cultural Rădeşti, este astfel cel mai autentic şi profund ambasador al spiritualităţii noastre în Europa şi în lume. Maestrul Sorin Ilfoveanu şi Fundaţia Ilfoveanu & Badea duc valorile locale acolo unde le este locul, în patrimoniul cultural universal, fiind îndreptăţiţi să primească întreaga noastră consideraţie.

În loc de concluzii

Prevestind ce va să urmeze, marele iubitor de artă Simion Săpunaru, în *Cronica de la Rădeşti* (2014), îşi pune pe hârtie simţirile pe care i le trezeşte opera lui Sorin Ilfoveanu: „Staţi aşa,/ încă puţin,/ încă puţin,/ gata!/ Sărut mâna,/ DOAMNĂ NEMURIRE!”

Un lucru e cert: pentru artistul Sorin Ilfoveanu şi Fundaţia Ilfoveanu & Badea aşteptarea a luat sfârşit. DOAMNA NEMURIRE a coborât printre noi!

Seara, la Slobozia, tot pe esplanada din faţa Centrului Cultural „Ionel Perlea“ s-a desfăşurat cea de-a doua parte a programului din ultima zi a Festivalului. Mai întâi a fost lansată cartea de bancuri scornite de dirijorul şi compozitorul Sabin Pautza intitulată *Carnaval fără măşti* sau *Hai să (ne) râdem,* Ed. Palimsest, Bucureşti, 2020. Cartea a fost prezentată de Şerban Codrin şi, cu mult haz, de însuşi autorul ei, care este, de vreo cinci ani, directorul artistic al prestigiosului festival. A urmat apoi recitalul tenorului Mădălin Băldău, format la Constanţa, la clasa profesoarei Florenţa Marinescu. Acompaniat la pian de Andrada Ştefan, a interpretat din compoziţiile de cameră ale lui Vicenzo Bellini şi din Gaetano Donizetti. A urmat recitalul sopranei Mirela Bunoaică, pregătită de celebra soprană Maria Slătinaru-Nistor. A interpretat *Qui la voce* din *I Puritani* de Vincenzo Bellini, două compoziţii muzicale de Oana Vardianu pe poeziile *Ghimpi* şi *Eva* de Lucian Blaga, la pian Valentin Vardianu. Acompaniată de Andra Demidov, soprana Mirela Bunoaică a mai interpretat o arie din *Lucia di Lammermoor* de Gaetano Donizetti şi o alta din opera *Romeo şi Julieta* de Charles Gounod. Orchestra Simfonica Acord dirijată de Eduard Dabrowski Boboia a interpretat *Litle Bossa* de dirijorul şi compozitorul Eduard Dabrowski Boboia. În continuare, orchestra a cântat valsurile *Frumoasa Dunăre albastră* şi *Voci de primăvară* de Johann Strauss-fiul. Programul s-a încheiat apoteotic cu lucrări orchestrale (*Music from movies, Oldies and goodies, Russian Medley* şi *Romanian Medley*) ale maestrului Sabin Pautza, tot cu Orchestra Simfonica Acord dirijată de acesta.

Se poate afirma, pe drept cuvânt, că tot ceea ce s-a întâmplat în oraşul Slobozia şi în comuna Ograda a întrecut orice aşteptări. A fost un adevărat regal. Ialomiţa se poate mândri că din pământul ei a răsărit Ionel Perlea (1900, Ograda, Ialomiţa, România – 1970, New York, SUA) cunoscut şi apreciat din România până în oraşele mari ale Europei şi Americii. A fost un adevărat ambasador al ţării noastre, ca şi cumnatul său, Mircea Eliade, care a dat culturii lumii covârşitoarea lucrare *Istoria credinţelor şi ideilor religioase,* cât şi altele tot atât de importante. S-ar cuveni ca înregistrările lui Ionel Perlea de la marile case de discuri să fie mai des mediatizate, spre o mai bună cunoaştere a sa de către noi, românii, care am fost văduviţi amar de vreme de ceea ce a realizat Ionel Perlea pe plan dirijoral, cât şi pe plan componistic. În acest sens, este nu numai lăudabil, dar şi cât se poate de onorabil că Slobozia organizează de ani buni acest prestigios festival. Fie ca minunata iniţiativă să aibă ani mulţi şi rodnici şi de aici înainte.

Ars longa...

Dumitru Bolboceanu

Raia ROGAC

Artistul plastic s-a născut la 8 iulie 1960 în satul Colicăuţi, raionul Briceni, într-o zonă pitorească din nordul R. Moldova, care i-a stimulat dragostea faţă de pictură. În prima etapă de şcolire în arta plastică a studiat la Şcoala Republicană de Arte Plastice „I. Repin”, actualmente Colegiul de Arte Plastice „Alexandru Plămădeală” (1979) din Chişinău, la clasa profesorilor Valeriu Puşcaş şi Igor Vieru, ultimul înscriind pagini de aur în tezaurul artelor plastice, care, alături de marii pictori Mihai Grecu şi Valentina Rusu–Ciobanu, au stat la baza şcolii naţionale de pictură. După absolvirea Colegiului, tânărul Dumitru Bolboceanu urmează cursurile Facultăţii Arte Plastice din cadrul Institutului Pedagogic de Stat „Ion Creangă”, astăzi Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” (1986), de asemenea, din capitală.

La începutul carierei, în paralel cu activitatea de creaţie, un an a muncit şi pe post de lector la Catedra de Arte Plastice la

Alma mater, apoi aproape zece ani profesor la Şcoala de Pictură pentru Copii „A. Şciusev” (1988-1997). Debutul expoziţional se produce în 1986 în cadrul expoziţiei „Tineri plasticieni din Moldova”, care s-a desfăşurat atât la Chişinău, cât şi la Moscova. Din 1993 Dumitru Bolboceanu devine membru titular al Uniunii Artiştilor Plastici din Republica Moldova (UAP). În perioada de debut, artistul plastic preferă mai mult peisajul, apoi îşi extinde preferinţele de la naturi şi compoziţii statice până la tablouri figurative.

Reprezentative în acest sens sunt lucrări precum *Mirişte, Câmpie în toamnă, Noiembrie, Margine de sat, Lac, Trec norii, Curte, Natură statică, Spaţiu aerian, Planare, Zbor planar, Intrare, Deşteptare, Lumini în adâncime, Ascendenţă, Reflexe, Umbre, Baladă, Sărbătoare* ş.a.

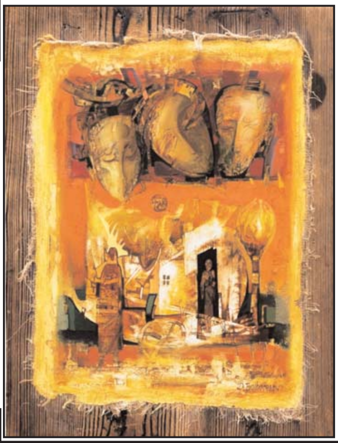
Până în prezent, artistul plastic a organizat şi desfăşurat multe expoziţii personale, de altfel, este o prezenţă permanentă şi la expoziţiile de grup din Moldova, Italia, România, Grecia, Germania şi Federaţia Rusă. Lucrările sale îmbogăţesc colecţii de stat şi particulare din R. Moldova, România, Belgia, Franţa, Germania, Italia, Olanda, Portugalia, SUA ş.a. Pe parcursul prodigioasei activităţi de creaţie s-a bucurat de mai multe premii, între care Premiul Ministerului Tineretului şi Sportului (Chişinău,1995), Premiul „Biconex” (Bacău, Expoziţia „Saloanele Moldovei”, ediţia a VII-a, 1997), Premiul Ministerului Culturii al R. Moldova şi Diploma de Excelenţă a Uniunii Artiştilor Plastici din Moldova (Chişinău, 2007), Premiul Muzeului de Artă „Iulian Antonescu” (Bacău, 2008) ş.a. Calitatea de membru al Uniunii Artiştilor Plastici din R. Moldova este completată cu cea de preşedinte al Uniunii Artiştilor Plastici din R. Moldova.

Criticul de artă Constantin Spânu remarca, între altele, următoarele: „În contextul evoluţiei picturii de şevalet din Republica Moldova din ultimele două decenii, creaţia plasticianului Dumitru Bolboceanu se evidenţiază prin originalitatea de valorificare a unor lumi ascunse, aşezându-le în construcţii distinctive. Picturile lui Dumitru Bolboceanu, simboluri încifrate pe suprafaţa planimetrică a pânzei, reprezintă universurile ce îi bântuie conştiinţa într-un timp al creşterii sale spirituale. Imaginile acestuia reprezintă realităţi în care actualitatea şi istoria conlucrează activ în vederea coagulării unui model semiotic, în care reperele avangardiste şi postavangardiste sunt reforjate şi contopite în paradigme post-moderne, ce structurează plastic un nou model, încifrând existenţa valorilor nealterate, rămase în afara temporalului distructiv, în opera artistului sensibilitatea, cunoaşterea, germinaţia estetică a formelor generează nouatea suprafeţelor. În construcţia formală, dar şi cognitivă, artistul îşi îndreaptă atenţia în mod special spre o gramatică a limbajului plastic, spre raţiunea structuralistă, spre manierismul stilistic şi jocul cu semnul şi semnificaţia acestuia. Imaginea terestrului şi a cosmicului, elementele mitice şi fantastice în aceeaşi măsură iau parte la constituirea unei lumi picturale pornind de la realitate, dar nu neapărat corespunzătoare realităţii.”

Cu o notă de încheiere, criticul de artă subliniază că, „privită în ansamblu, creaţia pictorului D. Bolboceanu reprezintă realizările unui spirit în luxurianta zbatere între realitatea tangibilă, imaginaţia propriei făpturi umane şi tendinţa de zămislire a unor suprarealităţi plastice, mai armonioase şi, valoric, mai bogate”.

Anul acesta, Dumitru Bolboceanu a rotunjit un frumos jubileu tocmai în luna lui cuptor când, cu regret, pălălaia pandemică a cuprins mai mult teren, văduvind omenirea de liberă mişcare, obligând la restricţii şi sacrificii.

Într-un număr viitor, vom afla cum şi-a sărbătorit artistul ziua de naştere, ce daruri şi-a pregătit şi cum reuşeşte uniunea profesionistă să facă faţă acestor cumplite provocări ale prezentului.

Număr ilustrat cu lucrări de Dumitru Bolboceanu.

Semnează în acest număr

- Horia BĂDESCU – scriitor, Cluj-Napoca
- Eufrosina OTLĂCAN – prof. univ., Bucureşti
- Marian NENCESCU – scriitor, Bucureşti
- Florian COPCEA – scriitor, Drobeta Turnu-Severin
- Olimpia IORGA-POPESCU – profesor, Ploieşti
- Constantin C. PETOLESCU – istoric, MC al Academiei Române, Bucureşti
- Iulian Stelian BOŢOGHINĂ – istoric, Piteşti
- Ilie POPA – prof. univ., Piteşti
- Radu HOMESCU – prof. univ., Bucureşti
- Tudor NEDELCEA – scriitor, Craiova
- Raia ROGAC – scriitor, Chişinău
- Lucian COSTACHE – scriitor, Piteşti
- Tănase DIMA – profesor, Curtea de Argeş
- Ion ANDREIŢĂ – scriitor, Bucureşti
- Ion C. ŞTEFAN – scriitor, Bucureşti
- Viorel DINESCU – scriitor, Galaţi
- Nicolae MELINESCU – publicist, Bucureşti
- Paula ROMANESCU – scriitor, Bucureşti
- Dan D. FARCAŞ – scriitor, Bucureşti
- Claudia VOICULESCU – scriitor, Bucureşti
- Cristina ŞERBĂNICĂ – conf. univ., Piteşti